

Warkelijk Waor

*Onderzoek naar economische en sociale participatie en
het voorzieningengebruik van bewoners van kleine
dorpen in Midden-Drenthe*

Supplement

Drs. Rob Lammerts
Drs. Gülşen Doğan

Oktober 2004

Inhoud

1	Over beelden en werkelijkheid	5
1.1	Wonen en leven in kleine dorpen	5
1.2	Aspecten van analyse	8
2	De Broekstreek	15
2.1	Bewoners in beeld	15
2.2	Inkomen en arbeid	21
2.3	Wonen in De Broekstreek	24
2.4	Verenigingsleven	31
2.5	Voorzieningen	38
2.6	Mobiliteit en vervoer	43
3	Nieuw-Balinge	47
3.1	Bewoners in beeld	47
3.2	Inkomen en arbeid	52
3.3	Wonen in Nieuw-Balinge	54
3.4	Verenigingsleven	59
3.5	Voorzieningen	67
3.6	Mobiliteit en vervoer	71
4	Spier	73
4.1	Bewoners in beeld	73
4.2	Inkomen en arbeid	78
4.3	Wonen in Spier	80
4.4	Verenigingsleven	85
4.5	Voorzieningen	91
4.6	Mobiliteit en vervoer	94

5	Hooghalen en omstreken	97
5.1	Bewoners in beeld	97
5.2	Inkomen en arbeid	103
5.3	Wonen in Hooghalen	106
5.4	Verenigingsleven	111
5.5	Voorzieningen	119
5.6	Mobiliteit en vervoer	125
6	Hoogersmilde	129
6.1	Bewoners in beeld	129
6.2	Inkomen en arbeid	134
6.3	Wonen in Hoogersmilde	137
6.4	Verenigingsleven	141
6.5	Voorzieningen	150
6.6	Mobiliteit	156

1 Over beelden en werkelijkheid

1.1 Wonen en leven in kleine dorpen

De leefbaarheid en daarmee de vitaliteit van het platteland zijn aan verandering onderhevig. Die veranderingen zijn mede het gevolg van functierverschuivingen die voortvloeien uit de sterk afgenomen betekenis van de agrarische sector als werkgelegenheidsfactor en de opkomst van nieuwe vormen van werkgelegenheid, de toegenomen woonfunctie van het platteland met name voor stedelingen en de modernisering van leefstijlen van plattelandsbewoners.

Deze ontwikkelingen hebben geleid tot een verschuiving in de participatiebehoeften en -mogelijkheden van bewoners op economisch, sociaal en cultureel gebied, samen met een toenemende diversiteit aan leefstijlen. Daarnaast is sprake van een afnemend voorzieningenpeil door schaalvergroting. Hierdoor is het ogenschijnlijk constante karakter van de leefbaarheid van kleine dorpen onder druk komen te staan. Tegelijkertijd boden deze ontwikkelingen ook nieuwe kansen voor vitalisering op economisch, ruimtelijk, sociaal en cultureel gebied. Deze bewegingen leidden op veel plaatsen tot talrijke initiatieven van bewoners, overheden en maatschappelijke organisaties. In de jaren negentig kwam de leefbaarheid van het platteland onder de noemer van plattelandsvernieuwing prominent op de politieke agenda te staan. Het debat daarover geeft de laatste jaren blijk van een toenemend besef van samenhang tussen het fysieke ruim-

telijke, economische en sociale domein. Die samenhang vereist, conform de moderne beleidsinzichten, een integrale aanpak voor plattelandsvernieuwing.

Met het oog op deze vraagstukken hebben het Dorpenoverleg Midden-Drenthe, de Stichting Welzijn Midden-Drenthe en de Brede Overleggroep Kleine Dorpen in Drenthe (BOKD) in samenwerking met de provincie Drenthe en de gemeente Midden-Drenthe een project ontwikkeld met als titel 'Warkelijk Waor'. Dit project heeft tot doel het verkrijgen van meer kennis over de actuele 'sociaal-culturele staat' van kleine Drentse dorpen, teneinde deze kennis aan te wenden ter versterking van de sociale kwaliteit en capaciteit van deze dorpen. Het Verwey-Jonker Instituut is gevraagd om een onderzoek te verrichten naar de vormen van maatschappelijke en sociale participatie van bewoners van kleine dorpen en het feitelijk gebruik van voorzieningen door die bewoners op lokaal en regionaal niveau, alsmede de onderlinge samenhang daartussen.

Om meer inzicht in het onderwerp te krijgen is de bovenstaande vraagstelling uiteengelegd in zes onderzoeksvragen:

1. Waarin kenmerkt zich de bevolkingssamenstelling van elk dorp afzonderlijk?
2. Welke vormen van participatie ontplooiën bewoners op lokaal en regionaal niveau?
3. Welke voorzieningen zijn in elk dorp aanwezig en in hoeverre wordt hiervan door bewoners gebruikgemaakt?
4. Hoe verhouden participatie en gebruik van voorzieningen zich tot de kenmerken van de dorpsbevolking en welke knelpunten zijn daaruit af te leiden?
5. Welke dorpscultuur staan de bewoners van elk dorp afzonderlijk voor en waardoor kenmerkt zich deze cultuur?
6. In hoeverre is de dorpscultuur zichtbaar in het feitelijk gedrag van de bewoners?

Het onderzoek vond plaats in vijf dorpen in de gemeente Midden-Drenthe: de dorpen De Broekstreek, Nieuw-Balinge, Hooghalen, Hoogersmilde en Spier. De selectie van deze dorpen vond plaats op grond van de ligging ten opzichte van elkaar,

verschillen in omvang van de bevolking en in de bevolkingssamenstelling en verschillen in lokale sociale infrastructuur.

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen werd gekozen voor een combinatie van kwantitatief en kwalitatief onderzoek. Met het kwantitatieve deel wilden we een empirische analyse geven van de feitelijke participatie op lokaal en regionaal niveau en het feitelijke gebruik van de sociale infrastructuur. Per dorp hebben we aan de hand van een brede bewonersenquête beide aspecten in kaart gebracht en gerelateerd aan de te onderscheiden bevolkingsgroepen. De bewonersenquête werd in elk dorp gevolgd door een diepte-interview met een willekeurige, maar op een aantal kenmerken geselecteerde groep bewoners.

De onderzoekers komen tot de volgende conclusies:

- Ouderen trekken weg uit kleine dorpen vanwege het ontbreken van woonzorgvoorzieningen en van voldoende aanbod op het gebied van levensmiddelen.
- Jongeren trekken weg uit kleine dorpen vanwege studie of werk. Daarin verschillen ze niet van jongeren in buurten in steden.
- Wonen en leven in kleine dorpen stelt de bewoners in hoge mate tevreden. Bewoners kiezen voor wonen in een klein dorp. Kwaliteiten van de woonomgeving en sociale kwaliteiten wegen ruimschoots op tegen een lager voorzieningspeil.
- Kleine dorpen kenmerken zich door een grote mate van sociale kwaliteit. Dit uit zich door een sterke verbondenheid tussen bewoners, burenhulp, participatie in het verenigingsleven en vrijwilligerswerk.
- Een regionale benadering van het voorzieningenniveau met oog voor lokale mogelijkheden biedt een nieuw perspectief voor behoud van voorzieningen in kleine dorpen.
- Dorpshuizen vormen het hart van het dorpsleven. Ze bieden een plek voor ontmoeting en contact, verlenen onderdak aan

het verenigingsleven en verschillende sociale voorzieningen. Jongeren hebben eveneens belang bij een dorps huis. Een horecaonderneming kan de functie van dorps huizen vervangen.

- Verreweg de meeste bewoners verplaatsen zich per auto of fiets. Bewoners die geen auto hebben, doen meestal een beroep op anderen. Dit levert geen problemen op voor specifieke groepen. Wel plaatst het noodgedwongen autogebruik bewoners voor relatief hoge kosten.
- De werkloosheid is relatief laag; het merendeel van de mensen werkt buiten het dorp. Mensen die in het dorp werken, zijn vooral werkzaam in de agrarisch sector.

1.2 Aspecten van analyse

Per dorp staan we als eerste stil bij de bevolkingssamenstelling op kenmerken als geslacht, leeftijd en samenstelling van de huishoudens en de primaire verbondenheid van de bewoners met het dorp. In dit onderzoek heeft primaire verbondenheid betrekking op twee aspecten. Dit zijn ieders herkomst als bewoner en de primaire relaties van de bewoners met andere dorpsbewoners. Het eerste aspect betreft het onderscheid tussen oorspronkelijke bewoners – bewoners die hun hele leven in het betreffende dorp gewoond hebben – en vestigers.

Over vestigers wordt vaak gesproken alsof het naar herkomst een homogene groep betreft (bijvoorbeeld de rust en ruimte zoekende stedeling), die niet zelden op gespannen voet staat met oorspronkelijke bewoners. Daarom hebben we de vestigers nader geanalyseerd op drie aanvullende aspecten. Bepalend hiervoor was in eerste instantie de verhouding tussen het aantal jaren dat men in het betreffende dorp woonachtig is en de leeftijd van iedere bewoner afzonderlijk. Aldus is een vestiger een bewoner die zich op latere leeftijd in het dorp gevestigd heeft. Vervolgens analyseerden we de kwestie van de vestigers op het niveau van de huishoudens. Daartoe hebben we de herkomst van de bewoners verbonden aan hun huishouden. Hieruit komen twee hoofdcategorieën naar voren, namelijk oorspronkelijke huishou-

dens, zijnde huishoudens van bewoners die afkomstig zijn uit het dorp en daar hun hele leven gewoond hebben, en huishoudens van vestigers. Tot de oorspronkelijke huishoudens rekenen we ook de tweepersoonshuishoudens met of zonder kinderen waarvan een van beide partners van elders afkomstig is. Huishoudens van vestigers zijn dus de van elders afkomstige eenoudergezinnen, alleenstaanden en tweepersoonshuishoudens waarvan beide partners van elders komen.¹ Binnen dit kader gaan we nader in op de herkomst van de vestigers, waarbij we onderscheid maken in regio, provincie en overig Nederland.² Ten slotte besteden we aandacht aan de redenen voor vestiging.

Tegen de achtergrond van deze analyse staan we vervolgens stil bij de primaire relaties, ofwel de kring van familie en vrienden. Daarmee brengen we het lokale sociale netwerk van de huishoudens in beeld, inclusief de eventuele verschillen op dit aspect tussen oorspronkelijke huishoudens en huishoudens van vestigers.

We sluiten de verkenning van de kenmerken van de bewoners en hun huishoudens af met een beschrijving van het opleidingsniveau. Daaropvolgend gaan na hoe het staat met de economische, sociale en culturele participatie van de verschillende groepen bewoners en waar zij deze vormen van participatie ontplooiën. De economische participatie heeft betrekking op het besteedbaar inkomen per maand op huishoudniveau en op de bron van dit inkomen, zoals de deelname aan het arbeidsproces en de uitkeringsafhankelijkheid. Voor het vaststellen van het besteedbaar inkomen hebben we vijf categorieën gehanteerd. De laagste categorie betreft een besteedbaar inkomen van minder dan € 1000 per maand, wat gelijk staat aan het netto minimumloon van 2003. Vervolgens lopen de categorieën op met € 500 naar de hoogste categorie van meer dan € 3000 per maand³. Waar we in het navolgende spreken over een laag inkomen betreft dit de

¹ Waar we in de navolgende tekst spreken over oorspronkelijke bewoners of vestigers bedoelen we bewoners die behoren tot oorspronkelijke huishoudens respectievelijk de huishoudens van vestigers, tenzij anders vermeld.

² Onder regio verstaan we het grondgebied van de gemeente Midden-Drenthe.

³ Waar we in het navolgende spreken over laag inkomen bedoelen we huishoudens met een besteedbaar inkomen tot € 1000 per maand. Dit criterium sluit aan bij de bovengrens die het CBS hanteert voor een laag inkomen.

huishoudens met een inkomen van minder dan duizend euro per maand.

De arbeidsparticipatie hebben we berekend over de bewoners die behoren tot de potentiële beroepsbevolking. Dit zijn alle bewoners tussen 15 en 65 jaar. Voor deze groep staan we stil bij het aandeel bewoners met een baan en waar de werkplek van deze bewoners zich bevindt, alsmede het aandeel dat rond moet komen van een uitkering en het aandeel dat schoolgaand is of studeert. Daarnaast kijken we naar de arbeidsparticipatie naar geslacht en het aandeel tweeverdieners onder twee- en meerpersoonshuishoudens.

Onder het kopje *sociale kwaliteit* gaan we in op de mate waarin het wonen en leven in het dorp door bewoners ervaren en gewaardeerd wordt en hoe deze waardering samenhangt met de kwaliteit van wonen en de woonomgeving, de sociale kwaliteit en het voorzieningenpeil. Vervolgens staan we stil bij hun verbondenheid bij het dorp en de medebewoners. Aan de orde komen de contacten tussen bewoners onderling en hun verbondenheid met elkaar als dorpsbewoners. Onder meer kijken we naar het fenomeen burenhulp, ofwel de mate waarin bewoners voor hulp een beroep op andere bewoners kunnen doen en bereid zijn anderen te helpen.⁴ In dit verband besteden we specifiek aandacht aan de (huishoudens van) vestigers.

Tot de sociale kwaliteit rekenen we ook de participatie in het verenigingsleven en dorpsactiviteiten. Als eerste beschrijven we de mate en kenmerken van betrokkenheid van de huishoudens bij deze verenigingen en activiteiten. De kenmerken betreffen de relatie met leeftijd, inkomen en herkomst. Vervolgens geven we inzicht in de mate en kenmerken van de vrijwillige inzet door bewoners in deze verenigingen en andere dorpsactiviteiten. We sluiten dit onderdeel af met een verkenning van de participatie in verenigingen elders en de aard daarvan.

Na aldus de sociale participatie op lokaal niveau verkend te hebben, gaan we na hoe de door bewoners aan de dag gelegde culturele en recreatieve participatie elders eruitziet. Dit onderdeel heeft betrekking op het bezoek aan theater- en filmvoorstellingen, museumbezoek, het gebruik van recreatieve voorzieningen en het

⁴ Overigens is niet gevraagd naar de feitelijk ontvangen hulp, maar naar de mate waarin bewoners een beroep menen te kunnen doen op hun dorpsgenoten.

bezoek aan grote sportevenementen, zoals voetbalwedstrijden in het betaald voetbal. We beschrijven de omvang van deze vormen van participatie en relateren deze eveneens aan de voornoemde kenmerken.

Hierna beschrijven we het feitelijk gebruik van voorzieningen door de bewoners op het gebied van onderwijs en medische zorg, maar ook van winkels en andere zakelijke voorzieningen.

Gegeven de per dorp aanwezige sociale voorzieningen gaan we in op het feitelijk gebruik ervan en relateren dit aan het gezinsbelang en het dorpsbelang dat de betrokken huishoudens eraan toekennen. Het gebruik van winkels betreft primair de aanschaf van levensmiddelen en andere dagelijkse benodigdheden. Vooral de twee grotere dorpen Hoogersmilde en Hooghalen beschikken over een breed aanbod op dit terrein. In mindere mate geldt dit voor Nieuw-Balinge. Voor deze dorpen gaan we daarom wat dieper in op de kenmerken van bewoners die hun levensmiddelen overwegend elders halen, dan wel dat juist in het dorp zelf doen.

Als laatste besteden we aandacht aan mobiliteit. Deze speelt een belangrijke rol. Bewoners van kleine dorpen vaak zijn aangewezen op plaatsen elders in de regio of zelfs daarbuiten. Dat geldt zowel voor tal van vormen van participatie, als voor het benutten van voorzieningen. Daarom zijn we nagegaan met welk doel en in welke omvang de verschillende vormen van vervoer door bewoners aangewend worden. Daarbij maken we onderscheid tussen eigen vervoer, openbaar vervoer en vervoer door anderen.

We sluiten de beschrijvingen af met een duiding van de huidige dorpscultuur zoals die uit de analyses naar voren komt.

1.3 Verantwoording

De benodigde informatie is op de volgende manier verzameld. De bewonersenquête in De Broekstreek en Nieuw-Balinge vond plaats in juni 2003; in november van dat jaar gevolgd door de bewonersenquête in Hoogersmilde, Hooghalen en Spier. Met uitzondering van Spier en Hooghalen zijn alle huishoudens in de vijf dorpen van een vragenlijst voorzien. Op de achtergronden van de beide uitzonderingen gaan we nader in bij de beschrijving van de uitkomsten van de twee dorpen. In totaal werden aldus

1590 vragenlijsten uitgezet. Hiervan zijn er bijna elfhonderd geretourneerd en verwerkt, wat een respons betekent van bijna zeventig procent. De volgende tabel geeft in volgorde van omvang naar inwonertal de respons op huishoudniveau in absolute aantallen en percentages per dorp afzonderlijk:

Tabel 2.1 Respons bewonersenquête

Dorp	aantal	percentage
Spier	71	77
De Broekstreek	109	66
Nieuw-Balinge	163	58
Hooghalen	376	71
Hoogersmilde	367	57
Totaal	1091	69

Tussen de dorpen onderling is sprake van een uiteenlopende respons. Opvallend is de relatief lagere respons in de veendorpen Hoogersmilde en Nieuw-Balinge. In Hoogersmilde vloeit deze voort uit een aanmerkelijk lagere respons onder huishoudens in het buitengebied. Daar bedroeg de respons 46 procent, tegenover 71 procent in de bebouwde kom van het dorp.⁵ De lagere respons in Nieuw-Balinge wordt veroorzaakt door een achterblijvende respons vanuit de ouderen. Hiervan nam 38 procent deel aan het onderzoek, tegenover 48 procent van het totale aantal inwoners van 25 jaar en ouder. Van een achterblijvende respons vanuit de ouderen is eveneens sprake in De Broekstreek, waar 23 procent van de ouderen de vragenlijst invulde, tegenover 54 procent van alle personen van 25 jaar en ouder. De non-respons onder ouderen in De Broekstreek wordt veroorzaakt door het uitblijven van deelname door bewoners van tachtig jaar en ouder. De non-respons onder ouderen houdt ook in dat zowel in De Broekstreek als in Nieuw-Balinge de ouderen ondervertegenwoordigd zijn. De relatief hogere respons in Spier is voor een deel het gevolg van

⁵ De laagste respons was afkomstig uit het grensgebied met Smilde. Uit enkele reacties van bewoners in het buitengebied is ons gebleken dat een aantal bewoners in het grensgebied met Smilde zich gevoelsmatig als inwoner van Smilde zien, hoewel zij volgens de postcode tot Hoogersmilde behoren.

een oververtegenwoordiging door ouderen. In dit dorp bedroeg de respons vanuit de categorie 65 jaar en ouder 76 procent op een totale respons van 56 procent van alle bewoners van 25 jaar en ouder.

De vragenlijst voor jongeren werd door in totaal 209 jongeren ingevuld. Dit aantal is als volgt over de vijf dorpen verdeeld:

Tabel 2.2 Respons jongerenenquête

Dorp	aantal totaal	percentage huishoudens	percentage dorp
Spier	12	75	33
De Broekstreek	14	41	23
Nieuw-Balinge	38	67	38
Hooghalen	98	61	40
Hoogersmilde	47	42	22
Totaal	209	58	31

De kolom 'percentage huishoudens' betreft per dorp de respons van het totale aantal thuiswonende jongeren tussen 12 en 24 jaar dat behoort tot de geënquêteerde huishoudens. De kolom 'percentage dorp' bevat per dorp de respons gerekend over het totale aantal jongeren tussen 12 en 24 jaar. De relatief lagere respons in De Broekstreek en Hoogersmilde, zowel vanuit de huishoudens als vanuit het dorp, wordt veroorzaakt door een ondervertegenwoordiging van niet-schoolgaande jongeren ouder dan vijftien jaar.

De uitkomsten van de bewonersenquête hebben we per dorp in een groepsinterview ter toetsing aan een aantal bewoners voorgelegd. Het aantal deelnemers per groepsinterview varieerde van zes tot dertien bewoners. In de meeste gevallen vormden de geïnterviewde bewoners een goede afspiegeling van het dorp naar geslacht, leeftijd en herkomst, maar ook in de mate waarin zij actief zijn in het verenigingsleven en bij dorpsactiviteiten.

In aanvulling op de eindrapportage gaan we in de volgende hoofdstukken meer gedetailleerd in op de uitkomsten van de bewonersenquête en interviews die we hielden in de dorpen De Broekstreek, Nieuw-Balinge, Spier, Hooghalen en Hoogersmilde.

2 De Broekstreek

2.1 Bewoners in beeld

Geslacht en leeftijd

De Broekstreek bestaat uit drie dicht bij elkaar gelegen dorpen – Garminge, Balinge en Mantinge – welke tezamen één woongemeenschap vormen van bijna 600 bewoners. Hiervan hebben in totaal 217 bewoners meegewerkt aan de enquête. Het gaat om 203 zelfstandig wonende volwassenen en veertien thuiswonende jongeren tussen twaalf en éénentwintig jaar. Naar geslacht bestaat de totale respondentgroep uit 110 mannen en 107 vrouwen. De leeftijd varieert tussen 12 en 72 jaar. Onderstaande tabel toont de verdeling naar leeftijd van alle 217 respondenten.

Tabel 2.2 Leeftijdsklasse (N = 217)

	aantal	percentage
12 – 14 jaar	7	3
15 – 24 jaar	10	5
25 – 44 jaar	87	40
45 – 64 jaar	104	48
65 en ouder	9	4
totaal	217	100

De respondentgroep telt 200 bewoners van 25 jaar en ouder, wat gelijk staat aan 64 procent van het totale aantal bewoners ouder dan 25 jaar. De zeventien geënquêteerde 12 – 24 jarigen omvatten 23 procent van het totale aantal in De Broekstreek woonachtige 12 tot 24 jarigen⁶. De tabel weerspiegelt het relatief jonge karakter van de bevolking naar leeftijd; 96 procent van de respondenten is jonger dan 65 jaar. Wel zijn de bewoners die ouder zijn dan 65 jaar in de enquête ondervertegenwoordigd, evenals de bewoners onder de 25 jaar. Op de totale bevolking is hun aandeel respectievelijk negen en twaalf procent. Debet aan de ondervertegenwoordiging van de jongste leeftijdscategorieën is de selectieve wijze van enquêteren van de jongeren (per huishouden en geslacht één jongere; zie 1.4). De ondervertegenwoordiging van de oudste leeftijdsgroep is het gevolg van het feit dat bewoners van tachtig jaar en ouder niet hebben deelgenomen aan de enquête. De ouderen tussen 65 en 80 jaar zijn wel evenredig vertegenwoordigd.

Gezinssamenstelling

Met de 217 geënquêteerde bewoners zijn 109 huishoudens in het onderzoek betrokken. Naar samenstelling van het huishouden gaat het om:

Tabel 2.1 Type huishoudens (N = 109)

type huishouden	aantal	percentage
echt)paar zonder kinderen	33	30
(echt)paar met kinderen	61	56
eenoudergezin	3	3
alleenstaand	12	11
totaal	109	100

Tezamen hebben de huishoudens met kinderen de zorg voor 143 kinderen en jongeren tot 21 jaar. Dit aantal staat gelijk aan

⁶ Waaronder drie personen die, al of niet samenwonend, een eigen huishouding voeren. De jongste van deze drie was 21 jaar.

tweederde van het totale aantal in De Broekstreek woonachtig kinderen en jongeren in deze leeftijdscategorie. In de eenoudergezinnen is in één gezin de ouder een man. De categorie alleenstaanden bestaat uit uitsluitende uit bewoners van 35 jaar en ouder, waarbij het gaat om zeven mannen en vijf vrouwen.

Herkomst, woonperspectieven en sociale netwerken

Herkomst en woonduur

Verreweg het grootste deel van de volwassen bewoners heeft zich op latere leeftijd in De Broekstreek gevestigd. Op het niveau van de individuele bewoners gemeten betreft dit 176 personen, wat gelijk staat aan 87 procent van de zelfstandig wonende respondenten. Hiervan hebben 21 personen zich in De Broekstreek gevestigd vanwege hun huwelijk of samenwonen met een oorspronkelijke bewoners. Dit verschijnsel betekent dat de scheiding tussen oorspronkelijke bewoners en vestigers minder eenvoudig is dan vaak wordt aangenomen. Zo zijn 25 geënquêteerde huishoudens in De Broekstreek, ofwel 23 procent, tot de oorspronkelijke huishoudens te rekenen, waarbij het uitsluitend gaat om twee- en meerpersoonshuishoudens. Maar het overgrote deel van deze huishoudens, namelijk 84 procent bestaat uit huishoudens waarvan één van beide partners van elders afkomstig is.⁷ Het aandeel gevestigde huishoudens (i.v.v. kortweg vestigers genoemd) omvat 74 procent, bestaande uit 71 gezinnen – waaronder alle eenoudergezinnen – en tien alleenstaanden. Van één gezin en twee alleenstaanden is niet bekend tot welke groep zij behoren.

De gemiddelde woonduur van de vestigers is dertien jaar, maar 44 procent van de vestigers behoort tot de zogeheten nieuwkomers: huishoudens die korter dan tien jaar in het dorp in kwestie woonachtig zijn. Gerekend naar leeftijd is geen van de nieuwkomers ouder dan 64 jaar. Voorts is de helft afkomstig uit buiten de provincie gelegen plaatsen, een vijfde uit de regio en vijftien procent uit andere gemeenten binnen de provincie Drenthe. Van negen vestigers is de herkomst niet bekend. De

⁷ Van drie huishoudens kon niet vastgesteld worden tot welke categorie zij behoorden.

volgende tabel toont de herkomst van de vestigers in aantallen en procenten.

Tabel 2.3 Herkomst vestigers

	<u>aantal</u>	<u>percentage</u>
regio	16	20
provincie	12	15
overig Nederland	44	54
onbekend	9	11
totaal	81	100

De redenen die de vestigers voor hun vestiging in De Broekstreek opvoeren zijn divers, maar hebben meestal betrekking op factoren die wonen op het platteland aantrekkelijk maken, zoals rust, ruimte en veiligheid, of de gemoedelijke sfeer. Een klein aantal geeft zijn of haar werk op als aanleiding voor vestiging, waaronder enkele verplaatsingen van het boerenbedrijf.

Woonperspectieven

Dorpsgemeenschappen hebben niet alleen te maken met nieuwe bewoners, maar ook met bewoners die het dorp verlaten om zich ergens anders te vestigen. Zo ook De Broekstreek. Maar hun aantal is beperkt. Slechts negen huishoudens (acht procent) geven aan te willen of moeten verhuizen naar een andere plaats. De meeste van deze bewoners hebben daarbij een andere woonplaats binnen de regio op het oog. In slechts één geval speelt het voorzieningenpeil een sleutelrol; voor het overige gaat het om werk of persoonlijke omstandigheden. In absolute zin treffen we verhuisplannen het meest aan onder bewoners in de leeftijd tussen 45 en 64 jaar. Daarmee zijn zes huishoudens gemoeid. Maar verhoudingsgewijs is dit het meest het geval bij de ouderen. Daarvan geeft zestien procent te kennen te willen verhuizen.

Een kwart van de geënquêteerde jongeren geeft desgevraagd te kennen graag in De Broekstreek te willen blijven wonen, terwijl de helft geen voorkeur heeft. Maar, gezien hun opmerkingen bij de vraag naar wat zij missen in De Broekstreek, heeft dit voor een deel ook te maken met de slechte huisvestingsperspectieven in De

Broekstreek voor starters. Hieruit rijst het vermoeden dat voor tenminste een aantal van de jongeren zonder voorkeur bij voldoende mogelijkheden de voorkeur zou uitgaan naar De Broekstreek. Twee jongeren spreken een voorkeur uit voor respectievelijk een groter dorp met meer vertier en voorzieningen en een stedelijke omgeving.

Sociale netwerken

Alle oorspronkelijke huishoudens en tachtig procent van de gevestigde huishoudens zijn betrokken in sociale netwerken met andere bewoners. Deze netwerken bestaan uit vrienden en kennissen in het dorp en soms ook uit familie. Het laatste is het geval bij 75 procent van de oorspronkelijke huishoudens en bij 15 procent van de vestigers. Iets meer dan een kwart van de vestigers heeft familie in de regio. De helft hiervan is ook zelf afkomstig uit de regio. Vijfenvijftig procent van de vestigers heeft alleen familie elders in het land of heeft geen familie.

Vrienden en kennissen in het dorp treffen we aan bij alle oorspronkelijke huishoudens en bij tachtig procent van de vestigers. Naar plaats van herkomst is dit nagenoeg volledig het geval bij de vestigers uit de regio. Huishoudens die zich vanuit andere in de provincie of het land gelegen plaatsen gevestigd hebben, zijn wat dit betreft wat minder bedeed. Van hen heeft tweederde vrienden en kennissen in De Broekstreek. Gerekend naar het aantal jaren dat men in De Broekstreek woonachtig is doet zich in dit verband geen significant verschil voor tussen nieuwkomers en vestigers die al langer in het dorp wonen.

Opleiding

Onderstaande tabel geeft het opleidingsniveau van de bewoners weer. Daaruit blijkt dat eenderde van de volwassen bewoners laag opgeleid is. Hun opleiding ligt op ten hoogste lbo/mavo niveau. Hier tegenover staat dat bijna een kwart een opleiding op hbo of wetenschappelijk niveau heeft afgesloten.

Tabel 2.4 Opleiding (N = 195)

	aantal	percentage	cum. perc.
basisschool	7	4	4
lbo, mavo, mulo	57	29	33
mbo	63	32	65
havo, hbs, vwo	23	12	77
hbo, wo	45	23	100
totaal	195	100	

Laagopgeleiden treffen we vooral aan onder ouderen. Van de 65+ers is de helft laag opgeleid. Er is geen verschil tussen mannen en vrouwen: mannen zijn even vaak laag opgeleid dan vrouwen. Onder de hoog opgeleiden treffen we verhoudingsgewijs wel meer mannen dan vrouwen aan. Voorts blijkt dat nieuwkomers vaker hoog opgeleid zijn dan gevestigde bewoners. Van de bewoners die korter dan tien jaar in De Broekstreek wonen heeft 34 procent een opleiding op hbo of wetenschappelijk niveau. Onder de oorspronkelijke bewoners is dit slechts veertien procent. Laagopgeleiden treffen we juist meer aan onder de gevestigde bewoners, namelijk veertig procent tegenover iets minder dan een kwart van de nieuwkomers. Voor een deel wordt dit verschil verklaard doordat er zich onder de nieuwkomers geen ouderen bevinden.

Uit de jongerenenquête blijkt dat niet alleen de leerplichtige maar ook alle niet-leerplichtige jongeren deel hebben aan het voortgezet of hoger onderwijs. Het merendeel moet daarvoor naar Hoogeveen. Voor iets minder dan de helft gaat het om het vmbo, ruim een kwart doet de havo of vwo en iets minder dan een kwart volgt een mbo-opleiding. Eén jongere respondent studeert aan een hbo-instelling.

2.2 Inkomen en arbeid

Gezinsinkomen

Het gemiddelde inkomen per inkomensontvanger bedroeg in 2001 € 15.300. Van het aantal individuele inkomensontvangers had 45 procent een laag inkomen. Binnen het kader van het onderzoek werd verondersteld dat vormen en intensiteit van participatie en voorzieningengebruik onder meer samenhangen met de inkomenspositie, maar dat het daarbij niet zozeer gaat om het inkomen van individuen, maar van huishoudens. Om hier meer over te weten te komen hebben we de bewoners van de betrokken dorpen gevraagd naar het maandelijks besteedbare gezinsinkomen. Voor De Broekstreek komt daarover het volgende beeld naar voren:

Tabel 2.5 Gezinsinkomen in euro per maand (N = 83)

inkomen	aantal	percentage	cum. perc.
minder dan 1000	8	10	10
1000 – 1500	13	15	25
1500 – 2000	21	25	50
2000 – 2500	14	17	67
2500 – 3000	14	17	84
meer dan 3000	13	16	100
totaal	83	100	

Zoals de tabel laat zien moet, niettegenstaande het hoge percentage inkomensontvangers met een laag inkomen, niet meer dan tien procent van alle huishoudens rondkomen van een inkomen op of onder het minimumniveau. Deze situatie treffen we in versterkte mate aan bij ouderen (20 procent), alleenstaanden (27 procent) en huishoudens met kinderen en één inkomensontvanger (20 procent). Een derde van de huishoudens heeft een maandelijks besteedbaar inkomen van meer dan € 2500. Dit betreft uitsluitend twee- of meerpersoonshuishoudens, waarbij in de meeste gevallen dit inkomen door beide partners gezamenlijk ingebracht wordt. Tenminste een derde van deze huishoudens

heeft door het tweeverdienerffect een inkomen boven het bestaansminimum. Het gemiddelde gezinsinkomen afgeleid uit de tabel ligt rond de € 1800 per maand.

Arbeidsparticipatie

Deelname aan het arbeidsproces is voor veel mensen die tot de potentiële beroepsbevolking horen de belangrijkste vorm van maatschappelijke participatie. Niet alleen om zich zo van een inkomen te verzekeren, maar ook vanwege de mogelijkheid voor ontplooiing van verworven competenties. Landelijk heeft bijna tweederde van de beroepsbevolking een baan⁸. Waarin kenmerken de Broekstreekers zich op dit gebied? De volgende tabel toont de verdeling van de potentiële beroepsbevolking en het aantal werkenden daarvan naar geslacht onder de geënquêteerde bewoners⁹.

Tabel 2.6 Potentiële beroepsbevolking en werkenden naar geslacht

	man	vrouw	totaal
beroepsbevolking	100	100	200
werkenden	78	60	138

Van de totale respondentgroep in De Broekstreek zijn tweehonderd personen tot de potentiële beroepsbevolking te rekenen. Hiervan heeft 68 procent daadwerkelijk deel aan het arbeidsproces en heeft zeven procent een uitkering ingevolge de sociale zekerheid, waarbij het voornamelijk gaat om een WAO-uitkering.

⁸ Het gaat hier om het aandeel personen met een baan van tenminste twaalf uur per week.

⁹ Onder potentiële beroepsbevolking verstaan we alle inwoners in de leeftijd van 15 tot 65 jaar. Dit aantal is groter dan de feitelijke beroepsbevolking, zijnde het deel van de beroepsbevolking dat feitelijk participeert in het arbeidsproces of beschikbaar is voor de arbeidsmarkt. Niet meegerekend worden personen die een dagopleiding volgen, met vervroegd pensioen zijn of om een andere redenen niet beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt. De omvang van de laatste groep is voor de onderzochte dorpen uit de ons beschikbare gegevens niet nauwkeurig vast te stellen. Daarom gaan we uit van de potentiële beroepsbevolking.

Het percentage werkloze werkzoekenden is twee procent en ligt daarmee iets onder het percentage van 2,3 procent dat geldt voor de hele gemeente.¹⁰ Daarnaast is drie procent met vervroegd pensioen en volgt eveneens drie procent een vorm van dagonderwijs, variërend van vmbo tot hbo.¹¹

De tabel laat verder zien dat mannen vaker betaald werk verrichten dan vrouwen, namelijk 78 procent tegenover 59 procent. Verdere analyse leert voorts dat mannen ook vaker werkzaam zijn in een voltijd baan. Van de 47 werkenden met een deeltijd baan betreft dit 41 keer een vrouw.

In relatie tot de samenstelling van de huishoudens valt uit bovenstaande tabel tevens af te leiden dat in tamelijk veel twee- en meerpersoonshuishoudens beide partners betaald werk verrichten. Dat is inderdaad het geval. In iets minder dan tweederde van de twee- of meerpersoonshuishoudens wordt het gezinsinkomen door beide partners wordt ingebracht.

Van verreweg het grootste aantal, namelijk van 78 werkenden, bevindt de werkplek zich buiten De Broekstreek, maar wel in de provincie Drenthe en niet zelden in de regio. Dertien procent heeft een werkplek buiten de provincie, waarvoor een enkeling meer dan vijftig kilometer moet reizen¹². Voorts heeft 58 procent van de werkenden met een werkkring in De Broekstreek, wat bij 24 werkenden het geval is, een bestaan in de agrarische sector. In de meeste gevallen betreft dit het eigen boerenbedrijf. Van tien werkenden is de werkplek onbekend.

¹⁰ Het gaat hier om het percentage werkloze werkzoekenden van de potentiële beroepsbevolking van Midden-Drenthe. Het gemeentelijk percentage werkloze werkzoekenden van de feitelijke beroepsbevolking bedraagt 3,4 procent.

¹¹ Het gaat hier om zeven respondenten van de jongerenenquête die ouder zijn dan vijftien jaar. Vermoedelijk volgt één van hen een BBL-opleiding aan een ROC (vier dagen werken en één dag naar school). Zes geënquêteerde jongeren hebben naast school een bijbaantje. Gemiddeld zijn zij daar bijna tien uur per week mee bezig. Het gaat om werk in supermarkt of horeca in de regio.

¹² Daarbij hebben we ook de personen mee gerekend die geen vaste werkplek hebben, maar aangaven door het hele land heen te werken.

2.3 Wonen in De Broekstreek

Leefbaarheid

Verreweg het grootste deel van de bewoners, namelijk 93 procent, is tevreden tot zeer tevreden met hetgeen De Broekstreek hen te bieden heeft. De resterende zeven procent is dat niet, maar is ook niet ontevreden. Bewoners die over het algemeen ontevreden zijn treffen we niet aan. Gevraagd naar de redenen voor hun tevredenheid verwijzen de bewoners naar de verschillende aspecten van leefbaarheid. Meestal hebben ze betrekking op de kwaliteit van het woonklimaat. Genoemd worden kwaliteiten als de mooie omgeving, de ruimte om je heen of de rust die het wonen op het platteland biedt. Maar bijna even vaak verwijzen ze naar de kwaliteit van het sociale klimaat, waarbij het gaat om de omgang met en betrokkenheid op elkaar als bewoners, de gezelligheid en het klaar staan voor elkaar. Bovendien werden beide redenen veelal tezamen opgevoerd.

De uitkomsten over tevredenheid en in het bijzonder de redenen daarvoor worden gestaafd door de waarderingen van bewoners voor de verschillende kwaliteiten van leefbaarheid afzonderlijk: wonen en woonomgeving, veiligheid, contacten met bewoners, verenigingsleven en voorzieningenpeil, en door de samenhang tussen deze kwaliteiten en de mate van tevredenheid. Uitgedrukt in een rapportcijfer komt de gemiddelde waardering voor de leefbaarheid uit op een ruime voldoende. Onderstaande tabel geeft het belang aan dat bewoners hechten aan de genoemde kwaliteiten, hun waardering van de mate waarin de Broekstreek aan dit belang voldoet en de laagste en hoogste toegekende waardering, alsmede de mate van samenhang tussen elk van deze kwaliteiten en de tevredenheid van bewoners.

Tabel 2.7 Belang en waardering van kwaliteiten van leefbaarheid

aspect van leefbaarheid	belang	waar- dering	laagste score	hoogste score	samenhang met tevredenheid (Eta) ¹³
	zeer				
wonen en woonomgeving	belangrijk	8,5	5	10	.467
veiligheid	belangrijk	7,7	1	10	.352
contacten met bewoners	belangrijk	7,5	4	10	.371
verenigingsleven	belangrijk	7,2	1	10	.406
voorzieningenpeil	enigszins belangrijk	5,7	1	10	.363
gemiddeld		7,3	n.v.t	n.v.t	.392

Per kwaliteit bekeken wordt met name de kwaliteit van het wonen en de woonomgeving hoog gewaardeerd. Uitgedrukt in een rapportcijfer tussen één en tien waarden de bewoners de kwaliteit van het wonen en de woonomgeving met gemiddeld een 8,5. De laagst gegeven waardering is een vijf, maar 98 procent van de bewoners waardeert het woonklimaat met een zeven of hoger. Het is tevens de kwaliteit waaraan het meeste belang wordt gehecht. Relatief gering is ook de variatie in de waarden van de onderlinge contacten tussen bewoners. De laagste waardering die hieraan is gegeven is een vier, maar iets meer dan negentig procent van de bewoners waardeert deze kwaliteit met een voldoende of hoger. Verdere analyse leert dat het beschikken over een sociaal netwerk maar een beperkte rol speelt in de waardering van deze kwaliteit. Het minst gewaardeerd wordt het

¹³ Eta is een maat voor samenhang tussen twee variabelen van verschillende orde en kan variëren tussen 0 en 1. Hoe hoger de uitkomst, des te sterker de samenhang. In het onderhavige geval is mate van tevredenheid de afhankelijke variabele. De uitkomst geeft aan in hoeverre de waardering van elk aspect een verklaring biedt voor de mate van tevredenheid.

voorzieningenpeil, maar daar wordt ook het minste belang aan gehecht.

Wanneer we de samenhang tussen de mate van tevredenheid en de waardering van de kwaliteiten van leefbaarheid nader analyseren, blijkt dat de tevredenheid relatief gezien het sterkst samenhangt met waardering van de woonomgeving. Het minst sterk is de samenhang met het voorzieningenpeil. Opmerkelijk is voorts de relatief sterke samenhang met de waardering van het verenigingsleven. Dit duidt erop dat het verenigingsleven verhoudingsgewijs een belangrijke factor voor tevredenheid is. Toch wordt het verenigingsleven, weliswaar eveneens met ruim voldoende, minder hoog gewaardeerd dan de andere kwaliteiten (met uitzondering van het voorzieningenpeil). Vermoedelijk valt dit te verklaren door de beperkte variatie in verenigingen. De Broekstreekers zijn, zoals we nog zullen laten zien, voor veel verenigingsactiviteiten aangewezen op verenigingen elders. Maar de kwaliteit van wat er wel geboden wordt, lijkt de bewoners tevreden te stemmen.

Aan de jongeren hebben we in dit verband gevraagd wat zij aantrekkelijk vonden aan het wonen in De Broekstreek. Door hen worden met name de woonomgeving (twaalf keer) en de veiligheid (zes keer) als zodanig genoemd. Aanmerkelijk minder vaak is dat het geval met sociale kwaliteiten zoals contacten met leeftijdsgenoten en andere bewoners (vier keer genoemd), het verenigingsleven en de aanwezige jeugdvoorzieningen (beide worden slechts één keer genoemd). Wat betreft de contacten met leeftijdsgenoten zijn vooral oudere jongeren meer georiënteerd op de regio. Zo hebben alle jongeren boven de vijftien jaar vrienden buiten De Broekstreek, terwijl de meeste jongeren onder de vijftien jaar alleen vrienden hebben in De Broekstreek. Men zoekt elkaar over en weer op. Ook het uitoefenen van hobby's en uitgaan vinden door de nood gedwongen veelal op andere plekken plaats. Bijna tweederde van de jongeren geeft aan voor het uitoefenen van hun hobby's op andere plaatsen aangewezen te zijn. Meestal gaat het dan om vormen van sportbeoefening in Beilen of Westerbork. Overigens leidt dit niet vanzelfsprekend tot (een toename in) lidmaatschappen van elders gevestigde verenigingen bij het ouder worden. Jongeren onder de vijftien jaar zijn zelfs vaker lid van een vereniging elders.

Sociaal klimaat

Zowel uit de enquête als uit het groepsinterview komt een sterk sociaal klimaat naar voren. In dit verband wijzen de geïnterviewde bewoners op karakteristieken als saamhorigheid en gezelligheid, maar ook op het klaar staan voor elkaar en de betrokkenheid van bewoners bij het dorp en het verenigingsleven. De bewoners vormen met elkaar een hechte gemeenschap. Zo dragen velen een steentje bij als het gaat om onderhoud van de buitenruimte, een verbouwing van het dorpshuis of bij de bouw van een ontmoetingspunt en beschikken de meeste verenigingen over voldoende vrijwilligers. Dat maakt in hun ogen De Broekstreek leefbaar. Overigens voegen zij daaraan toe dat de saamhorigheid en betrokkenheid niet beperkt zijn tot de eigen woonkern, maar de hele Broekstreek omvatten. Men noemt zich Broekstreker. Vroeger, men spreekt over veertig jaar terug, was er wel sprake van meer gerichtheid op het eigen dorp. Maar dit verschijnsel is in de afgelopen decennia doorbroken doordat enerzijds jongere generaties elkaar steeds meer opzochten en anderzijds door de komst van de school en het dorpshuis. Maar ook het feit dat, met uitzondering van buurtverenigingen en Boermarkerverenigingen, alle verenigingen en dorpsactiviteiten georganiseerd zijn op het niveau van de hele Broekstreek speelt daarbij een grote rol. Ze bieden een belangrijk kader voor ontmoeting en uitwisseling tussen de bewoners van de drie dorpen onderling en daarmee voor het sociale klimaat in De Broekstreek. Voor nieuwkomers biedt het een belangrijke gelegenheid om vrienden en kennissen in het dorp op te doen en zo een netwerk te verwerven.

De saamhorigheid waar de geïnterviewden naar verwijzen zien we weerspiegeld in de mate waarin de geënquêteerden zichzelf betrokken voelen bij het dorp en in hun gevoel van er bij horen, ofwel de mate waarin zij zichzelf deel vinden uitmaken van de gemeenschap. Zo voelt 95 procent van de geënquêteerden zich enigszins tot zeer sterk betrokken bij het dorp en zijn bewoners, terwijl 84 procent aangeeft zich opgenomen te weten in de gemeenschap. Ook de ervaringen met sociale controle en de betekenis die hieraan verleend wordt wijzen op een sterke onderlinge verbondenheid. Driekwart van de bewoners die sociale controle ervaren – wat bij 95 respondenten (87 procent) het geval is – staat

hier positief tegenover en ziet dit als een teken van betrokkenheid.

Hetzelfde zou gezegd kunnen worden van het fenomeen burenhulp, ofwel het klaar staan voor elkaar; door de geïnterviewden eveneens genoemd als een kenmerk van onderlinge verbondenheid. Hierover geeft met 92 procent de overgrote meerderheid van de geënquêteerde bewoners te kennen deze in voorkomende gevallen zowel te (willen) verlenen als er over te beschikken. Nadere analyse van het fenomeen verbondenheid en burenhulp laat zien dat de zogeheten burenhulp meer gestoeld lijkt te zijn op de eigen sociale netwerken van familie en vrienden, dan op de algemeen ervaren onderlinge verbondenheid. Hoewel bijna alle huishoudens kunnen rekenen op hulp van andere bewoners, zijn bewoners met een sociaal netwerk vrijwel altijd van hulp verzekerd. Bij de bewoners zonder een dergelijk netwerk beperkt zich dit tot iets meer dan driekwart. De huishoudens die weinig of geen deel hebben aan het systeem van onderlinge hulp – wat voor hen overigens geen probleem lijkt te vormen –, beschikken ook niet over een sociaal netwerk in De Broekstreek.

Evenmin is er een sterk verband tussen verbondenheid en het hebben van familie of een vrienden en kenniskring in het dorp. Men kan zich verbonden voelen zonder familie, vrienden en kennissen, maar het omgekeerde komt ook voor. Bewoners die naar eigen zeggen geen verbondenheid ervaren – waarbij het uitsluitend gaat om vestigers – vinden dit soms jammer, maar niet bezwaarlijk of hebben hier geen behoefte aan. Gevoelens van buitengesloten zijn komen niet voor. Van de bewoners die dit betreft heeft de helft vrienden en kennissen in De Broekstreek. De andere helft, voornamelijk bestaande uit van buiten de regio afkomstige en nog relatief kort in De Broekstreek gevestigde bewoners, is wat dit betreft (vooralsnog) uitsluitend georiënteerd op de oorspronkelijke woonplaats. Bij deze bewoners is, zoals we nog zullen laten zien, ook sprake van beduidend minder participatie in het dorpsleven.

Verbondenheid met het dorp bij vestigers

Nadere analyse wijst verder uit dat zich op de voornoemde kwaliteiten geen grote verschillen voordoen tussen vestigers die

al langer in De Broekstreek wonen en nieuwkomers. Er is geen verband gevonden tussen het aantal jaren dat men in De Broekstreek woonachtig is en de mate van verbondenheid met het dorp en zijn bewoners. Niettemin is onder de nieuwkomers het percentage dat zich niet opgenomen voelt anderhalf keer zo groot is als dat onder de al langer gevestigde bewoners, namelijk 21 procent tegenover 13 procent. Maar van de vestigers met een woonduur tussen 20 en 35 jaar voelt 24 procent zich niet opgenomen in de gemeenschap. Het merendeel hiervan is afkomstig van buiten de provincie. Tegelijk zien we dat alle vestigers die langer dan 35 jaar in De Broekstreek wonen zich opgenomen weten.

De geïnterviewde bewoners geven hierover te kennen dat opname in de gemeenschap niet zozeer bepaald wordt door de tijd die je in De Broekstreek woont, maar veel meer door je opstelling. Wanneer nieuwe bewoners blij geven van belangstelling en zich open en actief opstellen naar andere bewoners worden ze ook snel opgenomen door de gemeenschap. Dat hoeft geen jaren te duren. Maar het wordt ook geaccepteerd als zij dat niet doen. Bovendien, aldus de geïnterviewden, vindt je bewoners die zich afzijdig houden ook onder de reeds lang gevestigde bewoners, inclusief zij die in De Broekstreek geboren zijn.

Aandachtspunten

Met het oog op het wonen en leven in De Broekstreek komen uit zowel de enquête, als het groepsinterview een aantal aandachtspunten naar voren. Het gaat om ontwikkelingen die bewoners zorg baren en door hen als bedreigend voor de leefbaarheid gezien worden. Samengevat gaat het om de volgende aandachtspunten.

Een belangrijke zorg betreft de ontwikkelingen op de woningmarkt. Enerzijds betreft dit het gebrek aan mogelijkheden voor starters, zoals de in De Broekstreek woonachtige jongeren, vanwege het tekort aan (bouwmogelijkheden voor) betaalbare woningen. Zoals we al aangaven wil een kwart van de geënquêteerde jongeren graag in De Broekstreek blijven wonen. Maar zijn tegelijk pessimistisch over de kansen daarop. Van de overigen neemt een deel naar het zich laat aanzien om die redenen al bij voorbaat afstand van een toekomst in De Broekstreek en spreken

een voorkeur uit voor een groter dorp waar zij meer woonperspectief hopen te vinden. Debet hieraan zijn de bouwrestricties en de prijsopdrijving door aankoop van woningen door nieuwkomers uit andere delen van het land. Anderzijds is er sprake van gebrek aan passende huisvesting voor ouderen. Vooral ouderen die hulpbehoevend worden zien zich daardoor vaak plotseling genoodzaakt om te verhuizen naar plaatsen die wel over passende huisvesting beschikken.

Een andere zorg die zowel door de geënquêteerde als de geïnterviewde bewoners veelvuldig geuit wordt betreft de verkeersveiligheid van enkele belangrijke straten en wegen in en rond het dorp. Slecht onderhoud, het ontbreken van snelheidsdempende maatregelen en fietspaden (met name langs de ontsluitingswegen) en slechte verlichting leveren gevaarlijke situaties op voor schoolgaande kinderen, ouderen en voetgangers.

Zorg is er ook over de plannen van Natuurmonumenten rond natuurontwikkeling van het Mantingerzand en de gevolgen daarvan voor de agrarische bedrijvigheid en de bereikbaarheid van de dorpen. De geïnterviewden spreken ter toelichting hierop de verwachting uit dat door deze ontwikkelingen binnen vijftien jaar de agrarische bedrijvigheid nagenoeg geheel verdwenen zal zijn. Volgens de meeste van hen zal daarmee tevens een belangrijk bindend element verdwijnen. Zij pleiten voor een meer evenwichtige natuurontwikkeling, waarbij ook de agrarische bedrijvigheid kansen krijgt. Daarnaast staan zij op het standpunt dat regelgeving rond de bedrijfsvoering flexibeler toegepast kan worden; meer op de lokale situatie afgestemd. Als voorbeeld noemen zij het niet mogen bouwen van woningen binnen een bepaalde straal rond een boerderij in verband met mogelijke stankoverlast. Bewoners, vestigers uit grotere steden niet uitgezonderd, stellen zich op het standpunt dat mestlucht integraal deel uitmaakt van een agrarisch gebied: "het hoort erbij en moet je accepteren als je op het platteland wilt gaan wonen".

2.4 Verenigingsleven

Broekstreker verenigingen en hun ledentallen

Betrokkenheid betreft niet alleen de onderlinge contacten en het klaar staan voor elkaar, maar ook de deelname aan het verenigingsleven en andere dorpsactiviteiten. Tabel 2.7 laat zien dat de kwaliteit van het verenigingsleven in belangrijke mate bijdraagt aan de tevredenheid met de leefbaarheid van De Broekstreek. Het verenigingsleven in De Broekstreek omvat elf verschillende verenigingen. Dit zijn in alfabetische volgorde de Broekstreker Volleybalclub voor Dames (12 leden), ijsvereniging De Heidekamp (147 leden), toneelvereniging De Vooruitgang (10 leden), Line-Danceclub (10 leden), vereniging Plaatselijk Belang De Broekstreek (157 leden) en het Shantykoor (50 leden), alsmede de tafeltennisvereniging TIOS '66 (45 leden, waarvan 27 jeugdleden), Vereniging van Plattelandsvrouwen (51 leden). Voorts telt De Broekstreek nog drie kaartclubs met in totaal 44 leden), zes buurtverenigingen met in totaal 150 lidgezinnen en drie Boermarkers met gezamenlijk 25 leden. Bij elkaar geteld hebben deze verenigingen gezamenlijk ruim 600 leden.¹⁴ Dit betekent dat gemiddeld genomen elke Broekstreker, baby's en peuters meegerekend, lid is van tenminste één vereniging.

Voorts zijn er nog verschillende andere door bewoners georganiseerde dorpsactiviteiten, zoals de Bejaardensoos, de Jeugdsoos en het vijfjaarlijks dorpsfeest. Blijkens de enquête neemt bijna het hele dorp deel aan dit feest en is bijna de helft van de volwassenen actief betrokken bij de organisatie ervan.

Deelname

Het belang dat de Broekstrekers toekennen aan een kwalitatief goed verenigingsleven en de waardering van hetgeen De Broekstreek op dit gebied te bieden heeft blijkt niet alleen uit de waardering hiervan, maar komt ook naar voren uit de deelname

¹⁴ Het gaat hier om de werkelijke aantallen leden. Daarbij moet ook aangetekend worden dat bij sommige verenigingen ook mensen van buiten De Broekstreek aangesloten zijn. Voor het Shantykoor is dat zelfs de meerderheid van de leden.

daaraan. In totaal zijn zesennegentig van de onderzochte huishoudens, ofwel 88 procent, aangesloten bij één of meer van de bovengenoemde verenigingen en nemen individuele gezinsleden deel aan de activiteiten van deze verenigingen en andere dorpsactiviteiten. Ruim tweederde van de huishoudens is lid van twee of meer van deze verenigingen met als topper vijf huishoudens die via hun leden aangesloten zijn bij acht verenigingen. Het gemiddeld aantal lidmaatschappen per huishouden ligt tussen drie en vier verenigingen. Gerelateerd aan het type huishouden is 95 procent van de gezinnen met kinderen aangesloten bij tenminste één vereniging. Daarmee zijn deze huishoudens verhoudingsgewijs het meest vertegenwoordigd. Het minst zijn dat de tweepersoons huishoudens zonder kinderen, waarvan driekwart aangesloten is.

Naar leeftijd gerekend is 88 procent van de volwassen respondenten tot 65 jaar lid van tenminste één Broekstreker vereniging. Van de 65+ers is dat 67 procent. Maar onder jongeren genieten de Broekstreker verenigingen over het algemeen weinig belangstelling. We zagen al dat het verenigingsleven slechts door een enkele jongere aantrekkelijk gevonden wordt. Lidmaatschappen van jongeren beperken zich tot de ijsvereniging (36 procent) en de tafeltennisvereniging (27 procent). Dorpsactiviteiten als het vijfjaarlijks feest en, zij het in iets mindere mate, de jaarlijkse thema feestavond staan daarentegen bij hen wel volop in de belangstelling. Daaraan doen alle jongeren, respectievelijk 78 procent mee. Ook de dorpskrant De Broeker wordt door de meeste oudere jongeren met enige regelmaat gelezen.

Binnen het kader van de vraagstelling werd onder meer verondersteld dat de hoogte van het inkomen van invloed is op deelname aan het verenigingsleven, namelijk dat huishoudens met weinig inkomen minder participeren in het verenigingsleven dan huishoudens die wat meer te besteden hebben. Echter, deze veronderstelling wordt niet bevestigd door de uitkomsten van de enquête. Eerder is er sprake van het tegendeel. Van de huishoudens met een besteedbaar inkomen tot € 1000 is 12,5 procent van geen enkele vereniging lid, terwijl van de huishoudens met een inkomen van meer dan € 2500 dit percentage bijna drie keer zo hoog is, namelijk 36 procent. Ook lijkt een laag inkomen het lidmaatschap van meerdere verenigingen niet altijd in de weg te staan. Een lidmaatschap van drie of meer verenigingen treffen we

aan bij bijna tweederde van de huishoudens met een inkomen tot € 1000 en bij de helft van de huishoudens met een besteedbaar inkomen van meer dan € 2500.

Naar herkomst van bewoners zien we een klein verschil tussen oorspronkelijke bewoners en de vestigers. Met 92 procent zijn oorspronkelijke bewoners iets vaker verbonden aan het verenigingsleven dan de vestigers, waarvan 88 procent aangesloten is bij één of meer verenigingen. Dit verschil tendeert in een toename naarmate de plaats van herkomst verder verwijderd is van De Broekstreek.

Uit het groepsinterview komt ten aanzien van de vitaliteit van het verenigingsleven nog een ander aspect naar voren. Sommige geïnterviewden wijzen er op dat de verenigingen steeds meer moeite moeten doen om nieuwe leden te werven en te binden. Dit geldt overigens niet voor alle verenigingen. Terwijl bijvoorbeeld de toekomst van de Klootschietvereniging door ledenverloop onder druk staat, groeit de belangstelling voor het Shantykoor. Zelfs zo dat er een wachtlijst is ingevoerd. Voor een groot deel is die belangstelling afkomstig uit de regio; bijna driekwart van de leden is elders in de regio woonachtig.

Lidmaatschap van verenigingen buiten De Broekstreek

Naast het lidmaatschap van dorpsverenigingen hebben we ook gekeken naar lidmaatschappen van verenigingen buiten De Broekstreek. Daarvan is sprake bij 56 huishoudens, ofwel 51 procent. Naar de aard (aanbod) ervan gaat het vrijwel steeds om activiteiten die niet in De Broekstreek aangeboden worden. Met name betreft dit sport-, hobby en muziekbeoefening. Voor het merendeel bevinden deze verenigingen zich in Westerbork. Een enkele keer zoekt men het verder weg zoals in Assen of Meppel. Daarnaast worden enkele landelijke verenigingen genoemd, zoals patiëntenverenigingen of verzamelaarsverenigingen.

Van alle huishoudens met een lidmaatschap van een vereniging elders is 91 procent tevens lid van één of meer plaatselijke verenigingen. Omgekeerd is het zo dat van de dertien huishoudens die geen lid zijn van een Broekstreker vereniging, 38 procent dat ook niet is van een vereniging elders. Evenmin zien we een voorkeur voor het verenigingsleven elders bij de verschillende te

onderscheiden bevolkingsgroepen. Zo zijn nieuwkomers niet vaker lid van een vereniging elders dan de al langer in De Broekstreek gevestigde bewoners. Wel lijkt er sprake te zijn van een verband met de hoogte van het besteedbaar inkomen, zij het dat dit verband zeer klein is. Huishoudens met een besteedbaar inkomen van meer dan € 2500 zijn namelijk iets vaker lid van een vereniging buiten De Broekstreek dan huishoudens die met minder dan € 1500 moeten rondkomen.

Gelet op de aard van de door de respondenten genoemde verenigingen elders lijkt het lidmaatschap hiervan voornamelijk een compenserende functie te hebben. Men wordt lid van een vereniging elders wanneer er in De Broekstreek geen soortgelijke vereniging is. Is dat wel het geval, dan lijken de bewoners te kiezen voor de Broekstreker vereniging.

Vrijwilligerswerk

Betrokkenheid bij de gemeenschap komt naast lidmaatschap van plaatselijke verenigingen, ook tot uitdrukking in de inzet van bewoners voor de lokale gemeenschap, zoals in het verrichten van vrijwilligerswerk voor de verenigingen en dorpsactiviteiten. Het laatste betreft het vijfjaarlijks feest, de uitgave van de dorpskrant De Broeker, de Activiteitencommissie, de Werkgroep Fotoboek en de organisatie van de wandelvierdaagse. Algemeen is het beeld dat deze vorm van zich inzetten op het platteland meer voorkomt dan in de steden het geval is. Dit beeld lijkt in ieder geval op te gaan voor De Broekstreek. Zo is 36 procent van de geënquêteerde bewoners structureel als vrijwilliger actief.¹⁵ Het gaat daarbij om 41 (40 procent) mannen en 32 (31 procent) vrouwen. Mannen zijn dus niet alleen absoluut gezien maar ook verhoudingsgewijs vaker als vrijwilliger actief dan vrouwen. Maar dit is niet het enige verschil dat tussen de geslachten naar voren komt. Onderstaande tabel geeft de verdeling in soort werkzaamheden, te onderscheiden in bestuurlijk werk, organisatorisch werk en hand- en spandiensten, naar geslacht in procenten.

¹⁵ Ter vergelijking: het percentage vrijwilligers in de hele provincie Drenthe bedroeg in 2002 29 procent van de inwoners van 16 jaar en ouder. (bron: website provincie Drenthe, www.cijfers.drenthe.nl).

Tabel 2.8 Soort vrijwilligerswerk naar geslacht in procenten (N = 73)

soort werkzaamheden	man	vrouw	totaal
bestuurlijk werk	22	22	22
organisatorisch werk	34	46	40
hand- en spandiensten	34	16	26
onbekend	10	16	12
totaal	100	100	100

Vrouwen bekleden, zo blijkt uit de tabel, even vaak bestuursfuncties dan mannen. Maar de uitvoering van activiteiten is vaker in handen van vrouwen, terwijl mannen vaker hand- en spandiensten verlenen. Ook is van vrouwen vaker niet bekend welk soort werkzaamheden zij verrichten.

Naar leeftijd gerekend vinden we de hoogste percentage vrijwilligers in de leeftijdscategorie 25 – 44 jaar (42 procent) en onder de 65+ers (56 procent). Kijken we naar het type huishouding dan zien we dat de meeste vrijwilligers behoren tot de huishoudens met kinderen. Zo is in de categorie (echt)paren met kinderen 39 procent van de ouders actief als vrijwilliger. Van de alleenstaanden is 25 procent actief op dit terrein.

Een ander verschil dat uit de analyse naar voren komt betreft de relatie met de positie op de arbeidsmarkt. Daaruit blijkt dat ruim driekwart van de vrijwilligers een baan heeft. Werkenden zijn ook verhoudingsgewijs vaker actief als vrijwilliger dan niet werkenden. Er is echter geen sprake van een significant verband tussen het verrichten van vrijwilligerswerk en de positie op de arbeidsmarkt. Evenmin is dat het geval met het opleidingsniveau. Laag opgeleide bewoners verrichten verhoudingsgewijs even vaak vrijwilligerswerk als hoog opgeleiden. In beide gevallen betreft het aandeel vrijwilligers 44 procent van het totale aantal betrokken bewoners.

Kijken we naar de herkomst van de vrijwilligers dan zien we dat vrijwilligerswerk verhoudingsgewijs het meest wordt verricht door bewoners die zich vanuit de regio in De Broekstreek hebben gevestigd. Dit betreft iets meer dan de helft van deze bewoners. Van de oorspronkelijke bewoners verricht 41 procent vrijwilligerswerk. Voorts is bijna de helft van de vestigers waarvan de

herkomst ons niet bekend is, als zodanig actief. Naar woonduur van de vestigers zijn de meeste vrijwilligers te vinden bij de vestigers die tussen de 35 en 50 jaar en die langer dan 50 jaar in De Broekstreek woonachtig zijn. Van de eerste groep verricht tweederde vrijwilligerswerk, maar hun aandeel wordt nog overtroffen door de langst in De Broekstreek woonachtige vestigers. Daarvan is iedereen op deze wijze actief. Onder de nieuwkomers is dit bij iets meer dan een kwart het geval.

Bewoners die geen vrijwilligerswerk in georganiseerd verband verrichten hebben we enkele vragen voorgelegd over hun bereidheid en mogelijkheden voor vrijwilligerswerk. In totaal betreft dit 130 volwassen respondenten. Betrekkelijk veel van deze bewoners namen niet de moeite om deze vragen te beantwoorden. Dit betreft nog meer de overweging tot het verrichten van vrijwilligerswerk. Over de bewoners die deze vragen wel hebben beantwoordt komt het volgende naar voren. Slechts acht respondenten geven te kennen dat zij overwegen actief te worden als vrijwilliger. Bij zes van hen speelt dat zij niet weten niet wat zij willen of kunnen doen. Voorzover geantwoord is gebrek aan tijd de meest genoemde belemmering, meestal vanwege werk. Daarnaast worden door ouderen de leeftijd of de gezondheidstoestand als belemmeringen genoemd.

Bezoek aan culturele en recreatieve voorzieningen elders

Op cultureel en uitgaansgebied heeft De Broekstreek de bewoners weinig te bieden. Voor bijvoorbeeld theater-, muziek- en filmvoorstellingen en musea is men veelal aangewezen op de stedelijke gemeenten in de provincie, zoals Hogeveen. Het zelfde is het geval met het gebruik van of bezoek aan grotere sportaccommodaties en evenementen. Onderstaande tabel geeft gepercenteerd het gebruik van een aantal van deze voorzieningen op huishoudniveau weer.

Tabel 2.9 Culturele en sportvoorzieningen elders in procenten

	nooit	soms	regelmatig
theater De Tamboer in Hoogeveen	38	50	12
bioscoop Luxor in Hoogeveen	35	56	9
theatervoorstelling elders in het land	72	25	3
museum in Drenthe	41	52	7
museum buiten Drenthe	43	52	5
zwembad De Dolfijn Hoogeveen	88	6	7
subtropisch zwembad De Hutten- heugte in Dalen	66	34	0
kunstijsbaan De Smelt in Assen	57	38	4
bezoek groot sportevenement	91	8	1

De participatie van Broekstrekters op cultureel en recreatief/sportief gebied varieert van tweederde (bezoek aan theater De Tamboer) tot iets minder dan een tiende (het bezoeken van sprotevenementen in Emmen of Groningen). Wat opvalt is dat, met uitzondering van theatervoorstellingen elders in het land, culturele voorzieningen en evenementen verhoudingsgewijs vaker bezocht worden dan sportieve/recreatieve. In totaal heeft 86 procent van de bewoners in het afgelopen jaar een of meerdere van de genoemde gelegenheden bezocht, waarbij het bezoek zich in de meeste gevallen beperkt tot enkele keren per jaar.

Terwijl er geen verband lijkt te zijn tussen inkomen en deelname aan het lokale sociale en culturele leven in De Broekstreek duiden de uitkomsten van de enquête wel op een verband met dergelijke vormen van participatie elders. Het bezoeken van theatervoorstellingen bijvoorbeeld neemt duidelijk toe met de hoogte van het inkomen. Regelmatige bezoekers van deze voorstellingen behoren uitsluitend tot de huishoudens met een inkomen van meer dan € 1500 per maand. Van de huishoudens met een inkomen tot € 1000 bezoekt 87,5 procent nooit een theatervoorstelling. Een zelfde patroon maar iets minder sterk doet zich voor als het gaat om bioscoopvoorstellingen. Alle voorgelegde mogelijkheden tezamen genomen worden deze min of meer regelmatig bezocht door driekwart van de bewoners die behoren tot de huishoudens in de laagste inkomenscategorie. Het

meest worden ze bezocht door bewoners uit huishoudens met een inkomen tussen 1000 – 1500 euro en meer dan 3000 euro. Bij beide categorieën gaat het om 92 procent van de betrokken huishoudens.

Aan jongeren is in verband met hun sociale- en culturele oriëntatie de vraag voorgelegd of zij wel eens uitgaan en zo ja, waar zij dit doen. Dat is bij ruim driekwart het geval. Over het algemeen, en voor een belangrijk deel vanwege het ontbreken van gelegenheid in De Broekstreek, richten zij zich daarbij op plaatsen in de regio. Westerbork en Beilen worden het meest genoemd. Voorts is er sprake van beperkt bezoek aan de bioscoop in Hoogeveen. Uitgaan vindt meestal in groepsverband met vrienden plaats. Een enkeling trekt er ook wel eens alleen op uit. Voor het vervoer maken zij gebruik van auto, fiets of discotaxi.

2.5 Voorzieningen

Sociale voorzieningen

De Broekstreek beschikt over een beperkt aantal sociale voorzieningen. Allereerst betreft dit de openbare basisschool 't Broekhoes en het dorpshuis 't Broekhoes met daarin ondergebracht peuterspeelzaal De Broekies en de gymzaal. De basisschool en het dorpshuis zijn fysiek met elkaar verbonden en gevestigd in Balinge. Daarnaast kunnen de Broekstreekers ter plaatse gebruik maken van enkele op gemeentelijk niveau georganiseerde sociale voorzieningen, zoals de bibliobus en de personenalarmering van de Stichting Welzijn Ouderen. Per voorziening hebben we op het niveau van het huishouden gevraagd naar het feitelijk gebruik ervan, het belang van de voorziening voor het gezin en het belang van de voorziening voor het dorp. De beide laatste konden aangegeven worden met een cijfer tussen 1 (geheel onbelangrijk) en 5 (zeer belangrijk). Onderstaande tabel geeft hiervan de uitkomsten weer, waarin per voorziening het feitelijk gebruik is weergegeven in het aantal huishoudens dat aangaf gebruik te maken van de betreffende voorziening. Het gezin- en dorpsbelang ervan geven we per voorziening aan met het gemiddelde

van de toegekende scores. Bijna één op de drie huishoudens maakt van geen enkele van de aanwezige voorzieningen gebruik.

Tabel 2.10 Gebruik van voorzieningen en het belang ervan
(N = 109)

voorziening	gebruik	belang gezin	belang dorp
obs 't Broekhoes	30	3,5	4,8
peuterspeelzaal De Broekies	17	2,9	4,8
dorpshuis 't Broekhoes	61	3,8	4,7
gymzaal 't Broekhoes	28	3,3	4,6
bibliobus	22	2,6	4,1
pers. Alarmering SWO	2	1,9	4,1

Als eerste komt uit de tabel het kwantitatief gevarieerde gebruik van deze voorzieningen naar voren. Dit ligt ook voor de hand gelet op de verschillen in de aard van de voorzieningen en daarmee de bewonersgroepen voor wie ze bedoeld zijn. We onderscheiden doelgroep-specifieke voorzieningen, zoals de school, de peuterspeelzaal en de personenalarmering, en algemene voorzieningen, te weten het dorpshuis, de gymzaal en de bibliobus.

Zo valt te verwachten dat de school uitsluitend gebruikt wordt door gezinnen met kinderen in de basisschoolleeftijd. Binnen het kader van de enquête betreft dit tenminste dertig gezinnen¹⁶. Analyse wijst echter uit dat het aantal gezinnen waarvan kinderen op deze school zitten iets kleiner is dan de tabel doet vermoeden. Dit betreft 26 gezinnen. Van de overige vier gezinnen gaan de kinderen in een andere plaats naar school. Maar dit betekent ook dat andere huishoudens dan de bedoelde gezinnen gebruik maken van de school. Het groepsinterview verschaft hierover enige opheldering, namelijk dat de school ook gebruikt wordt als ruimte voor niet-schoolse activiteiten bij overbezetting van het dorpshuis.

¹⁶ Bij enkele gezinnen met kinderen ontbreken de gegevens over de leeftijden van die kinderen, zodat we niet na konden gaan of deze gezinnen tot de doelgroep van het basisonderwijs behoren.

Voorts laat de tabel een verschil zien tussen het belang van voorzieningen voor het gezin en het belang dat men er aan toekent voor het dorp. Gemiddeld genomen komt het laatste voor elke voorziening hoger uit dan het gezinsbelang. Als het gaat om doelgroepspecifieke voorzieningen is het verschil soms zelfs beduidend, maar dat ligt ook voor de hand. Wanneer we echter het belang van de school voor gezinnen met schoolgaande kinderen bekijken zien we de gemiddelde score stijgen naar 4,4. Voor de peuterspeelzaal is de stijging zelfs nog groter. Onder de gebruikers van deze voorziening komt de gemiddelde score voor gezinsbelang uit op 4,8. Dit is gelijk aan het toegekende belang ervan voor het dorp¹⁷. Hetzelfde is het geval bij gebruikers van het dorpshuis (4,3) en van de gymzaal (4,9). Van de laatste overstijgt het gezinsbelang als enige het belang dat door alle respondenten aan de gymzaal voor het dorp wordt toegekend.

Wanneer we kijken naar de scores die de voorzieningen toegekend krijgen voor het belang ervan voor het dorp, valt op dat de dorpsgebonden voorzieningen hoger scoren dan de niet-dorpsgebonden voorzieningen. De geïnterviewde bewoners verbinden dit enerzijds aan het belang van de eerstgenoemde als ontmoetingsplekken en anderzijds aan het belang ervan voor de leefbaarheid. In verband met het laatste stellen zij dat een leefbaar dorp minimaal moet beschikken over enkele basisvoorzieningen. Voor de Broekstreek is dat volgens hen in ieder geval een school, een dorpshuis en een sportgelegenheid. Deze stelling vindt brede steun in de uitkomsten van de enquête. Ook niet-gebruikers van voorzieningen kennen een hoge score toe aan het belang van de aanwezige voorzieningen voor het dorp.

Niet in de tabel opgenomen is de Jeugdsoos. Daarover geeft de helft van de geënquêteerde jongeren aan deze ten minste éénmaal per maand te bezoeken, terwijl een kwart dat af en toe doet. Volgens de geïnterviewde jongeren trekt de Jeugdsoos ook jongeren uit omliggende dorpen aan. Tegelijk heeft de Jeugdsoos

¹⁷ Of dit verschijnsel zich ook voordoet bij de personenalarmering van de SWO valt niet te zeggen, aangezien ouderen, zijnde de doelgroep van deze voorziening, hier geen score aan hebben toegekend, noch aan het belang van deze voorziening voor het dorp. Ook het gebruik van deze voorziening valt niet terug te leiden op ouderen; het geregistreerde gebruik betreft namelijk bewoners van aanmerkelijk jongere leeftijd.

moeite met het binden van vooral de oudere jongeren uit De Broekstreek. Ook de uitkomsten van de enquête wijzen dit uit. Bezoekers zijn vrijwel uitsluitend jongeren tot zeventien jaar. Oudere jongeren die de Jeugdsoos bezoeken zijn tevens actief betrokken bij de organisatie en uitvoering van activiteiten. Deze situatie heeft inmiddels geleid tot enkele nieuwe initiatieven voor de oudere jongeren, waaronder de bouw van een overkapt ontmoetingsplek in Balinge in de vorm van een hooiberg. Op de vraag in hoeverre men afhankelijk is van de beschikbare voorzieningen geeft de helft van de huishoudens aan hier niet of nauwelijks afhankelijk van te zijn. Daarentegen is twintig procent van de huishoudens hier in belangrijke mate van afhankelijk. Voor vijf huishoudens zijn de beschikbare voorzieningen zelfs onmisbaar. Deze afhankelijkheid betreft vooral bewoners die jonger zijn dan 65 jaar. Iets meer dan de helft van hen geeft aan in meer of mindere mate afhankelijk van deze voorzieningen te zijn. Van de 65+ers is dat een derde. Naar type huishouding zijn het vooral gezinnen met kinderen die afhankelijkheid betonen. Meestal gaat het daarbij om de peuterspeelzaal en de basisschool. Daarnaast worden 't Broekhoes en het verenigingsleven regelmatig genoemd als voorzieningen waarvan men afhankelijk is. Volgens de geïnterviewden houdt het noemen van 't Broekhoes verband met de ontmoetingsfunctie voor bewoners en de facilitaire functies ervan voor het verenigingsleven. Beide zijn van cruciale betekenis voor het behoud en het versterken van de vitaliteit van het dorp. De ontmoetingsfunctie van 't Broekhoes en de contacten en activiteiten binnen verenigingsverband hebben een katalyserende werking voor bewonersinitiatieven.

In het licht van het voorgaande is het opmerkelijk te noemen dat, als aspect van leefbaarheid, het belang van een goed voorzieningspeil relatief laag scoort (zie tabel 2.7). Het lijkt er dus op dat de Broekstreekers betrekkelijk weinig belang hechten aan een goed voorzieningspeil. Dit strookt in ieder geval met het gegeven dat bewoners relatief weinig problemen hebben met het ontbreken van voorzieningen en met de betrekkelijk lage graad van afhankelijkheid. Toch is de waardering voor het voorzieningspeil met 5,7 punten nog lager. Dat zou kunnen duiden op een gemis aan bepaalde voorzieningen. Maar zowel in de enquête als tijdens het groepsinterview zijn geen opmerkingen gemaakt die

duiden op een breed ervaren ontevredenheid met het bestaande peil aan voorzieningen. Het is ook een kwestie van accepteren, zoals een van de geïnterviewden opmerkte. Op onderdelen is er wel het een en ander voor verbetering vatbaar, zoals vernieuwing van de gymzaal en voorzieningen voor de jeugd.

Volgens de geïnterviewden legt de sterke betrokkenheid van bewoners bij het dorp en op elkaar een stevige claim op de beschikbare ruimte in het dorpshuis 't Broekhoes. Dit leidt in toenemende mate tot 'overbevolking' van het dorpshuis. 't Broekhoes is een belangrijke ontmoetingsplek voor bewoners en, mede daardoor, een plek waar bewonersinitiatieven tot ont-plooiing (kunnen) komen. Daarnaast verleent het dorpshuis onderdak aan verschillende verenigingen en organisaties van dorpsactiviteiten, als vergaderlocatie maar ook voor andere bijeenkomsten, aan de Jeugdsoos en aan de Bejaardensoos. Zo houdt het Shantykoor in 't Broekhoes haar wekelijkse repetitie-avonden, evenals de toneelvereniging De Vooruitgang en de Line-danceclub, terwijl ook de vereniging van Plattelandsvrouwen er regelmatig te vinden is. De in 't Broekhoes gevestigde gymzaal wordt onder meer gebruikt door de Broekstreker Volleybalclub voor Dames en de tafeltennisvereniging TIOS '66.

Tabel 2.10 maakt ook duidelijk dat de Broekstrekers voor veel sociale voorzieningen aangewezen zijn op grotere plaatsen elders in de regio of de provincie. Het gaat dan bijvoorbeeld om voortgezet onderwijs of medische voorzieningen, zoals huisarts, apotheker en specialisten, maar ook om banken en het postkantoor. De meeste van deze voorzieningen bevinden zich wel in plaatsen in de regio. Soms moet men wat verder weg, bijvoorbeeld naar Assen. Deze omstandigheid levert voor slechts een klein aantal bewoners problemen op. Die betreffen voornamelijk het vervoer en de afstand. Maar daarbij speelt meestal niet zozeer het ontbreken van vervoer, als wel dat men sterk aangewezen is op eigen vervoer of de extra tijd die het openbaar vervoer kost. In dit verband ontmoeten de mogelijkheden van het openbaar vervoer veel kritiek. Zowel in de enquête als tijdens het groepsinterview wordt gewezen op slechte en onlogische verbindingen met omliggende plaatsen waardoor er onnodig lange reistijden ontstaan.

Winkel- en zakelijke voorzieningen

De winkelvoorzieningen in De Broekstreek zijn marginaal. Zo zal men vergeefs op zoek gaan naar een winkel voor levensmiddelen en andere dagelijkse levensbehoeften. Op dit gebied zijn er wel enkele rijdende voorzieningen, zoals een bakker, twee SRV-wagens en een groenteboer. Daarnaast is er sprake van enkele verkooppunten aan huis van agrarische producten. Het gebruik van deze voorzieningen varieert maar is over het geheel genomen gering te noemen. Verreweg de meeste, zo niet alle Broekstreekers schaffen hun levensmiddelen en andere zaken voor het merendeel elders aan. Vrijwel altijd doen zij dat in Westerbork, maar betrekkelijk vaak ook in Beilen of Hoogeveen.

De aanschaf van levensmiddelen ter plaatse beperkt zich tot enkele tientallen huishoudens. Dit betreft steeds huishoudens die naast hun aankopen elders ook aankopen doen bij één of meer van de genoemde zaken in De Broekstreek. De genoemde winkelvoorzieningen in De Broekstreek hebben daarbij een aanvullende functie.

Naast winkelvoorzieningen op het gebied van levensmiddelen zijn in De Broekstreek nog enkele andere ondernemingen gevestigd zoals een loonwerker, een interieurbouwer, een binnenhuisarchitect, een etaleur en een kunstenaar. Ruim een derde heeft wel eens werkzaamheden laten verrichten door of producten of diensten afgenomen van een of meerdere van deze ondernemingen. Een iets groter deel heeft in het voorkomende geval een voorkeur voor dorpseigen ondernemers. Die hoeft voor de meeste van hen ook niet noodzakelijk de goedkoopste te zijn.

2.6 Mobiliteit en vervoer

Wonen op het platteland, we zeiden het al eerder, vraagt veel mobiliteit. Voor wat betreft De Broekstreek hebben we in het voorgaande al enkele keren dit vraagstuk aangeroerd. Conform onze verwachtingen, speelt de auto daarin de hoofdrol. De auto is bij alle activiteiten het belangrijkste vervoersmiddel. Op twee na beschikken alle huishoudens over tenminste één auto, terwijl tweederde in het bezit is van twee of meer auto's. Dit is zelfs het

geval bij de helft van de huishoudens met een inkomen dat lager is dan € 1500 per maand.

Naast de auto, welke door 195 volwassenen bewoners regelmatig gebruikt wordt, is de fiets het meest gebruikte vervoermiddel; hiervan maken 131 volwassenen regelmatig gebruik. Daarnaast verplaatst tweederde van de kinderen in de geënquêteerde gezinnen zich overwegend per fiets. De resterende eenderde is daarvoor nog te jong.

Regelmatig gebruik van het openbaar vervoer, met name het busvervoer van en naar omliggende plaatsen, vindt onder de volwassenen maar mondjesmaat plaats. Daarvan maken twaalf volwassen bewoners met enige regelmaat gebruik. Dit aantal staat gelijk aan zes procent van het totale aantal volwassen bewoners. Kinderen, met name de leerlingen van het voortgezet onderwijs maken aanmerkelijk vaker gebruik van het openbaar vervoer dan hun ouders. Dit is het geval bij negentien gezinnen met kinderen, wat een derde omvat van het totale aantal gezinnen met kinderen. Daarbij gaat het voornamelijk om vervoer naar school. Maar de wijze van vervoer van huis naar school en vice versa wisselt ook tussen openbaar vervoer enerzijds en de auto, brommer of fiets anderzijds. Sommige gaan bijvoorbeeld met de bus naar school en worden met de auto opgehaald, omdat op het einde van de schooldag de laatste bus naar De Broekstreek al vertrokken is. Daarnaast is het weer van invloed op het gebruik van vervoersmiddelen. Voor het vervoer ten behoeve van andere activiteiten, zoals uitgaan, verplaatsen jongeren zich voornamelijk per fiets of auto.

Van specifieke vervoersvoorzieningen zoals de Plusbus voor ouderen en WVG-vervoer wordt weinig gebruik gemaakt. Slechts een enkeling maakt incidenteel gebruik van deze vervoersmogelijkheden.

Hoewel in De Broekstreek - dat wil zeggen: uit het onderzoek - geen problemen op het gebied van mobiliteit en vervoer naar voren komen, bijvoorbeeld dat mensen door het ontbreken van vervoersmogelijkheden in ernstige mate gehinderd worden in hun activiteiten, is het wel een thema dat de bewoners bezig houdt. Meer nog dan het gemis aan voorzieningen. Verschillende geënquêteerde bewoners, maar ook de deelnemers aan het groepsinterview wijzen op het tekort aan goed openbaar vervoer.

De belangrijkste minpunten zijn de slechte busverbinding met de grotere plaatsen, de aansluiting ervan op het spoorwegnet en het feit dat de laatste bussen naar De Broekstreek al tamelijk vroeg in de middag vertrekken. Van het laatste hebben met name de in Hoogeveen schoolgaande jongeren last van. Daarnaast zijn er pleidooien om De Broekstreek op te nemen in het bedieningsgebied van de treintaxi. Die worden vooral gedaan met het oog op het per trein bezoeken van evenementen in de avonden in bijvoorbeeld Assen of Zwolle, waar men niet met de eigen auto naar toe wil of kan. Nu moet men op een andere manier vanaf Hoogeveen vervoer regelen.

3 Nieuw-Balinge

3.1 Bewoners in beeld

Geslacht en leeftijd

Van de 896 bewoners in Nieuw-Balinge namen er 337 deel aan de enquête. Naar geslacht gaat het om 169 vrouwen en 168 mannen, in leeftijd variërend tussen de twaalf en tweeëntachtig jaar. Nader gespecificeerd bestond de respondentgroep uit 299 zelfstandig wonende volwassenen en 38 thuiswonende jongeren tussen 12 en 21 jaar. De volgende tabel geeft de verdeling weer van alle respondenten naar leeftijd in klassen.

Tabel 3.2 Leeftijdsklasse

	aantal	percentage
12 – 14 jaar	12	4
15 – 24 jaar	32	9
25 – 44 jaar	139	41
45 – 64 jaar	110	33
65 – 79 jaar	40	12
80 jaar en ouder	4	1
Totaal	337	100

De respondentgroep telt 44 bewoners tussen de 12 en 24 jaar en 293 bewoners van 25 jaar en ouder. De laatste groep omvat 57 procent van het totale aantal bewoners van 25 jaar en ouder. De jongere groep staat gelijk aan 38 procent van alle in Nieuw-Balinge woonachtige 12 tot 24 jarigen¹⁸. Vergeleken met de gehele populatie zijn de bewoners in de leeftijd 25 – 64 jaar iets oververtegenwoordigd. Deze oververtegenwoordiging vloeit voor een deel voort uit de ondervertegenwoordiging van de jongste leeftijdscategorie, welke op zijn beurt weer veroorzaakt is door de wijze van enquêteren van thuiswonende jongeren. Naar geslacht is er sprake van een oververtegenwoordiging van de vrouwen.

Gezinssamenstelling

De 299 zelfstandig wonende bewoners vertegenwoordigen tezamen 163 huishoudens. Naar type huishouden gaat het om:

Tabel 3.1 Type huishoudens

type huishouden	aantal	percentage
(echt)paar zonder kinderen	62	38
(echt)paar met kinderen	74	45
eenoudergezin	6	3
alleenstaand	18	11
anders	3	1
totaal	163	100

De gezinnen met kinderen dragen gezamenlijk de zorg voor 145 kinderen tot 21 jaar. Dit aantal staat gelijk aan 55 procent van het totale aantal in 0 – 21 jarigen in Nieuw-Balinge. In vijf van de zes eenoudergezinnen is de ouder een vrouw. De categorie alleenstaanden bestaat uit dertien vrouwen en vijf mannen. De categorie 'anders' betreft bewoners die niet tot één van de andere

¹⁸ Waaronder zes personen die, al of niet samenwonend, een eigen huishouding voeren. De jongste van deze zes personen is 20 jaar.

categorieën gerekend kunnen worden of zichzelf daar niet toe rekenen.

Herkomst en sociale netwerken

Woonduur en herkomst

Evenals dat in De Broekstreek het geval is, bestaat ook de bevolking van Nieuw-Balinge voor het grootste deel uit vestigers van buiten het dorp. Dit betreft 228 bewoners, ofwel 76 procent. Gerekend naar herkomst als huishouden tellen we in Nieuw-Balinge 55 oorspronkelijke huishoudens, bestaande uit 45 gezinnen, waarvan één eenoudergezin, en zes alleenstaanden. Bij de huishoudens van vestigers gaat het om 95 gezinnen, waaronder vijf eenoudergezinnen, en dertien alleenstaanden. De gemiddelde woonduur van alle volwassen bewoners tezamen is 22 jaar maar voor de vestigers komt dit uit op 14 jaar. Voorts woont 54 procent van de vestigers korter dan tien jaar in Nieuw-Balinge. Naar leeftijd gerekend is 52 procent van de nieuwkomers jonger dan 45 jaar en 38 procent tussen 45 en 64 jaar. Van zestien huishoudens van vestigers die ouder zijn dan 65 jaar hebben er zich vijf in de afgelopen tien jaar in Nieuw-Balinge gevestigd, waarvan twee na hun pensionering.

Naar herkomst van de vestigers gerekend is 22 procent afkomstig uit de regio, 21 procent uit elders in de provincie Drenthe gelegen plaatsen en 41 procent van buiten de provincie. Van zestien procent is de herkomst niet bekend. Nader gespecificeerd is bijna de helft van de vestigers van buiten de provincie afkomstig uit de randstad. Onderstaande tabel toont de herkomst van vestigers op individueel niveau.

Tabel 3.3 Herkomst vestigers

	aantal	percentage
regio	24	22
provincie	23	21
overig Nederland	44	41
onbekend	17	16
totaal	108	100

De redenen voor vestiging zijn veelal gelijk aan die in De Broekstreek, namelijk rust en ruimte, de omgeving, maar ook het werk. Hoewel onbekend in aantal zijn er ook vestigers die gerekend kunnen worden als terugkeerders; vestigers die oorspronkelijk uit Nieuw-Balinge afkomstig zijn en na een poos elders gewoond te hebben, weer naar de vertrouwde stek teruggekeerd zijn. Ontleent aan de geografische kenmerken van familieverbanden gaat het naar schatting om twintig tot dertig procent van de vestigers.

Woonperspectieven

Naast nieuwkomers heeft Nieuw-Balinge ook te maken met vertrekkende bewoners. Zo verwacht tien procent van de geënquêteerde huishoudens aan een verhuizing naar een andere plaats te overwegen of te verwachten. Maar de meeste hebben daar geen haast mee; zij verwachten dat pas op een termijn van enkele jaren zijn beslag zal krijgen. Hoe dit ook zij, de reden hiervan hebben veelal te maken met het ontbreken van voorzieningen en ouderenhuisvesting. Een derde van deze bewoners is ouder dan 65 jaar. Eveneens een derde behoort tot de categorie 50 – 64 jarigen. Daarnaast is een enkeling op zoek naar meer rust en ruimte of naar een grotere woning. De meeste, namelijk twaalf huishoudens met verhuisplannen oriënteren zich op een nieuwe woonplaats in de regio.

Sommige jongeren hebben eveneens min of meer omliggende plannen voor vertrek. Althans, een klein aantal geeft te kennen later in een groter dorp of een stad te willen gaan wonen. Een grote minderheid, namelijk 45 procent zou echter het liefst in Nieuw-Balinge blijven wanneer zij zelfstandig gaan wonen, maar de verwachting omtrent de realisatie van die wens zijn niet hooggespannen. Daarvoor zijn, zo geven zij aan, de mogelijkheden te beperkt. Een derde heeft geen voorkeur als het gaat om de toekomstige woonplaats.

Sociale netwerken

Het overgrote deel van de huishoudens, zowel van oorspronkelijke huishoudens als van vestigers, heeft een sociale netwerk in het dorp, bestaande uit familie, vrienden en kennissen. Familie in Nieuw-Balinge hebben alle oorspronkelijke huishoudens en 36

procent van de vestigers. Van 43 procent van de vestigers woont de familie in haar geheel elders in het land.

Wat betreft vrienden en kennissen in Nieuw-Balinge zien we dat op een enkel huishouden na alle oorspronkelijke huishoudens vrienden en kennissen hebben in Nieuw-Balinge. Bij de vestigers is dat voor driekwart het geval. Veertien procent van de van buiten de provincie komende vestigers heeft uitsluitend vrienden en kennissen elders.

Verdere analyse van de groep vestigers op dit aspect laat zien dat het percentage vestigers dat vrienden en kennissen in Nieuw-Balinge heeft toeneemt naar mate men langer in Nieuw-Balinge woont. Van de vestigers die korter dan tien jaar in Nieuw-Balinge wonen heeft driekwart geen vrienden en kennissen in Nieuw-Balinge. Hun vrienden en kennissen zijn elders in het land woonachtig. Daarentegen hebben alle vestigers die langer dan twintig jaar in Nieuw-Balinge wonen zonder uitzondering ook een vrienden en kennissenkring in Nieuw-Balinge. Niettegenstaande dit verschil is er geen significant verband tussen de woonduur en het beschikken over een sociaal netwerk in het dorp.

Opleiding

Naar opleidingsniveau treffen we voor de zelfstandig wonende respondenten de volgende verdeling aan:

Tabel 3.4 Opleiding volwassen respondenten (N = 285)¹⁹

	aantal	percentage	cum. perc.
geen opleiding	11	4	4
basisschool	30	11	15
lbo, mavo, mulo	95	33	48
mbo	89	31	79
havo, hbs, vwo	16	6	85
hbo, wo	44	15	100
totaal	285	100	

¹⁹ Van veertien bewoners is het opleidingsniveau niet bekend.

Met een opleiding op ten hoogste lbo/mavo-niveau is bijna de helft van de bewoners aan te duiden als laag opgeleid. Daarentegen heeft vijftien procent een opleiding op hbo/wetenschappelijk niveau. Evenals in De Broekstreek treffen we laag opgeleiden vooral aan onder ouderen. Daarvan is tweederde laag opgeleid. Veertig procent van de ouderen heeft na de lagere school geen opleiding meer gevolgd. Het aandeel hoog opgeleiden onder 65+ers is echter even hoog als dat van de jongere bewoners. Naar geslacht bestaat de groep laag opgeleiden verhoudingsgewijs iets meer uit vrouwen, maar er is geen verschil tussen de geslachten als het gaat om hoog opgeleiden.

Van de jongeren volgt het grootste deel, namelijk 82 procent een opleiding in het voortgezet of hoger onderwijs. Dit betreft 31 jongeren, waarvan zeventien niet-leerplichtig. De helft van de schoolgaande jongeren volgt een opleiding in het vmbo, zestien procent een opleiding havo of vwo, negentien procent een mbo-opleiding en tien procent een hbo-opleiding. Tweederde van alle schoolgaande jongeren volgt de opleiding aan een school in Hoogeveen. De afstand tussen huis en school wordt door de meeste schoolgaande jongeren per fiets of brommer afgelegd. Het openbaar vervoer wordt door achttien procent met dit doel benut. Bijna een derde heeft naast school een bijbaantje. Naar omvang varieert dit tussen één en elf uur per week.

3.2 Inkomen en arbeid

Gezinsinkomen

Het gemiddelde inkomen per inkomensontvanger bedroeg in 2001 € 14.800. Gevraagd naar het besteedbaar gezinsinkomen komt naar voren dat vijftien procent van huishoudens in Nieuw-Balinge op of onder het bestaansminimum leeft. Deze huishouden moeten rondkomen van minder dan € 1000 per maand. Hier staat tegenover dat zestien procent meer dan € 2500 per maand heeft te besteden. Het gemiddelde gezinsinkomen bedraagt ongeveer € 1600 per maand. De volgende tabel toont de inkomens naar verhouding.

Tabel 3.5 Gezinsinkomen in euro per maand (N = 115)

inkomen	aantal	percentage	cum. perc.
minder dan 1000	19	15	15
1000 – 1500	33	26	41
1500 – 2000	27	22	63
2000 – 2500	26	21	84
2500 – 3000	8	6	90
meer dan 3000	12	10	100
totaal	115	100	

Lage inkomens treffen we in Nieuw-Balinge vooral aan bij ouderen (54 procent), alleenstaanden en eenoudergezinnen (87 procent) en gezinnen met één inkomensontvanger (54 procent). Evenals in De Broekstreek treffen we een inkomen boven de € 2500 per maand alleen aan bij twee- en meerpersoonshuishoudens. Ook wordt in de meeste gevallen, namelijk 80 procent, dit inkomen door beide partners tezamen ingebracht. Overigens is een dubbel inkomen niet altijd gelijk aan een ruim inkomen; zeventien procent van de gezinnen met tweeverdieners moet desondanks rondkomen van minder dan € 1500 per maand.

Arbeidsparticipatie

Van de totale respondentgroep in Nieuw-Balinge behoort 83 procent (281 personen) tot de potentiële beroepsbevolking. Daarvan heeft 61 procent een baan en is elf procent werkloos werkzoekende of (gedeeltelijk) arbeidsongeschikt. Het percentage werkloze werkzoekenden ligt met vier procent iets boven het gemeentelijk percentage. Voorts gaat 6 procent nog naar school of studeert en is één procent met de vut. De volgende tabel toont de verdeling van de potentiële beroepsbevolking en het aantal werkenden naar geslacht.

Tabel 3.6 Potentiële beroepsbevolking en werkenden naar geslacht

	man	vrouw	totaal
beroepsbevolking	100	100	281
werkenden	99	72	171

Van het vrouwelijk deel van de potentiële beroepsbevolking heeft 53 procent een baan. Bij de mannen is dat 72 procent. Evenals in De Broekstreek hebben mannen dus vaker een baan dan vrouwen. Evenzo hebben vrouwen vaker een deeltijdbaan. Dit is bij 71 procent het geval. Bij de werkende mannen blijft dit beperkt tot zeven procent. Voorts zien we dat negenenzestig twee- of meerpersoonshuishoudens behoren tot de zogeheten tweeverdieners: beide partners beschikken over een eigen inkomen. Daarmee beschikt vijftig procent van deze huishoudens over een inkomen dat door beide partners ingebracht wordt. Niettegenstaande de komst van nieuwe bedrijven is de werkgelegenheid in Nieuw-Balinge tamelijk marginaal. Dat uit zich ook in het aantal in het dorp werkzame geënquêteerde bewoners. Dit betreft vijftien personen, ofwel negen procent van alle werkenden. Op vier na gaat het in alle gevallen om een agrarisch bedrijf aan huis. Tweederde van de werkenden heeft een werkkring in de provincie, waarvan twintig procent in de gemeente Midden-Drenthe en bijna de helft in Hoogeveen. Iets minder dan een vijfde deel werkt buiten de provincie, maar voornamelijk wel op minder dan 50 km afstand. Van tien bewoners is niet bekend waar zij werken.

3.3 Wonen in Nieuw-Balinge

Leefbaarheid

Verreweg de meeste Nieuw-Balingers zijn over het algemeen tevreden met de leefbaarheid van hun dorp. Dit oordeel geeft 91 procent van de geënquêteerde bewoners, terwijl acht procent een neutraal oordeel geeft. Slechts een enkeling is ontevreden, wat zij

wijten aan het in hun ogen slechte voorzieningenpeil of de als te gesloten ervaren gemeenschap. De ondervonden tevredenheid vloeit overwegend voort uit de kwaliteit van het wonen en de woonomgeving. Hoewel ook regelmatig genoemd, wordt aanmerkelijk minder vaak verwezen naar sociale kwaliteiten als bron van tevredenheid. Maar het is niet zo dat Nieuw-Balingers hier geen belang aan hechten of vinden dat het dorp hier onvoldoende aan tegemoet zou komen. Dit blijkt uit het belang dat men hecht aan de verschillende kwaliteiten van leefbaarheid en de waardering ervan. Onderstaande tabel geeft de uitkomsten van de analyse hiervan weer.

Tabel 3.7 Belang en waardering van kwaliteiten van leefbaarheid

aspect van leefbaarheid	belang	waardering	laagste score	hoogste score	samenhang met tevredenheid (Eta)
	zeer				
wonen en woonomgeving	belangrijk	8,4	1	10	.316
veiligheid	belangrijk	7,7	1	10	.327
contacten met bewoners	belangrijk	7,3	1	10	.356
	enigszins				
verenigingsleven	belangrijk	7,3	1	10	.230
	enigszins				
voorzieningenpeil	belangrijk	6,0	1	10	.326
gemiddeld		7,3	n.v.t	n.v.t	.311

Hoewel de uitkomsten op de kwaliteiten van leefbaarheid in grote lijn hetzelfde patroon laten zien als in De Broekstreek het geval is, zijn er ook enkele opmerkelijke verschillen aan te wijzen. In de eerste plaats is dit het gegeven dat in Nieuw-Balinge de mate van tevredenheid het sterkst samenhangt met de waardering van onderlinge contacten van bewoners, niettegenstaande de hogere waardering van het woonklimaat. Tegelijk valt de relatief zwakke samenhang met het verenigingsleven op, terwijl het verenigingsleven met toch een ruime voldoende gewaardeerd wordt. Verder is de samenhang over het geheel genomen minder sterk dan in De Broekstreek het geval is, ofschoon de gemiddelde

waardering van de leefbaarheid even hoog is. Een verklaring voor deze verschillen biedt de grotere variatie in de door de Nieuw-Balingers toegekende scores. Dit betreft in het bijzonder de kwaliteiten 'wonen en woonomgeving' en 'contacten met bewoners'. Daarnaast speelt mee dat een aantal bewoners uitgesproken ontevreden is met het woon- en leefklimaat van Nieuw-Balinge.

Voor jongeren is Nieuw-Balinge vooral aantrekkelijk vanwege de woonomgeving en de contacten met leeftijdsgenoten en andere bewoners. Beide worden door 71 procent van de 38 jongeren aantrekkelijk genoemd. Het verenigingsleven en de jeugdvoorzieningen worden aanmerkelijk minder vaak als zodanig genoemd, namelijk door respectievelijk 32 en 47 procent van de jongeren. Maar hun waardering voor de sociale kwaliteiten van Nieuw-Balinge neemt niet weg dat een belangrijk deel van hen vrienden elders in de regio heeft en daar ook regelmatig bij te vinden is. Opmerkelijk is wel dat vooral jongeren tot vijftien jaar aangeven vrienden in andere plaatsen te hebben. Dit betreft driekwart van de twaalf betrokken jongeren. Van de 26 oudere jongeren heeft 54 procent vrienden in andere plaatsen. Voor de meeste jongeren, namelijk 71 procent biedt Nieuw-Balinge voldoende gelegenheid voor het uitoefenen van hobby's. De in het dorp aanwezige sportverenigingen en jeugdvoorzieningen spelen daarbij een belangrijke rol.

Sociaal klimaat

Uit de enquête komt een sterk sociaal klimaat naar voren. Zo is bijna tweederde van de bewoners van mening dat het sociale klimaat in Nieuw-Balinge zich kenmerkt door een sterke bewonersbetrokkenheid. Die uit zich volgens driekwart van de bewoners ook in sociale controle, maar deze wordt door hen overwegend als een teken van betrokkenheid ervaren. Voorts blijkt de betrokkenheid uit de wederzijdse hulp die bewoners elkaar bieden. Een overgrote meerderheid van de geënquêteerde huishoudens, namelijk 85 procent beschikt over en verleent burenhulp wanneer dat nodig is.

Opmerkelijk is dat de breed beschikbare burenhulp zich niet weerspiegelt in de mate waarin de bewoners zich ieder voor zich

betrokken voelen bij het dorp en zijn bewoners. 'Slechts' 65 procent voelt zich betrokken, terwijl iets meer dan een kwart zich enigszins betrokken voelt. Deze betrokkenheid gaat voor de meeste bewoners gepaard met een gevoel van er bij horen. Zo is driekwart naar eigen zeggen volledig opgenomen in de gemeenschap, terwijl tien procent te kennen geeft dat eveneens te zijn, maar ook dat dit wat hen betreft nog beter kan. Het merendeel van de bewoners die niet betrokken zijn, noch zich opgenomen voelt in de gemeenschap heeft hier ook geen behoefte aan, terwijl een kleiner deel dit wel jammer vindt, maar niet bezwaarlijk. Een enkeling voelt zich in beide opzichten een buitenstaander.

Evenmin is er sprake van een verband tussen het deel uit maken van de gemeenschap en het deel hebben aan het systeem van burenhulp. Met het oog op het laatste zien we dat bewoners die te kennen geven geen deel te hebben aan de gemeenschap nagenoeg even vaak over burenhulp kunnen beschikken als zij die daar wel deel van uitmaken. Het zelfde is het geval als het gaat om het verlenen van burenhulp. Burenhulp is dus niet afhankelijk van de relatie die men heeft met het dorp als geheel. Anders is dat met het beschikken over een sociale netwerk in het dorp. Bewoners die het zonder sociaal netwerk in het dorp moeten stellen hebben ook minder vaak deel aan het systeem van onderlinge hulp dan zij die wel over een dergelijk netwerk beschikken.

De geïnterviewde bewoners voegen hier aan toe, dat er vroeger sprake was van een tweedeling. Enerzijds betrof dit een scheiding langs geloofslijnen. Anderzijds was er sprake van een scheiding tussen oorspronkelijke bewoners en vestigers. Beide zijn verdwenen, niet in de laatste plaats door de komst van de vele vestigers. Bewoners gaan vrij en open met elkaar om. Voor nieuwkomers is er alle ruimte om mee te doen, wat ook betekent dat men zich niet hoeft te conformeren aan de cultuur van het dorp. Hieronder gaan we na hoe deze verbondenheid en de aspecten daarvan zich manifesteren bij de vestigers.

Verbondenheid met het dorp bij vestigers

Nadere analyse onder de vestigers wijst geen significant verband uit tussen verbondenheid met het dorp en het aantal jaren dat men in Nieuw-Balinge woonachtig is. Bijna driekwart van de

nieuwkomers voelt zich min of meer opgenomen in de gemeenschap, waarvan het merendeel ook volledig. Bij de al langer in Nieuw-Balinge woonachtige vestigers komt dit percentage uit op 84 procent. Verschil is er ook tussen de vestigers met en zonder familie in Nieuw-Balinge. Van de vestigers met familie in het dorp voelt 88 procent zich opgenomen in de gemeenschap, terwijl dit onder de vestigers met familie elders in het land bij niet meer dan tweederde het geval is. Gerekend naar de plaats van herkomst zien we dat het aantal vestigers dat zich opgenomen voelt verhoudingsgewijs afneemt naarmate de plaats van herkomst verder van Nieuw-Balinge gelegen is, zij het dat die afname zeer gering is. Van de vestigers die afkomstig zijn uit de regio voelt 87 procent zich volledig opgenomen. Bij de vestigers van buiten de provincie is dat bij 71 procent het geval. Vestigers uit de provincie vallen hier precies tussen in. Nader bezien blijkt dat vestigers die zich niet opgenomen voelen toch veelal wel vrienden en kennissen hebben in het dorp. Dit verklaart voor een belangrijk deel ook hun betrokkenheid bij het systeem van burenhulp.

Aandachtspunten

Met betrekking tot het wonen en leven in Nieuw-Balinge komen verschillende aandachtspunten naar voren. Onder meer gaat het om knelpunten in de ouderenhuisvesting en om een tekort aan woningen in de goedkopere segmenten van de markt. Dit betreft zowel huur-, als koopwoningen. Het laatste belemmert jongeren in het zich vestigen in Nieuw-Balinge wanneer zij zelfstandig gaan wonen. Zoals we al aangaven wil bijna de helft van de geënquêteerde jongeren graag in Nieuw-Balinge blijven wonen. Sommige ouderen verwachten te zijner tijd te moeten verhuizen naar een grotere plaats vanwege de daar beschikbare voorzieningen en geschikte ouderenhuisvesting.

Ander zaken waar veelvuldig aandacht voor gevraagd wordt betreffen de verkeersveiligheid – waarbij het vooral gaat om te hard rijden door automobilisten en scooters en onveilige situaties op wegen door het ontbreken van trottoirs en fietspaden of door slecht wegonderhoud –, het onderhoud van de buitenruimte en het tegengaan van vandalisme in en rond het dorp. Sommigen pleiten in dit verband voor het versterken van het jongerenwerk.

Aanmerkelijk minder vaak en in de aard ervan ook ambivalentener dan in De Broekstreek wordt er aandacht gevraagd voor natuurontwikkeling en de gevolgen daarvan voor het dorp en de agrarische sector. De ambivalentie beweegt zich tussen versterking van de natuur enerzijds en behoud van de agrarische sector anderzijds.

3.4 Verenigingsleven

Nieuw-Balinger verenigingen en hun ledentallen

Het verenigingsleven in Nieuw-Balinge krijgt door de geïnterviewden een belangrijke rol toegedicht als het gaat om de onderlinge verbondenheid van bewoners. Het biedt er niet alleen een kader voor, maar vormt vaak ook een uitvalbasis voor nieuwe initiatieven. Daarmee lijken zij tevens een groter belang aan het verenigingsleven te hechten dan uit de enquête naar voren komt (zie tabel 3.7). Ook speelt bij de geënquêteerde bewoners de kwaliteit van het verenigingsleven een ondergeschikte rol in de waardering van de leefbaarheid van het dorp. Hoe ziet dit verenigingsleven er uit en welke mate wordt daarin door de bewoners geparticipeerd?

Nieuw-Balinge telt zeventien verenigingen. Het gaat in alfabetische volgorde, met tussen haakjes het aantal leden, gaat het om Christelijke Vrouwenvereniging (15), CV De Rampestampers (25), Dartclub (100), D.E.L. begrafenis vereniging (240), G.J.V.V (60), Hengelsportvereniging De Ruisvoorn (70), Koersbalvereniging (20), Klootschietvereniging (32), Sportvereniging Nieuw-Balinge (150), Vereniging De Breistroeken (84), Vereniging voor Plaatselijk Belang De Vooruitgang (250), toneelvereniging Volhouden Doet Overwinnen (50), Volkstuinvereniging (21), Vrouwen van nu/Plattelandsvrouwen (30) en de website Nieuw-Balinge (200). Daarnaast bestaan er twee kerkelijke organisaties die zich bezig houden met diaconaal werk. Bij elkaar opgeteld tellen deze verenigingen in totaal dus ruim dertienhonderd leden. Omgerekend betekent dit dat gemiddeld genomen elke bewoner lid is van 1,4 verenigingen, baby's en peuters meegerekend.

Naast deze verenigingen zijn er nog verschillende door groepjes bewoners georganiseerde dorpsactiviteiten, zoals het jaarlijkse zomerfeest, de dorpskrant Kontakt, verschillende activiteiten van de Activiteitencommissie Plaatselijk Belang, de Kinderclub, de Seniorensoos, Tienersoos Teenspirit, Jeugdsoos Kentucky en de Stichting Jeugd- en jongerenwerk Nieuw-Balinge. Deze activiteiten kunnen zich, afhankelijk van op wie ze gericht zijn, eveneens verheugen in een grote belangstelling.

Zo gezien hebben het verenigingsleven en de dorpsactiviteiten een grotere betekenis dan de bewoners, blijkens de enquête, gemiddeld genomen geneigd zijn er aan te hechten. In ieder geval wijst het ledental van alle verenigingen tezamen op een grote betrokkenheid bij het lokale verenigingsleven. Maar kan, gelet op het relatief geringe belang dat bewoners hechten aan het verenigingsleven, hiermee ook gezegd worden dat bewoners in hun vrijetijdsbesteding primair op de lokale gemeenschap gericht zijn? Ook blijft nog open de vraag naar hun inzet voor deze organisaties in de vorm van vrijwilligerswerk. Op deze en andere vragen pogen we in het onderstaande een antwoord te bieden.

Deelname

Blijkens de enquête is 82 procent van de huishoudens in Nieuw-Balinge aangesloten bij één of meer verenigingen. Tweederde van de huishoudens is dat bij twee of meer verenigingen met als uitschieters drie huishoudens die ieder voor zich betrokken zijn bij negen verenigingen. Gemiddeld genomen is elk huishouden lid van drie verenigingen.

Naar type huishouden is 94 procent van de gezinnen met kinderen lid van één of meer verenigingen. Bij de eenoudergezinnen is dit zelfs honderd procent. Van de alleenstaanden en de gezinnen zonder kinderen is tweederde, respectievelijk 70 procent lid van één of meer verenigingen. Gerelateerd aan de leeftijd zien we dat van de huishoudens van bewoners onder de 65 jaar 83 procent aangesloten is. Maar ook de 65+ers laten zich in hun verbondenheid niet onbetuigd; hiervan 79 procent bij één of meer verenigingen aangesloten. Jongeren treffen we als lid voornamelijk aan bij de hengelsportvereniging, de voetbalvereniging, de toneelvereniging en de ijsvereniging. Wat betreft hun deelname aan dorpsactiviteiten gaat het vooral om het zomerfeest

(72 procent) en deelname aan de activiteiten van de jeugdsoos Kentucky of tienersoos Teenspirit (76 procent). Aan de laatste twee levert iets meer dan de helft van de jongeren ook een actieve bijdrage, hetzij als bestuurslid, dan wel bij de organisatie van activiteiten.

Oorspronkelijke huishoudens zijn verhoudingsgewijs vaker betrokken bij het verenigingsleven dan de vestigers. Het verschil tussen deze twee groepen is negentien procent punten. Opvallend is dat de vestigers die afkomstig zijn uit de regio het minst deel hebben aan het verenigingsleven. Daarvan participeert 'slechts' 65 procent in het verenigingsleven.

De veronderstelling dat de hoogte van het inkomen van invloed is op de deelname aan het verenigingsleven wordt niet bevestigd. Van de dertig huishoudens die niet betrokken zijn bij het verenigingsleven heeft de ruim de helft een besteedbaar inkomen meer dan € 1500. Wel blijft de deelname vanuit huishoudens met minder dan € 1000 enigermate achter. Bijna een derde van deze huishoudens heeft geen deel aan het verenigingsleven, terwijl dit bij de overige huishoudens beperkt tot elf procent. Ook is het inkomen niet van invloed op het aantal verenigingen. In de laagste inkomenscategorie is elk aan het verenigingsleven verbonden huishouden dat bij tenminste twee verenigingen. Meer dan de helft is dat bij vier of meer. Dit aandeel wordt in geen van de andere inkomenscategorieën overtroffen.

Lidmaatschap van verenigingen buiten Nieuw-Balinge

Nieuw-Balinge heeft niet alleen in absolute zin een groter aantal verenigingen dan De Broekstreek, maar het aanbod hiervan bestrijkt tevens een grotere bandbreedte. Dat wil zeggen: bewoners van Nieuw-Balinge kunnen met het vervullen van hun interesses en behoeften meer in hun eigen dorp terecht, dan in De Broeksstreek het geval is. Maar gelet op het gemiddeld geringe belang dat bewoners hechten aan het lokale verenigingsleven en de relatief zwakke samenhang met de algemeen ervaren tevredenheid, kan verondersteld worden dat bewoners desondanks meer georiënteerd zijn op verenigingen elders en ook dat relatief veel bewoners dat daadwerkelijk omzetten in lidmaatschappen van dergelijke verenigingen. De enquête wijst echter

het tegendeel uit. Uit de analyse komt geen verband naar voren tussen het belang dat bewoners hechten aan een lokaal verenigingsleven en het feitelijk lidmaatschap van verenigingen elders, dan wel dorpseigen verenigingen. Nieuw-Balingers zijn aanmerkelijk minder vaak lid van een vereniging elders dan van een vereniging in het eigen dorp, ook in vergelijking met De Broekstreekers. Bovendien blijkt dat bewoners die geen belang hechten aan het lokale verenigingsleven zelfs nog minder vaak lid van een vereniging elders zijn dan bewoners die daar wel belang aan hechten.

Hoe dit ook zij, een lidmaatschap van één of meer verenigingen buiten Nieuw-Balinge is beperkt tot 29 procent van de huishoudens. In absolute aantallen gerekend gaat het om 48 geënquêteerde huishoudens. Opvallend is dat dit verhoudingsgewijs het meest van toepassing is op eenoudergezinnen. De helft van deze gezinnen is lid van een vereniging elders. De tweede plaats wordt ingenomen door tweeoudergezinnen. Hiervan is een derde lid van verenigingen elders. Met zes procent treffen we deze vorm van participatie het minst aan onder alleenstaanden. Naar leeftijd blijft het lidmaatschap van verenigingen elders bij de jongste leeftijdsgroep beperkt tot zeven procent. Van de 65+ers is niemand lid van een vereniging buiten het dorp.

Wanneer we bovenstaande analyse beperken tot de vestigers zien we evenmin een verschil in de mate van belang dat zij hechten aan een lokaal verenigingsleven ten opzichte van de oorspronkelijke bewoners. De percentages in de vijf categorieën tussen totaal onbelangrijk tot zeer belangrijk ontlopen elkaar niet of nauwelijks. Evenmin verschillen de beide groepen van elkaar in lidmaatschap van verenigingen in Nieuw-Balinge en elders.

Naar inkomen is er wel sprake van enig verband. Huishoudens met een hoger inkomen zijn vaker lid van een vereniging elders dan huishoudens met lage inkomens. Dit verband is ook aanmerkelijk sterker dan we in De Broekstreek aantreffen. Met name betreft dit huishoudens met een inkomen van meer dan € 2500. Bijna driekwart hiervan is lid van één of meer verenigingen elders. Dat is ruim twee keer zoveel als in De Broekstreek het geval is.

Voor het merendeel hebben de lidmaatschappen elders een compenserende betekenis. Het gaat om activiteiten waar het lokale verenigingsleven niet in voorziet en waarvoor dan elders, maar vrijwel steeds in de regio compensatie gevonden wordt. Meestal gaat het hierbij om verenigingen in Hoogeveen of Westerbork, zoals ruiters-, muziek- en sportverenigingen. Voor het overige betreffen de lidmaatschappen regionale of landelijke organisaties. Met andere woorden: op het gebied van sport- en recreatieve verenigingen lijken de bewoners een sterke voorkeur te hebben voor lokale verenigingen.

Vrijwilligerswerk

In welke mate vertaalt de betrokkenheid van de Nieuw-Balingers bij het verenigingsleven en dorpsactiviteiten zich in vrijwillige inzetten in besturen en het organiseren van activiteiten? Geeft, evenals De Broekstreek, ook Nieuw-Balinger blijk van een in dit opzicht grote inzet of is die meer in overeenstemming met het provinciale gemiddelde? Bij de analyse van de enquête over deze kwestie hanteerden we de veronderstelling dat een geringer belang van het lokale verenigingsleven van invloed is op de bereidheid tot het plegen van vrijwillige inzet. Tevens gingen we na hoe deze inzet zich verhoudt tot de verschillende categorieën bewoners.

Gerelateerd aan het niveau van de huishoudens zien we dat 37 procent van alle huishoudens op een of ander wijze actief betrokken is bij de organisatie van activiteiten van verenigingen of bewonersgroepen. Met het laatste doelen we op activiteiten als de dorpskrant, het dorps huis, de peuterspeelzaal, de stichting Jeugd- en jongerenwerk, de Kinderclub, de activiteitencommissie van PB De Vooruitgang, het Zomerfeest enzovoort. Evenals in De Broekstreek, beperkt het vrijwilligerswerk zich meestal niet tot één vereniging. Tweederde van de betrokken huishoudens is actief binnen tenminste twee verenigingen of groepen met als topper een huishouden dat aan acht verschillende organisaties een inzet levert. Op één na gaat het in alle gevallen om twee- of meerpersoonshuishoudens.

Op het niveau van de individuele leden van deze huishoudens komt naar voren dat 35 procent van de volwassen bewoners regelmatig vrijwilligerswerk in georganiseerd verband verricht.

Naar geslacht gaat het om 50 mannen en 54 vrouwen. Verhoudingsgewijs is het aandeel mannen dat vrijwilligerswerk verricht gelijk aan het aandeel vrouwen. Daarbij behoren zij niet zelden tot hetzelfde huishouden; in tweederde van de twee- en meerpersoonshuishoudens zijn beide partners actief. Wel doet zich een verschil naar geslacht voor in het type werkzaamheden. Mannen vervullen namelijk vaker bestuursfuncties en verlenen eveneens vaker hand- en spandiensten. Van vrouwen is vaker dan bij mannen onbekend welk soort werkzaamheden zij verrichten. Onderstaande tabel toont de verdeling van het type werkzaamheden dat deze vrijwilligers verrichten naar geslacht in procenten.

Tabel 3.8 Type vrijwilligerswerk naar geslacht (N = 104)

soort werkzaamheden	man	vrouw	totaal
bestuurlijk werk	30	24	26
organisatorisch werk	32	33	32
hand- en spandiensten	24	20	22
onbekend	14	22	18
totaal	100	100	100

Vrijwilligerswerk wordt het meest verricht door bewoners tussen 25 en 44 jaar (40 procent), gevolgd door de 45 tot 64 jarigen (35 procent). Van de jongere bewoners – de bewoners die jonger zijn dan 25 jaar – verricht weliswaar 39 procent vrijwilligerswerk, maar dit aandeel wordt vooral bepaald door de geënquêteerde thuiswonende jongeren. Daarvan verricht 88 procent vrijwilligerswerk, waarbij het voornamelijk gaat het om bestuur- en organisatorisch werk voor Teenspirit of Kentucky. Van de jongere bewoners die een eigen huishouding voeren is een derde actief als vrijwilliger. Ouderen treffen we maar mondjesmaat aan; van de 44 oudere bewoners is achttien procent als zodanig actief. Geen van hen is ouder dan 79 jaar.

Tweederde van de vrijwilligers doet dit werk naast een betaalde baan. Werkenden zijn relatief gezien ook vaker dan niet werkenden als zodanig actief. Nadere analyse van dit verschil wijst echter niet op een significant verband tussen de positie op de arbeidsmarkt en het verrichten van vrijwilligerswerk. Ook in

relatie tot het opleidingsniveau hebben we geen verband aangetroffen. Het percentage laagopgeleide bewoners dat vrijwilligerswerk verricht is even groot als het percentage dat we aantreffen onder de hoog opgeleiden, namelijk 29 procent. Van de vrijwilligers heeft iets meer dan een derde een opleiding op lbo/mavo-niveau en een derde een mbo-opleiding. Tien procent van de vrijwilligers heeft niet meer opleiding genoten dan basisonderwijs. Voor het merendeel betreft dit oudere oorspronkelijke bewoners.

Naar herkomst doet zich wel een aanmerkelijk verschil voor. Van de oorspronkelijke bewoners is iets meer dan de helft betrokken bij het vrijwilligerswerk, terwijl van de vestigers iets minder dan een derde als zodanig actief is. Maar onder de vestigers is eveneens sprake van een verschil als het gaat om woonduur. Het grootste percentage vrijwilligers treffen we aan bij de vestigers met een woonduur tussen 20 en 35 jaar. Hun aandeel staat gelijk aan dat van de oorspronkelijke bewoners. Van de nieuwkomers verricht een op de vijf vrijwilligerswerk.

Tot slot gingen we nog na of er een verband bestaat tussen het belang dat bewoners hechten aan het verenigingsleven als aspect van het sociale klimaat en het verrichten van vrijwilligerswerk. Daaruit blijkt inderdaad sprake van een significant verband. Bewoners die geen belang aan hechten aan het verenigingsleven zijn ook niet actief. Daarentegen is van de bewoners die het verenigingsleven enigszins belangrijk vinden iets meer dan een kwart actief, terwijl van de bewoners die dit aspect (zeer) belangrijk vinden tweederde als zodanig actief is. Echter, het feit dat de Nieuw-Balingers gemiddeld genomen minder belang hechten aan het verenigingsleven dan de Broekstreekers betekent niet dat de eerst genoemden ook minder actief zijn in het verenigingsleven en dorpsactiviteiten. Daarin gaan ze nagenoeg gelijk op.

Als het gaat om het potentieel aan nieuwe vrijwilligers valt in de eerste plaats op dat veel bewoners die geen vrijwilligerswerk verrichten ook de vragen over hun oriëntaties op dit gebied niet beantwoord hebben. Het aantal bewoners dat overweegt hun talenten aan te wenden in een vorm van vrijwilligerswerk perkt zich tot veertien personen. Daarentegen geven 102 bewoners te kennen dit niet te overwegen, terwijl een nog groter aantal, namelijk 135 bewoners de vraag hiernaar niet heeft beantwoord.

Van de veertien bewoners die wel overwegen vrijwilligerswerk te gaan doen geven er drie te kennen daar te weinig tijd voor te hebben, terwijl vier personen nog niet goed weten wat ze willen doen. Tijdgebrek is ook de meest genoemde reden van bewoners die het doen van vrijwilligers niet overwegen.

Bezoek aan culturele en recreatieve voorzieningen elders

Voor een aantal voorzieningen op het gebied van cultuur en sport zijn Nieuw-Balingers aangewezen op grotere plaatsen in de regio, zoals Hoogeveen of Assen. De volgende tabel geeft op huishoudniveau in procenten het bezoek weer zoals dat voor een aantal van deze voorzieningen uit de enquête naar voren kwam.

Tabel 3.10 Culturele en sportvoorzieningen elders in procenten

	nooit	soms	regelmatig
theater De Tamboer in Hoogeveen	47	45	8
bioscoop Luxor in Hoogeveen	32	57	11
theatervoorstelling elders in het land	85	13	2
museum in Drenthe	66	31	3
museum buiten Drenthe	67	30	3
zwembad De Dolfijn Hoogeveen	46	34	20
subtropisch zwembad De Huttenheugte in Dalen	81	17	2
kunstijsbaan De Smelt in Assen	64	27	9
bezoek groot sportevenement	85	13	3

Over het geheel genomen maakt driekwart van de bewoners soms tot regelmatig gebruik van deze mogelijkheden. Maar per voorziening varieert het gebruik tussen 68 procent (bioscoop Luxor) en vijftien procent (theatervoorstellingen elders in het land en sportevenementen). Voor het merendeel beperkt het gebruik zich tot minder dan drie keer per jaar. Hoewel huishoudens met een laag inkomen iets minder van deze voorzieningen gebruik maken dan de huishoudens in de overige categorieën, zien we geen verband tussen het gebruik van deze voorzieningen en de hoogte van het inkomen. Wel doen zich op dit vlak verschillen

voor tussen de voorzieningen onderling. Dit betreft bijvoorbeeld theatervoorstellingen en museumbezoek buiten Drenthe. Huishoudens in de hogere inkomenscategorieën maken hier vaker gebruik van dan die in de lagere inkomenscategorieën. Daarentegen zijn voorzieningen als De Dolfijn, Luxor en De Smelt even vaak of juist vaker in trek bij huishoudens in de lagere inkomenscategorieën. Maar in geen van deze gevallen is het verschil groot te noemen.

De jongeren in Nieuw-Balinge hebben we gevraagd naar hun manieren van uitgaan. Als eerste komt hieruit naar voren dat tweederde van de geënquêteerde jongeren soms tot regelmatig uitgaat. Vijf van hen gaan uit in Nieuw-Balinge, waarbij het gaat om Teenspirit of Kentucky. Dit betreft voornamelijk de jongeren onder de vijftien jaar. Oudere jongeren gaan veelal uit in Beilen en Hogeveen. Voorts gaan de meeste jongeren uitsluitend uit in het gezelschap van vrienden. De fiets (11), de discotaxi (11) en de auto (6) zijn daarbij de meest gebruikte vervoersmiddelen. Tussen haakjes staat het aantal keren dat deze vervoersmiddelen in verband met uitgaan zijn genoemd.

3.5 Voorzieningen

Sociale voorzieningen

Vergeleken met De Broekstreek komt het grotere aantal inwoners van Nieuw-Balinge niet alleen tot uitdrukking in de omvang en gevarieerdheid van het verenigingsleven, maar ook in het aantal voorzieningen. Dit betreft zowel sociale voorzieningen, als winkel- en andere zakelijke voorzieningen. Zo beschikt Nieuw-Balinge over twee basisscholen, één met een openbare en één met een christelijke signatuur. Op sociaal gebied beschikt Nieuw-Balinge verder nog over een peuterspeelzaal en een dorpshuis. Voor bankzaken kunnen bewoners éénmaal per week terecht op wekelijkse zitting van de Rabobank in het dorpshuis. Ook verschijnt iedere woensdag de Bibliobus in het dorp voor boekenuitleen en houdt de Trombosedienst er een wekelijks spreekuur voor bloedprikken. Ouderen kunnen een beroep doen

op de maaltijdvoorziening en op het personenalarmeringssysteem van de Stichting Welzijn Ouderen Midden-Drenthe. In Nieuw-Balinge is ook het infocentrum Mantingerveld gevestigd. Voor elk van deze voorzieningen zijn we het gebruik door bewoners, het belang ervan voor het gezin en voor het dorp nagegaan. Voor de beide laatste kon een score toegekend worden tussen één (geheel onbelangrijk) en vijf (zeer belangrijk). Onderstaande tabel geeft de uitkomsten van deze aspecten weer:

Tabel 3.9 Gebruik van voorzieningen en het belang ervan (N = 163)

voorziening	gebruik	belang gezin	belang dorp
cbs De Morgenster	12	2,3	4,2
obs Meester Sieberingschool	23	3,0	4,6
peuterspeelzaal Duimelot	14	2,6	4,5
dorpshuis De Heugte	102	3,8	4,9
zitting Rabobank	50	2,6	4,3
trombosedienst/bloedprikken	9	2,1	4,4
bibliobus	47	3,6	4,5
personenalarmering	6	1,7	4,4
maaltijdvoorziening senioren	5	1,7	4,4
infocentrum Mantingerveld	21	2,2	3,4

De kolom 'gebruik' geeft in aantallen huishoudens het feitelijk gebruik van de betreffende voorzieningen weer. Daaruit komt een gevarieerd beeld naar voren. Het gebruik van de afzonderlijke voorziening varieert met de aard en de doelgroep ervan. Zo volgen de kinderen van bijna alle gezinnen met kinderen in de basisschoolleeftijd onderwijs aan een van de twee basisscholen. In totaal betreft dit 37 gezinnen. Daarvan hebben twaalf gezinnen hun kinderen op de Christelijke Basisschool De Morgenster geplaatst, terwijl de kinderen uit drieëntwintig gezinnen onderwijs volgen op de Openbare Basisschool Meester Sieberingschool. Van twee gezinnen gaan de kinderen naar een school elders. De peuterspeelzaal wordt gebruikt door veertien gezinnen met kinderen die jonger zijn dan vier jaar, wat gelijk staat aan

bijna tweederde van het aantal gezinnen met kinderen beneden de basisschoolleeftijd.

Opvallend is het relatief grote gebruik van het dorps huis. Daarvan maakt bijna tweederde van alle huishoudens op de een of andere wijze regelmatig gebruik. Ongetwijfeld hangt dit mede samen met de facilitaire functie van het dorps huis voor het verenigingsleven en dorpsactiviteiten. Daarnaast is het een belangrijk ontmoetingspunt voor bewoners. Voorts wijst de enquête uit dat het op zichzelf genomen relatief lage gebruik van doelgroep-specifieke voorzieningen als personenalarmering en maaltijdvoorziening in overeenstemming is met de omvang van de doelgroep ervan. Beide voorzieningen worden door ongeveer twintig procent van de oudere bewoners benut. Voor het merendeel betreft dit alleenstaande ouderen.

Het belang voor het dorp dat door de bewoners toegekend wordt aan elk van deze voorzieningen scoort onverminderd hoog, met uitzondering van het Infocentrum Mantingerveld. Opmerkelijk is het verschil met het gezinsbelang dat men hecht aan de verschillende voorzieningen. Maar, evenals dat in De Broekstreek het geval was, beperkt tot de gebruikers zien we het gezinsbelang toenemen tot nagenoeg het peil van het dorpsbelang of daar nog bovenuit stijgen. Het laatste is bijvoorbeeld het geval bij gezinnen met kinderen op de CBS De Morgenster. Deze school wordt door alle betrokken gezinnen als hoogst belangrijk voor het gezin beschouwt. Door hen is elf maal een vijf toegekend en eenmaal een vier.

Ruim een kwart van de huishoudens maakt geen gebruik van de bovengenoemde voorzieningen. Daarentegen is iets meer dan de helft van de huishoudens enigszins tot geheel afhankelijk van het voorzieningenpeil in het dorp. Eenenvestig huishoudens geven te kennen dat de door hen benutte voorzieningen nagenoeg onmisbaar zijn. Deze afhankelijkheid treffen we met name aan bij gezinnen met kinderen en betreft dan de basisschool en de peuterspeelzaal. Andere in dit verband genoemde voorzieningen zijn het dorps huis, de wekelijkse zitting van de Rabobank en de voorzieningen van Stichting Welzijn Ouderen. De afhankelijkheid van het dorps huis betreft het belang van deze voorziening voor de sociale kwaliteit van het dorp, ofwel de betekenis ervan als onderkomen voor het verenigingsleven en de ontmoetingsfunctie. De geïnterviewde bewoners kwalificeren het

dorpshuis als een primaire functie omdat het, naast het belang ervan voor het verenigingsleven, mede het behoud van andere voorzieningen mogelijk maakt.

Voor verschillende sociale voorzieningen, zoals medische voorzieningen en onderwijs zijn Nieuw-Balingers aangewezen op de regio. Voor slechts een negental huishoudens is deze omstandigheid problematisch in de zin dat zij vaak of altijd belemmert zijn in het benutten van deze voorzieningen, terwijl bijna tweederde hierbij geen problemen ondervindt. Een kwart ondervindt soms problemen. Vrijwel altijd hebben ondervonden problemen te maken met afstand en vervoer. Voor het overgrote deel bestaat dit vervoer uit de eigen auto. Het openbaar vervoer biedt hiervoor geen alternatief met als redenen te lage frequentie en slechte verbindingen. Zes huishoudens zijn aangewezen op vervoershulp van derden. De helft van hen ervaart dit als een probleem. Er is geen significant verband gevonden tussen problemen met het benutten van voorzieningen elders en de vervoerswijze.

Winkel- en zakelijke voorzieningen

In Nieuw-Balinge is onder meer een kleine supermarkt gevestigd met beperkte openingstijden. Driekwart van de huishoudens doet hier min of meer regelmatig boodschappen. Aan deze supermarkt is tevens een postagentschap verbonden met mogelijkheid voor geldopname. Tweederde maakt van deze dienstverlening regelmatig gebruik, maar verschillende bewoners maken gewag van te weinig privacy bij het opnemen van geld. Voorts beschikken de Nieuw-Balingers nog over enkele mobiele winkelvoorzieningen, zoals een SRV-wagen (bediend door de eigenaar van de supermarkt), een groenteboer, een bakker, een visboer en een patatkraam, over vormen van verkoop aan huis en over enkele zaken op het gebied van lichaamsverzorging. Het aandeel huishoudens dat zich tot klant van deze zaken rekent varieert van enkele procenten tot bijna de helft.

Zeven procent van de huishoudens halen de dagelijkse boodschappen hoofdzakelijk bij de winkeliers in het dorp. Op één na betreft dit uitsluitend huishoudens van ouderen, wat gelijk staat aan 36 procent van de laatst genoemden. Alle overige huishou-

dens plegen hun boodschappen voornamelijk elders te halen. Daarbij gaat het meestal om winkels in Beilen, Hoogeveen of Westerbork. Voor hen biedt de plaatselijke supermarkt en andere levensmiddelenzaken een uitkomst voor kleine boodschappen.

Andere aanwezige zakelijke ondernemingen, waaronder een kapsalon en enkele bouwbedrijven, worden of zijn door ongeveer de helft van de huishoudens wel eens benut. Voorts heeft 45 procent bij het moeten laten uitvoeren van werkzaamheden een voorkeur voor dorpsseigen ondernemers. Daarentegen laat 34 procent bij de keus voor een ondernemen zich uitsluitend leiden door financiële motieven.

3.6 Mobiliteit en vervoer

Evenals in De Broekstreek spelen de auto en de fiets de hoofdrol als het gaat om vervoer. Van de auto maken 270 volwassen respondenten regelmatig gebruik, terwijl 163 volwassenen (daarnaast) regelmatig gebruik maakt van de fiets. Op acht huishoudens na beschikken alle huishoudens over tenminste één auto. Met een gemiddelde van 1,5 auto's per huishouden bezit iets minder dan de helft van de huishoudens twee tot drie auto's. Dit is het geval bij 61 twee- of meerpersoonshuishoudens en drie eenoudergezinnen. Wat betreft de laatste gaat het om gezinnen met volwassenen kinderen, waarbij zowel de ouder als het betreffende kind een auto bezitten.

Van het openbaar, inclusief de plusbus wordt door de volwassen respondenten sporadisch gebruik gemaakt. Een regelmatig gebruik van deze vervoersvoorzieningen beperkt zich tot tien personen. Opmerkelijk is dat zes van deze tien personen zich tevens regelmatig met de auto verplaatsen. Dit wijst er op dat het openbaar vervoer ook voor de meeste van degenen die geen regelmatig van een auto gebruik maken geen alternatief is. Ook niet voor de huishoudens zonder auto; op één na maakt geen van deze huishoudens regelmatig gebruik van het openbaar vervoer.

Gezinnen met kinderen maken wel wat meer gebruik van het openbaar vervoer. Maar het feitelijk gebruik van deze vervoersvoorziening vindt plaats door kinderen in het voortgezet onderwijs. Dit betreft zeventien van de tachtig gezinnen, wat

gelijk staat aan 21 procent. Maar ook bij hen overheerst het gebruik van andere vervoersmiddelen. De meeste jongeren gaan met de fiets naar school of naar andere activiteiten. Bij de 18+ers onder hen komt de auto meer in beeld. Van de dertien geënquêteerde 18+ers maken er acht regelmatig gebruik van de auto. Zowel in de enquête als door de geïnterviewde bewoners worden de slechte verbindingen, het tijdrovende karakter en de lage ritfrequentie aangewezen als belangrijkste belemmeringen aangewezen voor het gebruik van het openbaar vervoer.

4 Spier

4.1 Bewoners in beeld

Geslacht en leeftijd

In totaal verleenden 147 van de 360 bewoners van Spier hun medewerking aan de enquête. De groep bestaat uit 78 mannen en 69 vrouwen. In leeftijd variëren zij tussen de veertien en drieëntachtig jaar. Het gaat om 135 zelfstandig wonende volwassenen en twaalf thuiswonende jongeren tussen de 14 en 24 jaar, zijnde negen jongens en drie meisjes. De volgende tabel geeft de verdeling weer van alle respondenten naar leeftijdsklasse.

Tabel 4.2 Leeftijdsklasse (N = 147)

	aantal	percentage
12 - 14 jaar	2	2
15 - 24 jaar	11	7
25 - 44 jaar	61	41
45 - 64 jaar	54	37
65 - 79 jaar	18	12
80 jaar en ouder	1	1
totaal	147	100

134 van de 135 zelfstandig wonende respondenten zijn ouder dan 25 jaar en vormen met elkaar 56 procent van het totale aantal bewoners van die leeftijd. De dertien respondenten in de leeftijdscategorie 12 – 24 jarigen staan gelijk aan driekwart van het totale aantal tot de geënquêteerde huishoudens behorende 12 tot 24 jarigen en aan 33 procent van het totale aantal jongeren van die leeftijd²⁰. De jongste twee leeftijdscategorieën zijn ondervertegenwoordigd. De ondervertegenwoordiging wordt verklaard uit de wijze waarop de jongeren bij de enquête betrokken zijn.

Gezinssamenstelling

De respondentgroep van 147 bewoners is verbonden aan 71 huishoudens. Naar samenstelling van de huishoudens gaat het om:

Tabel 4.1 Type huishouding (N = 71)

type huishouden	aantal	percentage
(echt)paar zonder kinderen	24	34
(echt)paar met kinderen	40	56
eenoudergezin	1	1
alleenstaand	5	7
anders	1	1
totaal	71	100

Meer dan de helft van de huishoudens die deelnamen aan de enquête bestaat uit gezinnen met kinderen, waaronder één eenoudergezin. Deze gezinnen dragen gezamenlijk de zorg voor 78 kinderen tot 21 jaar. Dat is 76 procent van het totale aantal 0 – 21 jarigen in Spier. Negentien gezinnen (46 procent) heeft kinderen in de basisschoolleeftijd. Vier van de vijf alleenstaanden is een man.

²⁰ Hiervan behoort één respondent tot de zelfstandig wonende bewoners, terwijl van de overige twaalf er ‘slechts’ twee jonger zijn dan vijftien jaar.

Herkomst en sociale netwerken

Woonduur en herkomst

Het overgrote deel van de bevolking van Spier bestaat uit vestigers van buiten het dorp. Dit is het geval bij 118 bewoners, ofwel 87 procent van het totale aantal volwassen respondenten. De gemiddelde woonduur van alle volwassen respondenten tezamen is 18 jaar. Naar huishouden gerekend tellen we zeventien oorspronkelijke huishoudens, waaronder drie alleenstaanden. Opvallend is dat er geen enkel gezin is waarvan beide partners tot de oorspronkelijke bewoners van Spier te rekenen zijn. Daarentegen zijn in 72 procent van de twee- of meerpersoonshuishoudens beide partners van elders afkomstig, evenals het eenoudergezin en drie alleenstaanden. Met een gemiddelde woonduur van 14 jaar woont 46 procent van de vestigers korter dan 10 jaar in Spier. Naar leeftijd gerekend is tweederde van deze nieuwkomers jonger dan 45 jaar en 19 procent tussen de 45 en 64 jaar, terwijl van de 65+ers 44 procent korter dan tien jaar in Spier woonachtig is. In alle gevallen gaat het om bewoners die zich na hun pensionering in Spier hebben gevestigd.

Kijken we naar de herkomst van de vestigers dan zien we dat 38 procent uit de regio, 15 procent uit de provincie en 36 procent van buiten de provincie afkomstig is. Bij elf procent is de precieze herkomst onbekend.

Tabel 4.3 Vestigers en hun herkomst

herkomst	aantal	percentage
regio	11	20
provincie	13	24
overig Nederland	24	45
onbekend	6	11
totaal	54	100

Van de vestigers uit de regio komt 62 procent uit respectievelijk Beilen, Hoogeveen en Wijster, terwijl van de vestigers uit de provincie zeventien procent afkomstig is uit Assen. Vestigers van buiten de provincie zijn ongeveer even vaak afkomstig uit de

omringende provincies (Groningen, Friesland, Overijssel) als uit de Randstad. De redenen voor vestiging in Spier liggen voornamelijk op het vlak van werk, woning, de ruimte, en huwelijk/relatie. Iets minder vaak wordt verwezen naar de rust, het landelijke, de mooie omgeving en de bereikbaarheid van Spier (nabij uitvalswegen).

Woonperspectieven

Tegenover de kleine maar voortdurende instroom van nieuwe bewoners staat een klein aantal van de huidige bewoners dat verwacht binnen korte of lange termijn te verhuizen. Dit betreft acht huishoudens, ofwel elf procent. Driekwart hiervan verwacht binnen enkele jaren te verhuizen. De redenen voor het verhuizen zijn divers, maar betreffen vooral gebrek aan ouderenhuisvesting en gebrek aan nieuwbouwmogelijkheden. Bijna tweederde van de bewoners met verhuisplannen is ouder dan 50 jaar. Driekwart van de verhuisplannen heeft betrekking op verhuizen naar een andere plaats binnen de regio.

Bij de jongeren geeft een derde aan in Spier graag te blijven wonen, eveneens een derde wil in een groter dorp of een stad gaan wonen. De resterende jongeren geven aan geen voorkeur te hebben.

Sociale netwerken

Het overgrote deel van de huishoudens (87 procent) beschikt over een sociaal netwerk in het dorp dat bestaat uit familie, vrienden en/of kennissen. Nader gespecificeerd hebben alle oorspronkelijke huishoudens en 39 procent van de huishoudens van vestigers familie in het dorp wonen. Daarnaast heeft 40 procent van de vestigers zonder familie in het dorp wel familie in de regio wonen. Van alle vestigers heeft 36 procent alleen familie elders in het land wonen, waarbij driekwart van de huishoudens zelf ook van buiten de provincie afkomstig is.

Een kring van kennissen en vrienden in het dorp treffen we eveneens aan bij alle oorspronkelijke huishoudens en bij 78 procent van de huishoudens van vestigers. Naarmate vestigers langer in Spier woonachtig zijn neemt ook het percentage met vrienden en kennissen en vrienden in het dorp toe. Er zijn in totaal negen huishoudens van vestigers die aangeven geen sociaal

netwerk van familie, vrienden en/of kennissen in het dorp te hebben.

Opleiding

Voor de zelfstandig wonende respondenten ziet de verdeling naar opleidingsniveau er als volgt uit:

tabel 4.4 Opleiding volwassen respondenten (N = 135)

	aantal	percentage	cum. perc.
geen opleiding	2	1	1
basisschool	2	1	2
lbo, mavo, mulo	42	31	33
mbo	47	35	68
havo, hbs, vwo	10	7	76
hbo, wo	32	24	100
totaal	135	100	

In vergelijking met de Broekstreek en Nieuw Balinge maar ook, zoals we nog zullen laten zien, met Hoogersmilde en Hooghalen zijn de inwoners in Spier relatief hoog opgeleid. Het percentage bewoners die aan te duiden zijn als laag opgeleid, bewoners met een opleiding op ten hoogste lbo/mavo-niveau, is 33%. Hiernaast heeft bijna een kwart van de respondenten een opleiding op hbo/wetenschappelijk niveau.

Laag opgeleiden treffen we met name aan onder ouderen. Meer dan de helft van de 65+ers is lager opgeleid. Maar het grootste deel van het aantal lager opgeleiden behoort de 35-49 jarigen (35%) en 50-64 jarigen (35%). In tegenstelling tot de andere dorpen is er bijna geen verschil in het opleidingsniveau tussen mannen en vrouwen. Binnen elk opleidingsniveau zijn mannen en vrouwen in nagenoeg gelijke mate vertegenwoordigd.

Van de twaalf inwonende jongeren zijn er zeven die een opleiding volgen, waaronder vijf van de tien niet leerplichtige jongeren. Drie van de overige vijf niet leerplichtige jongeren hebben een baan en twee jongeren zijn op zoek naar werk. Echter,

vier van deze vijf zijn de twintig gepasseerd zijn. In tegenstelling tot de andere dorpen blijken er geen jongeren te zijn die een opleiding in het vmbo volgen. Drie volgen onderwijs op havo/vwo niveau, eveneens drie op mbo-niveau en één op hbo-niveau. Het lijkt dat de jongeren in Spier gemiddeld genomen een iets hoger onderwijsniveau volgen dan de jongeren in de andere dorpen, maar ook dat niet-leerplichtige jongeren minder aan het onderwijs deelhebben. Maar gelet op het kleine aantal jongeren dat mee heeft gedaan aan de enquête in Spier dienen we terughoudend te zijn in het trekken van conclusies hieruit.

Vier van de zeven jongeren gaan in Hoogeveen naar school, de andere drie respectievelijk in Groningen, Beilen en Assen. Van de schoolgaande jongeren hebben er vier een bijbaantje, drie in een restaurant en een als orderpikker. Deze vier werken gemiddeld 11 uur per week, in de weekenden en avonden en vaak in Spier zelf. De afstand tussen huis en school/werk wordt meestal met de auto overbrugd (6) en daarnaast ook met de fiets (3) en/of het openbaar vervoer (2).

4.2 Inkomen en arbeid

Inkomen

Het hogere opleidingsniveau van de bewoners weerspiegelt zich ook in het inkomensniveau. Het gemiddeld inkomen per inkomensontvanger bedroeg in 2001 € 17.600 en is daarmee het hoogst van de vijf in het onderzoek betrokken dorpen. Het percentage inkomensontvangers met een laag inkomen is met 36 procent het laagst van de vijf dorpen, terwijl het percentage hoge inkomens het op twee na hoogste is. Bovendien is sinds 1999 het percentage lage inkomens met zestien procentpunten fors gedaald. Uit het gevraagde besteedbare gezinsinkomen per maand komt naar voren dat het aandeel van de huishoudens die op of onder het bestaansminimum leven erg klein is. In Spier gaat het om niet meer dan twee procent. Hiertegenover heeft 61 procent van de huishoudens meer dan 2000 euro per maand te besteden. Het gemiddeld besteedbaar gezinsinkomen in Spier bedraagt ongeveer 2200 euro per maand.

Tabel 4.6 Inkomen in euro per maand (N = 56)²¹

	aantal	percentage	cum. percent
minder dan 1000	1	2	2
1000-1500	12	21	23
1500-2000	9	16	39
2000-2500	13	23	62
2500-3000	11	20	82
meer dan 3000	10	18	100
totaal	56	100	

Een hoog inkomen (meer dan 2500 euro per maand) treffen we relatief het vaakst aan bij huishoudens in de leeftijdscategorie 25 – 34 jaar. Binnen deze categorie heeft 64 procent een hoog inkomen. Hiernaast zien we een hoog inkomen bij de leeftijdscategorieën 35 – 49 jaar en 50 – 64 jaar; voor beide categorieën betreft dit percentage 36 procent. Naar type huishouden gerekend gaat het bij de huishoudens met een hoog inkomen, op één alleenstaande na, uitsluitend om twee- of meerpersoonshuishoudens. Daarbij wordt het inkomen in driekwart van deze huishoudens door beide partners gezamenlijk ingebracht. In tenminste elf procent van deze huishoudens zorgt het tweeverdienereffect voor een inkomen boven het bestaansminimum.

Arbeidsparticipatie

Van de totale respondentengroep behoort 86 procent (126 personen) tot de potentiële beroepsbevolking, personen in de leeftijd van 15 – 64 jaar. Hiervan heeft 71 procent een baan, is twee procent werkloos werkzoekende en vijf procent (gedeeltelijk) arbeidsongeschikt. Daarnaast gaat vier procent nog naar school of studeert en is drie procent met de vut. Hieronder geven we de verdeling van de potentiële beroepsbevolking en het aantal werkenden naar geslacht.

²¹ Van 15 huishoudens is het inkomensniveau niet bekend.

Tabel 4.7 Potentiële beroepsbevolking en werkenden naar geslacht

	man	vrouw	totaal
beroepsbevolking	66	60	126
werkenden	50	39	89

Van het vrouwelijk deel van de beroepsbevolking heeft 65% een baan. Bij de mannen is dit percentage 76%. Net zoals bij de andere dorpen het geval is, hebben mannen dus vaker een baan dan vrouwen. Ook hebben werkende vrouwen hebben aanmerkelijk vaker (71%) een deeltijdbaan dan werkende mannen (19%). Bij (echt)paren, met of zonder kinderen, zien we dat 63 procent behoort tot de groep van tweeverdieners: beide partners beschikken over een eigen inkomen uit werk.

Gelet op de aanwezigheid van de toeristische sector in Spier in de vorm van hotels, bungalowparken en campings valt te verwachten dat de werkgelegenheid hiervan zich in belangrijke mate vertaald in banen die bezet worden door bewoners van Spier. Dat is niet het geval. Van de 89 werkenden heeft tien procent zijn of haar werkplek in Spier, 26 procent in de regio, 28 procent elders in de provincie en werkt 26 procent buiten de provincie. Een inwoner van Spier werkt in Duitsland en bij 10 procent is de werkplek onbekend. Van de werkenden in Spier hebben verhoudingsgewijs de meeste, namelijk 44 procent werk in de agrarische sector. In alle gevallen gaat het om een eigen bedrijf, dat al of niet met de partner gerund wordt. Buiten Spier gaat het voornamelijk om werk in de dienstverlenende sector en de gezondheidszorg, bij de overheid en om administratief werk.

4.3 Wonen in Spier

Leefbaarheid

Negentig procent van de bewoners geeft te kennen (zeer) tevreden te zijn met hetgeen Spier hen te bieden heeft. Redenen

voor deze tevredenheid liggen op het vlak van het woon- en leefklimaat, de natuurgebieden in de omgeving, veiligheid, de contacten met andere bewoners, het aanbod aan vereniging- en dorpsactiviteiten en het voorzieningenpeil. Er zijn vijf bewoners die neutraal zijn (niet tevreden en niet ontevreden). Twee bewoners zijn uitgesproken ontevreden en wijten dit aan het 'aanbod' in Spier. De tabel hieronder laat zien hoe de verschillende kwaliteiten van leefbaarheid samenhangen met de mate van tevredenheid van bewoners.

Tabel 4.8 Belang en waardering van kwaliteiten van leefbaarheid

aspect van leefbaarheid	belang	waarde- ring	laagste score	hoogste score	samenhang met tevredenheid (Eta)
woonomgeving	belangrijk	8,1	2	10	.637
veiligheid	belangrijk	7,4	3	10	.156
contacten met bewoners	belangrijk	7,2	2	10	.425
verenigingsleven	belangrijk enigszins	6,9	1	10	.288
voorzieningenpeil	belangrijk	4,3	1	9	.415
totaal		6,6	n.v.t.	n.v.t.	.384

Verhoudingsgewijs blijkt de ondervonden tevredenheid het sterkst samen te hangen met de waardering van de woonomgeving, gevolgd door de omgang van bewoners onderling. Het zwakst is de samenhang met de waardering voor veiligheid. Opvallend is dat de samenhang tussen tevredenheid en het aanwezige voorzieningenpeil eveneens relatief sterk is te noemen, hoewel het aanbod met een onvoldoende wordt gewaardeerd.

Bij de jongeren is eveneens sprake van een sterke waardering van de woonomgeving. De woonomgeving door 54 procent van de jongeren als aantrekkelijk kanten van het wonen in Spier aangewezen. Kenmerken als veiligheid en contacten met leeftijdgenoten, familie en overige bewoners worden door

respectievelijk een derde en een kwart van de jongeren aangewezen. De helft van de jongeren heeft vrienden in het dorp wonen maar allemaal hebben ze ook vrienden buiten het dorp. Daarnaast wijzen jongeren op dingen die zij missen in het dorp. Genoemd worden onder meer voorzieningen voor de jeugd/hangplekken en activiteiten voor oudere 16 +ers.

Sociaal klimaat

Uit de waardering van de kwaliteit van de contacten met bewoners met een ruime voldoende rijst het vermoeden van een sterk sociaal klimaat. Dit wordt bevestigd door een aantal andere uitkomsten. Zo ziet de helft van de bewoners betrokkenheid als een sterk kenmerk van *Spier*, terwijl 44 procent dit wel een kenmerk vindt, maar niet in bijzondere mate.

Op de vraag of zij zichzelf betrokken voelen bij het dorp geeft bijna tweederde van de volwassen respondenten aan zich (zeer) betrokken te voelen, terwijl bijna een derde zich enigermate betrokken voelt. Drie respondenten geven aan totaal niet betrokken te zijn bij het dorp. Eveneens bijna tweederde voelt zich opgenomen in de gemeenschap, terwijl nog eens zeventien procent zich wel opgenomen maar tevens aangeeft dat 'het wel beter zou kunnen'. Van de tien procent die geen verbondenheid voelt zegt het merendeel daar ook geen behoefte aan te hebben. Een bewoner geeft aan zich een buitenstaander te voelen.

Een sterk sociaal klimaat komt voorts naar voren uit de cijfers over sociale controle en burenhulp. Negentig procent van de bewoners ervaart sociale controle. Van deze bewoners duidt 66 procent dit als een teken van betrokkenheid, terwijl 30 procent hierover geen mening heeft. Een bewoner voelt zich hierdoor belemmerend in zijn doen en laten. Wat betreft burenhulp blijkt dat bijna elk huishouden in meer of mindere mate deel heeft aan het systeem van burenhulp. Zo zegt 62 procent altijd, 35 procent meestal en drie procent soms een beroep te kunnen doen op hulp of steun van anderen in het dorp. Niemand lijkt uitgesloten te zijn wanneer de nood aan de man komt. Opmerkelijk is voorts dat het verband met het beschikken over een sociaal netwerk in het dorp, zoals dat in bijvoorbeeld in De Broekstreek en Nieuw-Balinge naar voren komt, in *Spier* geheel ontbreekt. Sterker nog, de huishoudens zonder een netwerk van familie, vrienden en

kennissen lijken iets beter verzekerd te zijn van hulp dan de huishoudens die wel over een dergelijk netwerk beschikken. Volgens de geïnterviewde bewoners komt dit omdat de bewoners elkaar allemaal kennen bij naam en toenaam.

Verbondenheid met het dorp bij vestigers

Naar herkomst gekeken blijkt dat acht van de negen oorspronkelijke bewoners zich (zeer) betrokken voelt, terwijl de negende zich enigszins betrokken voelt. Van de vestigers voelt 58 procent zich (zeer) betrokken bij het dorp en de gemeenschap en een derde enigszins. Deze laatste groep bestaat voor 63 procent uit vestigers die jonger zijn dan 45 jaar. Voorts voelt het merendeel, namelijk 63 procent, van de vestigers zich volledig opgenomen in de gemeenschap en nog eens 23 procent voelt zich wel opgenomen maar vindt dat het beter zou kunnen. Veertien procent van de vestigers voelt zich dus niet opgenomen. Hiervan geeft tweederde aan hier ook geen behoefte aan te hebben.

Naar woontuur blijkt 73 procent van de nieuwkomers zich (zeer) betrokken te voelen en voelt het resterende deel zich enigszins betrokken. Voorts zegt 96 procent deel uit te maken van de gemeenschap. Het merendeel hiervan, 65 procent, voelt zich helemaal opgenomen in de gemeenschap, terwijl volgens 30 procent dit beter zou kunnen. Hieruit volgt dat nieuwkomers zich meer in de gemeenschap voelen opgenomen dan vestigers die al langer in Spier woonachtig zijn. Volgens de geïnterviewde bewoners vloeit dit voort uit de activiteiten van de vereniging voor dorpsbelangen. Vanuit deze vereniging worden sinds enkele jaren nieuwe bewoners bezocht en welkom geheten. Daarbij worden zij onder meer voorzien van allerlei informatie die van belang kan zijn voor het wonen en leven in Spier.

Alle oorspronkelijk bewoners ervaren sociale controle maar vinden dit ook allemaal een teken van betrokkenheid. Op drie na geven ook alle vestigers aan sociale controle te ervaren. Maar het aandeel dat hier een positief oordeel over heeft beperkt zich tot bijna tweederde. Eenderde is neutraal en één vestiger ervaart de sociale controle als belemmerend. Ten opzichte van oorspronkelijke bewoners zien we bij vestigers ook (kleine) verschillen in burenhulp: verhoudingsgewijs geven iets minder vestigers aan 'altijd' (59 versus 78 procent) en iets meer 'meestal' (37 versus 22

procent) op burenhulp te kunnen rekenen. Naar woontuur van de vestigers blijkt de verhouding tussen 'altijd' en 'meestal' op burenhulp kunnen rekenen redelijk gelijk te blijven, met uitzondering van de groep vestigers met een woontuur tussen de 20 – 35 jaar. Binnen deze groep kan iets vaker 'meestal' op burenhulp gerekend.

Aandachtspunten

Alhoewel de bewoners over het algemeen in grote mate tevreden zijn met het woon- en leefklimaat van Spier, worden door hen ook een aantal zaken genoemd waar aandacht aan besteed zou moeten worden. Deze aandachtspunten hebben te maken met verkeersveiligheid – inclusief onderhoud –, overlast en huisvesting.

Waar het gaat om verkeersveiligheid wordt aandacht gevraagd voor onvoldoende verlichte fietspaden. Vooral voor de veiligheid van schoolgaande kinderen wordt gepleit voor beter verlichte fietspaden. Genoemd worden de Grondselweg en het fietspad van Spier naar Beilen. Ook wordt aandacht gevraagd voor snelheidsovertredingen en de daardoor veroorzaakte verkeersonveiligheid. Gepleit wordt voor snelheidsbeperkende maatregelen door de gemeente.

De aandachtspunten die betrekking hebben op overlast betreffen vooral geluids- en stankoverlast veroorzaakt door A28, de snelweg langs Spier. Veel bewoners geven aan last te hebben van het lawaai en de stank, een bewoner pleit voor fluisterzoab ter hoogte van Spier. Ook wordt er veel parkeeroverlast ervaren; er wordt gepleit voor het aanleggen van meer parkeergelegenheden. Met name betreft dit de omgeving van café-restaurant Schortinghuis waar bij feesten en partijen de hele straat in beslag genomen wordt door auto's.

Op het gebied van de huisvesting wordt aandacht gevraagd voor een tekort aan huurwoningen en aan aangepaste ouderenvoningen. Ouderen met verhuisplannen geven het tekort aan ouderenvoningen aan als reden om binnen een paar jaar waarschijnlijk te gaan verhuizen.

Hiernaast worden nog verscheidene andere aandachtspunten genoemd. Het gaat om meer recreatieve faciliteiten, betaalbaarheid van de kinderopvang in Wijster, toegankelijkheid van het

bos aan de overzijde van de snelweg voor wandelaars, ongezelligheid van Spier door het gemis van een brink, het gemis van een dorps huis waar het verenigingsleven plaats kan vinden en voor de geschillen met de gemeente die wat soepeler zou moeten zijn met het verlenen van vergunningen.

Vanuit de geïnterviewde bewoners wordt hier nog de kwestie van een infopunt aan toegevoegd. Nieuwe bewoners moeten veel zelf uitzoeken en pleiten voor een folder of brochure waar de belangrijkste informatie van het dorp en de omgeving in opgenomen staat. Tijdens het interview werd ook duidelijk dat de vereniging voor dorpsbelangen poogt om een welkomstdienst op te richten: een groepje bewoners dat nieuwe bewoners welkom heet in het dorp en hen wegwijs maakt. In samenhang met de toegankelijkheid van het bos aan de overzijde van de snelweg is er de door hen verwoorde dringende wens van een voetbrug over de snelweg. Zoals één van hen opmerkte: "je moet nu eerst een heel eind wandelen voordat je kunt wandelen".

4.4 Verenigingsleven

Verenigingen in Spier en hun ledentallen

Spier telt een klein aantal belangen- en recreatieve verenigingen. De verreweg grootste in omvang is de Vereniging voor Dorpsbelangen Spier met 120 leden. Verder bestaat het verenigingsleven uit een Biljartclub (12), Boermarkevereniging (4), een Kaartclub (30), een Klootschietvereniging (7), het Shantykoor (40), de Toneelvereniging, en de Vrouwenvereniging (22). De meeste van deze verenigingen hebben ook leden in omliggende dorpen. Soms vormen die zelfs de meerderheid van het totale ledental. Dit geldt met name het Shantykoor, de Klootschietvereniging en de kaartclub. Maar juist hun aanwezigheid geeft deze verenigingen in belangrijke mate hun bestaansrecht. In totaal tellen deze verenigingen 167 leden onder de bewoners van Spier. Op het totaal van de bevolking is dat verhoudingsgewijs aanmerkelijk minder dan in De Broekstreek of Nieuw-Balinge het geval is. Debet hieraan is het ontbreken van relatief veel leden trekkende sportverenigingen. Die zijn er wel in het nabij gelegen Wijster,

zoals de Gymnastiekvereniging, de Handbalvereniging, de IJvereniging Wijster en de Voetbalvereniging Wijster. Deze verenigingen bieden de bewoners van Spier belangrijke mogelijkheden voor sportbeoefening. Gezien dit belang nemen we deze verenigingen mee in de analyse als ware het dorpsgeen verenigingen.

De toneelvereniging heeft geen ledenbestand en is derhalve geen vereniging in de klassieke betekenis. In die zin is het in feite een dorpsactiviteit met een kern van bewoners die toneelvoorstellingen organiseren²². Afhankelijk van wat nodig is haken bewoners aan. Dit aantal varieert per productie. Hiernaast zijn er nog diverse andere dorpsactiviteiten waar bewoners deel aan kunnen nemen en zich voor in kunnen zetten. Die betreffen onder meer activiteiten van de Vereniging voor Dorpsbelangen, zoals een fietstocht, het barbecuefeest of het kerstfeest. Voorts gaat het om het dorpsfeest, de Dorpskrant Spêhorne, Kinderwerk, de Rommelmarkt, Stichting Spêhorne (hertenparkje) en cursussen van de Welzijnscommissie.

Deelname

Blijkens de enquête zijn van de 71 geënquêteerde huishoudens in Spier er vijftig in de vorm van lidmaatschappen betrokken bij bovengenoemde verenigingen. Dit staat gelijk aan zeventig procent van de huishoudens. Hiervan is 42 procent aangesloten bij twee of meer verenigingen.

Naar type huishouden zijn met een aantal van 27 huishoudens de gezinnen met kinderen in absolute aantallen het meest verbonden aan het verenigingsleven. Maar met 75 procent zijn dat verhoudingsgewijs de tweepersoonshuishoudens zonder kinderen, in nagenoeg gelijke mate gevolgd door de gezinnen met kinderen en de alleenstaanden. Van beide typen huishoudens is tweederde aangesloten bij een of meer verenigingen. Gerelateerd aan de leeftijd loopt deze verbondenheid op van 46 procent van huishoudens van de 25–35 jarigen naar honderd procent van huishoudens in de op één na oudste leeftijdscategorie. In de jongste leeftijdscategorie treffen we geen leden van deze verenigingen aan.

²² Afgaand op de enquête bestaat dit groepje uit minimaal zes bewoners.

Naar herkomst doen zich weinig of geen verschillen voor tussen de huishoudens; huishoudens van vestigers hebben even vaak deel aan het verenigingsleven als de oorspronkelijke huishoudens. Gerelateerd aan het inkomen zien we wel een verschil, namelijk dat de deelname aan het verenigingsleven omgekeerd evenredig is met de hoogte van het inkomen. Van de huishoudens met een besteedbaar inkomen tot 1500 euro per maand participeert 92 procent, terwijl van de huishoudens met een inkomen van meer dan 2500 euro nog maar 57 procent deelneemt aan het verenigingsleven in Spier. Aldus wordt in Spier de veronderstelling dat een laag inkomen leidt tot minder participatie in het verenigingsleven niet waar gemaakt.

Voorts blijkt dat 47 procent van de huishoudens aangesloten is bij één of meer sportverenigingen in Wijster. Van de 33 huishoudens die dit betreft is iets meer dan de helft aangesloten bij twee of meer van deze sportverenigingen. Naar type huishouden zijn het ook nu de gezinnen met kinderen die in aantal, maar met 58 procent ook verhoudingsgewijs het meest participeren in deze verenigingen. Het minst is dat het geval met de tweepersoonshuishoudens zonder kinderen, waarvan 29 procent lid is van een of meer de Wijster sportverenigingen. De alleenstaanden vallen hier met 40 procent precies tussen in. In relatie tot de leeftijd is van de bewoners in de leeftijdscategorie tot 25 jaar een derde lid van de ijsvereniging en een kwart van de voetbalvereniging. Eén jongere is lid van de gymnastiekvereniging in Wijster. Bij de oudere leeftijdscategorieën treffen we de meeste leden aan in de categorie 35 – 49 jarigen (62 procent) en het minst in de oudste categorie (nul procent). Van 65 – 79 jarigen is achttien procent aangesloten bij een of meer van de Wijster sportverenigingen.

In tegenstelling tot de verenigingen in het dorp is er naar herkomst wel een groot verschil tussen oorspronkelijke huishoudens en vestigers als het gaat om de Wijster verenigingen. Van de oorspronkelijke gezinnen is 64 procent aangesloten, tegenover 40 procent van de vestigers. Naar inkomen gerekend vertoont het lidmaatschap van de Wijster verenigingen een vrijwel vergelijkbaar beeld als bij de dorpseigen verenigingen. Wel liggen de percentages aanmerkelijk lager, deze lopen af van 67 procent in de categorie tot 1500 euro naar 31 procent in de categorie 2000 – 2500 om daarna weer op te lopen naar 39 procent in de categorie

met een inkomen van meer dan 2500 euro. Ook hier lijkt het inkomen dus geen sta in de weg te vormen.

Lidmaatschap van verenigingen buiten Spier

Gezien het naar omvang geringe verenigingsleven in Spier dringt zich de vraag op of zich dit vertaalt in een sterkere oriëntatie op verenigingen elders. Dit lijkt niet het geval te zijn. Exclusief een eventueel lidmaatschap van de voornoemde verenigingen in Wijster is 51 procent van de huishoudens aangesloten bij een vereniging in andere plaatsen. Daarmee staat Spier op gelijke voet met De Broekstreek en, zoals we nog zullen laten zien, iets hoger als Hoogersmilde en Hooghalen. Tien procent is bij geen enkele vereniging aangesloten – niet in Spier, noch in Wijster of elders –, terwijl achttien procent gebruik maakt van alle drie de mogelijkheden en 22 procent naast een vereniging in Spier tevens lid is van een vereniging elders.

Gerelateerd aan gezinssamenstelling, inkomen en herkomst zien we dat op het eerste aspect met 83 procent de alleenstaanden verhoudingsgewijs het meest deel hebben aan verenigingsactiviteiten elders, gevolgd door gezinnen met kinderen met 53 procent. Het minst treffen we deze vorm van participatie aan bij de tweepersoonshuishoudens. Daarvan is 38 procent aangesloten bij een vereniging elders. Van de jongeren tot 25 jaar is 46 procent lid van een vereniging elders. In de daarboven liggende leeftijdscategorieën loopt deze vorm van participatie geleidelijk af van 54 procent in de categorieën 25 – 34 en 35 – 49 jaar naar 36 procent in de op één na oudste categorie. Naar herkomst zijn het vooral vestigers die gebruik maken van het verenigingsleven elders. Dit is het geval bij 56 procent van de vestigers, tegenover 31 procent van de oorspronkelijke huishoudens. Naar inkomen varieert de deelname aan het verenigingsleven elders tussen 46 en 55 procent. Deze variatie is onafhankelijk van de hoogte van het inkomen.

De deelname aan het verenigingsleven elders betreft overwegend sport en hobbyverenigingen en heeft daarmee tevens een compenserend karakter. Het gaat overwegend om verenigingen waar Spier of Wijster niet in voorzien. Voor het merendeel betreft dit verenigingen elders in de regio, waarbij vooral Beilen in het

oog springt. Daarnaast zijn enkele bewoners lid van landelijke belangenorganisaties.

Vrijwilligerswerk

De betrokkenheid bij het verenigingleven en andere dorpsactiviteiten vertalen relatief veel bewoners, namelijk 43 procent ook in het leveren van vrijwillige inzetten. De Wijster verenigingen meegerekend komt dit percentage uit op 56 procent. Niet zelden ook zijn de betrokken bewoners actief in meerdere verenigingen. Eén bewoner is actief in alle voornoemde dorpsorganisaties.

Naar geslacht gaat het om 53 procent van de vrouwen en 59 procent van de mannen. Onderstaande tabel toont het type vrijwilligerswerk naar geslacht.

Tabel 4.9 Type vrijwilligerswerk naar geslacht in procenten (N = 76)

soort werkzaamheden	man	vrouw	totaal
bestuurlijk werk	21	25	23
organisatorisch werk	13	11	12
hand- en spandiensten	49	49	49
onbekend	16	15	16
totaal	100	100	100

Hoewel mannen dus iets vaker als vrijwilliger actief zijn, zijn vrouwen iets vaker actief in bestuursfuncties. Het omgekeerde is weer het geval bij het verrichten van organisatorische werkzaamheden. In het plegen van hand- en spandiensten gaan beide gelijk op.

De meeste vrijwilligers zijn te vinden in de leeftijdscategorie 25 – 44 jaar. Hiervan verricht 64 procent vrijwilligerswerk, gevolgd door de daarboven liggende leeftijdscategorie met 52 procent. Van de 65 – 79 jarigen is de helft als vrijwilliger actief. Gerelateerd aan de beroepsbevolking is 56 procent van de werkenden tevens actief als vrijwilliger. Van de niet-actieven is dat 80 procent, bestaande uit bewoners met een WAO-uitkering en vutters. Naar herkomst is er sprake van een verschil tussen nieuwkomers en al langer gevestigde bewoners. Terwijl de inzet

van de laatstgenoemden nagenoeg even groot is als die van de oorspronkelijke bewoners, bedraagt het aandeel vrijwilligers onder de nieuwkomers 48 procent.

De bewoners in Spier die geen vrijwilligerswerk verrichten hebben we de vraag voorgelegd of in hoeverre zij overwegen dit te gaan doen en wat hun kwaliteiten liggen. Uit de laatste vraag komt naar voren dat zeventien procent over bestuurlijke kwaliteiten beschikt, 31 procent over organisatorische en 25 procent over creatieve kwaliteiten beschikt. Gelet op dit potentieel aan kwaliteiten is het te betreuren dat het potentieel aan nieuwe vrijwilligers beperkt tot acht procent, ofwel vijf bewoners. Tijd is de belangrijkste factor die mensen hierin tegenhoudt.

Bezoek aan culturele en recreatieve voorzieningen elders

Voor veel evenementen en voorzieningen op het gebied van sport, cultuur en recreatie zijn de inwoners van Spier aangewezen op andere plaatsen in de regio, zoals Hoogeveen en Assen. Van een aantal voorzieningen hebben we het feitelijk gebruik samengevat in de volgende tabel:

Tabel 4.10 Culturele en sportvoorzieningen elders in procenten

	nooit	soms	regelmatig
theater / Bioscoop De Kolk in Assen	84	14	2
theater De Tamboer in Hoogeveen	36	53	11
theatervoorstellingen elders in het land	54	43	4
bioscoop Luxor in Hoogeveen	33	50	17
museum in Drenthe	52	43	5
museum buiten Drenthe	50	45	5
zwembad De Peppel in Beilen	44	29	27
zwembad De Smelthe in Smilde	96	4	0
zwembad De Boskamp in Westerbork	91	5	4
zwembad De Dolfijn in Hoogeveen	73	14	13
zwembad / kunstijsbaan De Smelt in Assen	52	30	18
bezoek groot sportevenement	57	35	8

In totaal worden deze voorzieningen door 90 procent van de volwassen bewoners min of meer regelmatig bezocht. Afzonderlijk gezien worden de meeste gelegenheden door minder dan vijftig procent van de volwassen bewoners bezocht. Uit de percentages in de kolom 'soms' blijkt dat deze vorm van participatie zich eveneens in de meeste gevallen beperkt tot een enkele keer per jaar. Verder valt uit de tabel af te leiden dat de bewoners van Spier voor hun culturele genoegens voornamelijk gericht zijn op Hoogeveen. Vergelijkbare voorzieningen in Assen worden door aanmerkelijk minder bewoners bezocht, met als opmerkelijke uitzondering de zwemgelegenheden in Assen en Hoogeveen. Maar vermoedelijk heeft dit te maken met de combinatie van zwembad en kunstijsbaan in Assen, waarbij het Assense percentage vooral te maken heeft met de kunstijsbaan. In het bezoek aan deze gelegenheden is geen verband gevonden met het inkomen, ofschoon de participatie vanuit de huishoudens met een inkomen tot 1500 euro per maand met 83 procent iets achterblijft bij die in de overige categorieën, waarvan 95 procent gebruik maakt van de voornoemde voorzieningen. Naar leeftijd gerekend bezoeken de 65+ers het minst de bovengenoemde gelegenheden. Hiervan bezoekt iets minder dan tweederde min of meer regelmatig een of meer van de genoemde gelegenheden.

Aan de jongeren hebben we gevraagd of, en zo ja, waar zij uitgaan. Hieruit komt naar voren dat alle jongeren van 15 jaar en ouder soms tot wekelijks uitgaan. Daarbij zijn ze overwegend gericht op Beilen. Op één na gaan ze altijd in gezelschap van vrienden uit. De auto (6), discotaxi (5) en de fiets (4) zijn de meest gebruikte vervoersmiddelen.

4.5 Voorzieningen

Sociale voorzieningen

Het kleine aantal inwoners heeft ook zijn weerslag op het aantal voorzieningen. In vergelijking tot de andere dorpen is Spier daarmee het minst bedeed. Zo zijn geen voorzieningen op het gebied van onderwijs en kinderopvang. De voorzieningen die

aanwezig zijn in Spier betreffen de personenalarmering en de maaltijdvoorziening voor senioren van de Stichting Welzijn Ouderen.

Tabel 4.11 Gebruik van voorzieningen en het belang ervan (N = 71)

voorziening	gebruik	belang gezin	belang dorp
personenalarmering	2	1,45	3,79
maaltijdvoorziening senioren	1	1,14	3,66
dorpsactiviteiten Schortinghuis	35	3,43	4,17
dorpsactiviteiten De Woudzoom	3	1,25	2,32
dorpsactiviteiten Sonnevank	13	2,23	3,09
dorpsactiviteiten Hotel Spier	5	1,48	2,32

Spier beschikt niet over een zelfstandig dorps huis. Activiteiten die normaal in een dorps huis plaatsvinden, vinden in Spier plaats bij enkele horecagelegenheden. Het gaat om café-restaurant Schortinghuis, hotel De Woudzoom, bungalowpark Sonnevank en hotel Spier. Gelet op het aangegeven gebruik in dit verband vervult het café-restaurant het meest de rol van dorps huis. Daaraan wordt ook de hoogste score toegekend als het gaat om het belang van deze 'voorziening' voor het dorp.

Er zijn, zoals reeds aangegeven, negentien huishoudens met schoolgaande kinderen in de leeftijd tussen 5 en 13 jaar. Omdat Spier geen basisschool heeft zijn we nagegaan waar de kinderen in deze leeftijd naar school gaan. Van driekwart van deze huishoudens gaan de kinderen naar de openbare basisschool in Wijster. Van één van deze gezinnen gaat één kind op school in Hoogeveen. De kinderen uit de overige gezinnen gaan op school in respectievelijk in Beilen, Pesse, Hoogeveen en Bovensmilde. Deze omstandigheid levert voor geen enkel gezin grote problemen op. Wel hebben een aantal ouders met kinderen op de school in Wijster een carpooldienst ingesteld voor het halen en brengen van de kinderen.

Winkel- en zakelijke voorzieningen

Spier beschikt over twee mogelijkheden voor de aanschaf levensmiddelen: de SRV (rijdende winkelvoorziening) en eierenverkoop aan huis. Hiervan maakt respectievelijk 27 procent en 25 procent van de huishoudens gebruik. Maar het spreekt voor zich dat alle huishoudens hun levensmiddelen overwegend elders aanschaffen. Meer dan de helft van de huishoudens gaat daarvoor naar Beilen. Hiernaast geven een aantal huishoudens aan de dagelijkse boodschappen zowel in Beilen als in Hoogeveen te doen. Enkele huishoudens noemen ook plaatsen als Dwingeloo, Pesse, Wijster en Ommen.

Andere gevestigde zaken in Spier zijn een tuinplantenwinkel, een particulier creatieve cursussen, een kapper aan huis, Car Deco, een schildersbedrijf, een caravanstalling en enkele restaurants. Hiervan is de klandizie uit Spier erg gevarieerd. Van de restaurants maakt driekwart van de huishoudens gebruik, van de creatieve cursussen maakt 35 procent en van de tuinplantenwinkel 21 procent van de huishoudens. Met vier procent wordt het minst gebruik gemaakt van de caravanstalling en van Car Deco. De betrokkenheid bij de plaatselijke bedrijven is niet groot te noemen, meer dan de helft van de huishoudens (56 procent) geeft aan bij het inschakelen van een bedrijf geen voorkeur te hebben voor een bedrijf in het eigen dorp; men zoekt vooral de beste en/of het goedkoopste bedrijf. Van alle huishoudens geeft 28 procent aan wél de voorkeur te geven aan een bedrijf in het eigen dorp.

Voor veel voorzieningen, zoals voortgezet onderwijs, huisarts, apotheek, theater, bioscoop en winkelvoorzieningen, zijn de inwoners van Spier aangewezen op voorzieningen in andere plaatsen. Over het algemeen wordt dit door de inwoners van Spier niet of zelden als een probleem ervaren. Dit geldt voor 78 procent van de huishoudens. De resterende huishoudens geven aan dit soms als een probleem te ervaren. Hierbij wordt bijna unaniem de afstand tot de huisarts en de apotheek als een probleem genoemd, in het bijzonder in de weekenden en avonden. Men kan dan niet terecht bij een huisarts in Beilen maar moet dan een huisartsenpraktijk in Assen bezoeken.

4.6 Mobiliteit en vervoer

Spier beschikt over een directe aansluiting op de A28. De bewoners hebben een soort haatliefde verhouding met deze snelweg, welke bijna letterlijk door de achtertuin van sommige bewoners loopt. De snelweg levert vanwege de groeiende verkeersintensiteit in toenemende mate veel geluidsoverlast. Maar de aansluiting maakt ook dat bewoners snel uit en thuis zijn wanneer ze verder weg moeten. Tegen de geluidsoverlast zijn talloze acties ondernomen, bijvoorbeeld voor het plaatsen van een geluidswal of scherm. Tot nu toe zonder resultaat. Niettemin lijkt de waardering voor de ligging aan de snelweg te overheersen, niet in de laatste plaats vanwege de afhankelijkheid van de auto. In Spier bezitten de geënquêteerde huishoudens tezamen 112 auto's, met een gemiddelde van 1,7 auto's per huishouden. Voor zover we hebben kunnen nagaan beschikken drie huishoudens niet over een auto, waaronder één alleenstaande²³. De auto is met een regelmatig gebruik van 98 procent dan ook verreweg het meest gebruikte vervoermiddel. Van de twee- of meerpersoons-huishoudens is 65 procent in het bezit van twee of meer auto's. Op de tweede plaats is de fiets het vervoersmiddel bij uitstek; hiermee verplaatst 61 procent van de volwassen bewoners zich regelmatig. Het percentage fietsgebruik betekent ook dat betrekkelijk veel bewoners zowel de auto als de fiets regelmatig gebruiken. Meer dan de helft van de volwassen bewoners gebruikt de fiets voor verplaatsing binnen het dorp en de auto voor verplaatsing buiten het dorp. In veertig procent van de gezinnen met kinderen is de fiets het belangrijkste vervoermiddel voor de betrokken kinderen.

Het openbaar vervoer speelt naar het zich laat aanzien nauwelijks een rol in de mobiliteit van de bewoners, niettegenstaande de bus het dorp zes keer per dag aandoet. Slechts een enkeling, de schoolgaande jongeren meegerekend, maakt min of meer regelmatig gebruik van het openbaar vervoer. Volgens de geïnterviewde bewoners zijn de verbindingen en aansluitingen op andere buslijnen en de trein van dien aard dat je erg veel tijd kwijt bent met het reizen per bus. Dat vraagt om de nodige

²³ Van twee huishoudens is de meest gebruikte vervoersvorm en het autobezit onbekend.

planning. Bovendien zijn verschillende bewoners evenveel tijd kwijt om vanuit hun huis bij de bushalte te komen, als ze nodig zijn om met de auto vanaf hun huis op de plaats van bestemming te komen, zeker wanneer het gaat om een plaats in de regio. De Plusbus wordt door niemand gebruikt, terwijl het WVG-vervoer uitsluitend regelmatig gebruikt wordt door enkele kinderen.

5 Hooghalen en omstreken

5.1 Bewoners in beeld

Geslacht en leeftijd

Hooghalen telt in totaal 1460 inwoners. Hiervan namen er 778 deel aan de enquête, bestaande uit 680 zelfstandig wonende volwassenen en 98 thuiswonende jongeren tussen 12 en 23 jaar. Naar geslacht gaat het om 398 vrouwen en 380 mannen. In leeftijd varieert de onderzoeksgroep tussen 12 en 86 jaar. De volgende tabel geeft de leeftijdsopbouw van de onderzoeksgroep weer.

Tabel 5.2 Leeftijdsklasse

	aantal	percentage
12 – 14 jaar	29	4
15 – 24 jaar	80	10
25 – 44 jaar	239	31
45 – 64 jaar	309	40
65 – 79 jaar	104	13
80 jaar en ouder	17	2
totaal	778	100

De totale respondentgroep telt 669 bewoners van 25 jaar en ouder en 109 bewoners in de leeftijd van 12 – 24 jaar. Deze aantallen staan gelijk aan respectievelijk zeventig en veertig procent van het totale aantal bewoners dat tot deze leeftijdscategorieën behoort²⁴. Het verschil tussen de beide percentages wijst op een ondervertegenwoordiging van de jongeren. Deze is het gevolg van de wijze van enquêteren van de thuiswonende jongeren.

Gezinssamenstelling

Gerekend naar huishouden namen in Hooghalen 376 huishoudens deel aan de bewonersenquête. Naar type huishouden gaat het om:

Tabel 5.1 Type huishouden

type huishouden	aantal	percentage
(echt)paar zonder kinderen	143	38
(echt)paar met kinderen	161	43
eenoudergezin	10	3
alleenstaand	60	16
anders	2	< 1
totaal	376	100

Bijna de helft van de huishoudens bestaat uit gezinnen met kinderen, waaronder een tiental eenoudergezinnen. Tezamen tellen deze gezinnen 379 kinderen in de leeftijd van 0 – 21 jaar. Dit aantal staat gelijk aan 62 procent van het totale aantal in Hooghalen woonachtige kinderen en jeugdigen tot 21 jaar. In negen van de tien eenoudergezinnen is de ouder een vrouw. De categorieën ‘alleenstaand’ en ‘anders’ tezamen bestaan uit 39 vrouwen en 23 mannen²⁵.

²⁴ Hieronder bevinden zich elf personen die al of niet samenwonend een eigen huishouding voeren, waarvan de jongste twintig jaar is.

²⁵ Vergeleken met de totale populatie zijn de mannen in de onderzoeksgroep ondervertegenwoordigd. Deze ondervertegenwoordiging hangt naar alle waarschijnlijkheid samen met feit dat de vragenlijst voor het merendeel door een vrouw is ingevuld, ook in het geval van al of niet gehuwd samenwonenden. Van hieruit

Herkomst, woonperspectieven en sociale netwerken

Herkomst en woontijd

In de decennia na de Tweede Wereldoorlog is de functie van Hooghalen steeds meer opgeschoven van een agrarische leefwerkgemeenschap naar woongemeenschap. Deze verschuiving heeft mede geleid tot het vertrek van oorspronkelijke bewoners en de komst van nieuwe bewoners. Van de 680 zelfstandig wonende bewoners heeft 83 procent zich op latere leeftijd in Hooghalen gevestigd²⁶. Ingedeeld naar herkomst als huishoudens zien we dat de totale populatie huishoudens voor 29 procent bestaat uit oorspronkelijke huishoudens. Naar samenstelling gaat het om 92 gezinnen, inclusief één eenoudergezin, en 17 alleenstaanden. De 263 (zeventig procent) huishoudens van vestigers omvatten 220 gezinnen, waaronder negen eenoudergezinnen, en 43 alleenstaanden. Van vier huishoudens is de onbekend tot welke categorie zij behoren. De gemiddelde woontijd van oorspronkelijke bewoners is vijftig jaar, terwijl die van de vestigers uitkomt op twintig jaar. Een derde van de vestigers woont korter dan tien jaar in Hooghalen. Van deze vestigers is 57 procent jonger dan 45 jaar en zeven procent ouder dan 65 jaar.

Naar plaats van herkomst gerekend zien we dat bijna een kwart van de vestigers uit de regio, een derde uit andere delen van de provincie en eveneens een derde van buiten de provincie afkomstig is. Van tien procent is de herkomst niet bekend.

---

gezien is het aannemelijk dat het werkelijke aantal alleenstaande mannen groter is dan uit de enquête kan worden afgeleid maar dat zij, evenals de in gezinsverband wonende mannen, minder vaak de vragenlijst hebben ingevuld dan alleenstaande vrouwen.

²⁶ Verhuisbewegingen tussen Hoog- en Laaghalen zijn niet meegerekend.

Tabel 5.3 Herkomst van vestigers

herkomst	aantal	percentage
regio	57	22
provincie	91	35
overig Nederland	86	32
onbekend	29	11
totaal	263	100

Van de vestigers uit de provincie heeft 71 procent eerder in Assen gewoond. Vestigers van buiten de provincie zijn voor het merendeel afkomstig uit de omliggende provincies Groningen, Friesland en Overijssel. Ongeveer een kwart van de van buiten de provincie afkomstige vestigers geeft een plaats in de randstad op als plaats van herkomst. Zeven vestigers zijn afkomstig uit het buitenland, waarbij het voornamelijk gaat om remigranten uit Brazilië.

De redenen die de vestigers voor hun keus voor Hooghalen opvoeren betreffen overwegend de woonomgeving van Hooghalen, de partner of het werk. Daarnaast zijn er die geen reden voor zichzelf opvoeren omdat zij als kind met hun ouders naar Hooghalen zijn verhuisd. Ook is er sprake van vestigers die in Hooghalen geboren zijn, maar in een eerdere levensfase vertrokken zijn uit Hooghalen om later weer zijn terug te keren. Een aantal vestigers maakt hiervan gewag bij noemen van hun redenen voor vestiging. Maar een aanwijzing hiervoor is ook het aantal huishoudens van vestigers met familie in Hooghalen. Naar schatting gaat het binnen de respondentgroep om vijftig tot honderd huishoudens. Het juiste aantal is echter niet nauwkeurig uit de gegevens af te leiden.

Woonperspectieven

Tegenover de vestiging van nieuwe bewoners, is er een aantal dat op de korte of langere termijn verwacht te zullen verhuizen. Dit betreft 32 huishoudens, ofwel negen procent. Een derde verwacht binnen een jaar vertrokken te zijn. Tweederde van de verhuiss-plannen heeft betrekking op verhuizen naar een andere plaats binnen de regio. De redenen voor verhuizen zijn divers, maar

betreffen vooral het tekort aan passende ouderenhuisvesting (negentien procent), werk (negentien procent) en gebrek aan nieuwbouwmogelijkheden (dertien procent). Tweederde van de huishoudens met een verhuisverwachting betreft huishoudens van 50+ers. Volgens de geïnterviewde bewoners hebben de vertrekplannen van ouderen voornamelijk betrekking op vestiging in een verzorgingshuis omdat zelfstandig wonen in de toekomst moeilijk zal worden. De kwaliteit van de woningen in Hooghalen is veelal van die aard dat vitale en weinig zorgbehoevende ouderen goed in hun woning kunnen blijven wonen.

Van de jongeren geeft bijna de helft te kennen zich, wanneer ze op zichzelf gaan wonen, in Hooghalen te willen vestigen. Daarentegen wil tien procent liever naar een groter dorp en heeft bijna een kwart een voorkeur voor de stad, maar deze optie heeft voor de meeste van deze jongeren te maken met de eventuele vervolgopleiding. Sommigen sluiten een eventuele terugkeer naar Hooghalen niet op voorhand uit. Twintig procent heeft geen voorkeur.

Sociale netwerken

Alle huishoudens tezamen genomen heeft 85 procent een sociaal netwerk in het dorp in de vorm van familie, vrienden en kennissen. Nader gespecificeerd heeft 92 procent van de oorspronkelijke huishoudens en 45 procent van de huishoudens van vestigers familie in het dorp. Daarnaast heeft ruim een derde van de vestigers zonder familie in het dorp wel familie in de regio. Bijna een derde van de vestigers heeft alleen familie elders in het land; in alle gevallen betreft dit huishoudens die zelf ook van buiten de provincie afkomstig zijn.

Wat betreft het hebben van vrienden en kennissen in het dorp verschillen de oorspronkelijke huishoudens en de vestigers relatief weinig van elkaar. Een kring van vrienden en kennissen in het dorp treffen we aan bij 94 procent van de oorspronkelijke huishoudens en bij 81 procent van de vestigers. Bovendien neemt het percentage vestigers met vrienden en kennissen in Hooghalen toe naar mate zij langer in Hooghalen woonachtig zijn. Van de nieuwkomers heeft tweederde vrienden en kennissen in Hooghalen, terwijl alle vestigers met een woonduur van meer dan 65 jaar vrienden en kennissen hebben in Hooghalen. Iets

meer dan tien procent, waarbij het verhoudingsgewijs voornamelijk gaat om nieuwkomers, heeft uitsluitend vrienden en kennissen buiten Hooghalen. Onder de oorspronkelijke huishoudens doet dit verschijnsel zich voor bij zes procent; waarbij het uitsluitend gaat om alleenstaanden.

Opleiding

Naar opleiding komt voor Hooghalen het volgende beeld naar voren. Iets meer dan veertig procent heeft een opleiding tot ten hoogste lbo/mavo. Daarentegen heeft bijna een kwart een opleiding op hbo of wetenschappelijk niveau heeft genoten. Van de overige 226 bewoners heeft ruim driekwart een beroepsopleiding op mbo-niveau. Onderstaande tabel geeft de verdeling naar onderwijssoort weer.

Tabel 5.4 Opleiding (N = 654)

opleidingsniveau	aantal	percentage	cum. perc.
geen opleiding	4	< 1	<1
basisschool	50	8	8
lbo, mavo, mulo	223	34	42
mbo	178	27	69
havo, hbs, vwo	48	7	77
hbo, wo	151	23	100
totaal	654	100	

Laagopgeleiden, dat wil zeggen: bewoners met een opleiding tot ten hoogste lbo/mavo-niveau, treffen we vooral aan onder de ouderen. Van de 65+ers is 85 procent laag opgeleid, terwijl dit bij de jongste leeftijdscategorie nog maar twintig procent betreft. Bovendien heeft 45 procent van de ouderen na de lagere school geen opleiding meer gevolgd. Voorts zijn vrouwen iets vaker laag opgeleid dan mannen, terwijl het aandeel vrouwen onder de hoogopgeleiden eveneens iets achter blijft bij de mannen. Daarmee blijft ook het gemiddelde opleidingsniveau van de vrouwen achter bij de mannen. Een uitzondering hierop betreft de bewoners met een opleiding op ten hoogste havo/vwo-niveau.

Hier gaat het iets vaker om vrouwen dan om mannen, namelijk acht procent tegenover zes procent.

Op acht niet-leerplichtige jongeren na volgen alle geënquêteerde jongeren een vorm van dagonderwijs in het voorgezet of hoger onderwijs. Naar leeftijd gerekend volgt 88 procent van de jongeren die ouder zijn dan 15 jaar een voltijdsopleiding. Naar opleidingssoort volgt bijna een kwart van alle schoolgaanden een opleiding in het vmbo, 40 procent een havo/vwo opleiding, een kwart een mbo-opleiding. Van de niet-leerplichte schoolgaanden studeert tien procent aan een hbo-instelling of universiteit. Voor het merendeel gaat het om scholen in Assen (42 procent) of Beilen (26 procent). Bij de jongeren die studeren aan een hbo of universiteit is vooral Groningen in beeld. De weg tussen huis en school wordt door de meeste jongeren per fiets of brommer afgelegd (66 procent), op ruime afstand gevolgd door het openbaar vervoer (22 procent) en de auto (12 procent). Bijna de helft van de schoolgaande jongeren heeft een bijbaantje. Gemiddeld besteden zij hier zeven uur per week aan. Het gaat voornamelijk om werkzaamheden in supermarkten en horecagelegenheden in de regio. Voor bijna tweederde gaat het om werk in Hooghalen.

5.2 Inkomen en arbeid

Gezinsinkomen

In 2001 bedroeg het gemiddeld inkomen per inkomensontvanger in Hooghalen € 15.400. Het aandeel inkomensontvangers met een laag inkomen kwam in dat jaar uit op veertig procent. Het gemiddelde besteedbaar gezinsinkomen in Hooghalen zoals dat uit de bewonersenquête naar voren komt, bedraagt ongeveer € 1900 per maand. Dertien procent van de huishoudens moet rondkomen van een inkomen van minder dan € 1000 per maand, terwijl eveneens dertien procent meer dan € 3000 per maand heeft te besteden. De volgende tabel toont de verdeling naar inkomen.

Tabel 5.5 Gezinsinkomen in euro per maand (N = 316)

inkomen	aantal	percentage	cum. perc.
minder dan 1000	40	13	13
1000-1500	64	20	33
1500-2000	69	22	55
2000-2500	60	19	74
2500-3000	41	13	87
meer dan 3000	42	13	100
totaal	316	100	

Een gezinsinkomen van minder dan € 1000 per maand treffen we vooral aan bij de huishoudens van de jongste zelfstandig wonende volwassenen (29 procent) en bij de ouderen (45 procent). Van de tachtigplussers moet zestig procent met minder dan € 1000 per maand rondkomen. Naar type huishouden gerekend blijken vooral alleenstaanden (38 procent) en eenoudergezinnen (22 procent) van een laag inkomen rond te moeten komen. Huishoudens met een inkomen boven de € 2500 betreffen op één na uitsluitend al of niet gehuwd samenwonenden. In tachtig procent van deze huishoudens wordt dit inkomen door beide partners gezamenlijk ingebracht. Maar het tweeverdienereffect zorgt er ook voor dat een kwart van de gezinnen van tweeverdieners over een inkomen boven het sociaal minimum beschikt: Zonder de meeverdienende partner zouden deze huishoudens op of onder het sociaal minimum uit zou komen.

Arbeidsparticipatie

De totale respondentgroep in Hooghalen telt 628 tot de potentiële beroepsbevolking behorende personen. Hiervan heeft een 73 procent een baan, is twee procent werkloos werkzoekende en vijf procent geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikt. Voorts gaat tien procent nog naar school of studeert en is twee procent met de vut. Onderstaande tabel geeft de verdeling van de potentiële beroepsbevolking en het aantal werkenden naar geslacht.

Tabel 5.6 Potentiële beroepsbevolking en werkenden naar geslacht

	man	vrouw	totaal
beroepsbevolking	310	318	628
werkenden	247	212	459

Naar geslacht heeft tachtig procent van de mannen en 66 procent van de vrouwen een baan. Bovendien zijn de banen van vrouwen aanmerkelijk minder vaak voltijdbanen. Tegenover een aandeel van dertig procent fulltime werkende vrouwen staat negentig procent fulltime werkende mannen. Mede door de arbeidsparticipatie van vrouwen behoort zestig procent van de twee- of meerpersoonshuishoudens tot de zogeheten tweeverdieners. Opmerkelijk is dat dit vaker het geval is bij de gezinnen met kinderen als bij de gezinnen zonder kinderen, namelijk 75 procent tegenover 64 procent, de gezinnen van 65+ers niet meegerekend.

Twintig procent van de werkenden heeft zijn of haar werkplek in Hooghalen. Eveneens twintig procent werkt in een plaats in de regio, waarbij het in volgorde van aantallen voornamelijk gaat om Hoogersmilde, Beilen en Smilde. Dertig procent van de in Hooghalen werkende bewoners is werkzaam in de agrarische sector, wat tevens het grootste deel is van alle werkenden in de agrarische sector. Meer concreet betreft dit vrijwel steeds een eigen bedrijf. In het geval van tweeverdieners werken in de meeste gevallen beide partners op dit bedrijf. Daarnaast gaat het vooral om werk in de industriële en de dienstverlenende sectoren. Verder is 41 procent elders in de provincie werkzaam, waarvan het merendeel in Assen, en heeft dertien procent een baan buiten de provincie. Bij de laatste gaat het vooral om werk in de omliggende provincies. Van de resterende acht procent is de werkplek onbekend.

5.3 Wonen in Hooghalen

Leefbaarheid

Ruim negentig procent van de bewoners geeft te kennen (zeer) tevreden te zijn met hetgeen Hooghalen hen te bieden heeft. Deze tevredenheid wordt breed onderbouwd met verwijzingen naar het woon- en leefklimaat, zoals de rust en de ruimte en de natuurgebieden in de omgeving, de omgang tussen bewoners onderling, het aanbod aan vereniging- en dorpsactiviteiten en het voorzieningenpeil. Uitgesproken ontevredenheid komt niet of nauwelijks voor. De volgende tabel laat zien hoe de verschillende kwaliteiten van leefbaarheid samenhangen met de mate van tevredenheid.

Tabel 5.7 Belang en waardering van kwaliteiten van leefbaarheid

aspect van leefbaarheid	belang	waar- dering	laagste score	hoogste score	samenhang met tevredenheid (Eta)
wonen en woonomgeving	belangrijk	8,1	4	10	.288
veiligheid	belangrijk	7,8	2	10	.241
contacten met bewoners	belangrijk	7,4	1	10	.448
verenigingsleven	belangrijk	7,5	1	10	.290
voorzieningenpeil	belangrijk	6,8	1	10	.217
gemiddeld		7,5	n.v.t	n.v.t	.297

Het beeld dat uit de tabel naar voren komt wijst uit dat de algehele waardering van de bewoners voor de leefbaarheid van het dorp niet door een bepaalde factor bepaald wordt en aldus in overeenstemming is met de diversiteit van de door bewoners opgegeven redenen voor hun ondervonden tevredenheid. De tevredenheid lijkt verhoudingsgewijs het sterkst samen te hangen met de waardering van de omgang van bewoners onderling,

gevolgd door de kwaliteit van het aanwezige verenigingsleven. Ook de geïnterviewde bewoners wijzen op deze twee aspecten als kenmerkend voor de kracht van het dorp. De samenhang met het aanwezige voorzieningenpeil is relatief zwak, niettegenstaande het voorzieningenpeil met ruim voldoende gewaardeerd wordt.

Door de jongeren worden met name de woonomgeving en de onderlinge contacten met bewoners in het algemeen en leeftijdsgenoten in het bijzonder gewaardeerd. De woonomgeving wordt door tweederde van de jongeren aangewezen als een aantrekkelijk kenmerk van Hooghalen. De kwaliteit van sociale contacten is voor 59 procent van de jongeren een aantrekkelijk kenmerk. Kenmerken als het verenigingsleven en jeugdvoorzieningen worden door respectievelijk 40 procent en 38 procent als aantrekkelijk genoemd. Maar deze waarderingen verhinderen jongeren niet om ook elders hun vertier te zoeken. Zo heeft ruim de helft van de jongeren zowel vrienden in het dorp, als in andere plaatsen. Daarentegen heeft achttien procent alleen vrienden in het eigen dorp. Voorts treffen we jongeren met vrienden in andere plaatsen vooral aan bij de jongeren die ouder zijn dan vijftien jaar. Hiervan heeft 85 procent vrienden elders, van de jongere jongeren heeft 69 procent vrienden in andere plaatsen heeft.

Sociaal klimaat

Uit de waardering van de kwaliteit van de onderlinge omgang tussen bewoners en van het verenigingsleven rijst het vermoeden van een sterk sociaal klimaat. Dit vermoeden wordt bevestigd door een aantal andere uitkomsten. Zo is bijna de helft van de bewoners van mening dat bewonersbetrokkenheid voor Hooghalen gezien kan worden als een sterk dorpskenmerk. Vierenveertig procent is eveneens van mening dat deze betrokkenheid zeker aanwezig is, maar niet in bijzondere mate. Het resterende deel vindt betrokkenheid geen kenmerk van Hooghalen. De geïnterviewde bewoners merken hierover op dat het dorp in dit verband qua grootte precies de goede omvang heeft. Het dorp is overzichtelijk als het gaat om elkaar kennen en groot genoeg voor een gevarieerd voorzieningenpeil en verenigingsleven.

Op de vraag naar de eigen ervaringen met betrokkenheid bij het dorp en zijn bewoners geeft tweederde van de volwassen respondenten aan zich (zeer) betrokken te voelen, terwijl ruim een kwart zich enigermate betrokken te voelt. Eveneens tweederde voelt zich opgenomen in de gemeenschap en geeft dertien procent te kennen geeft zich weliswaar opgenomen te voelen, maar ook dat dit wat hem of haar betreft nog wel beter kan. Daarentegen voelt zestien procent geen verbondenheid, maar het merendeel zegt daar ook geen behoefte aan te hebben. Minder dan één procent voelt zich in dit verband een buitenstaander.

Vanwege de oververtegenwoordiging van vrouwen onder de respondenten rees het vermoeden dat vrouwen zich meer betrokken zouden voelen dan mannen. Nadere analyse laat echter zien dat dit niet het geval is. Wel blijkt zich een verschil voor te doen naar leeftijd onder de oorspronkelijke bewoners. Van de oorspronkelijke bewoners in de leeftijd tussen 20 – 35 jaar voelt een aanmerkelijk kleiner deel namelijk de helft zich (zeer) betrokken, terwijl de andere helft enigszins betrokken is. Een zelfde uitkomst treffen we aan bij de oudste oorspronkelijke bewoners. Maar opmerkelijk is dat dit beeld zich bij de jongste bewoners niet vertaalt in een in gelijke mate minder opgenomen voelen in de gemeenschap. Ongeacht hun mate van betrokkenheid voelen zij zich even vaak volledig opgenomen in de gemeenschap als de bewoners in de leeftijd van 35 – 64 jaar. Bij de oudste bewoners geeft de helft te kennen zich zeker opgenomen te voelen, terwijl de andere helft dit aspect voor verbetering vatbaar vindt. Bij hen is sprake van een sterke samenhang tussen de mate van betrokkenheid en de mate van opgenomen zijn.

Een sterk sociaal klimaat en onderlinge betrokkenheid komt voorts naar voren uit de cijfers over burenhulp en sociale controle. Zo ervaart negentig procent van de bewoners sociale controle. Daarvan merkt tweederde deze aan als positief, namelijk als uiting van betrokkenheid, terwijl ruim een kwart hierover geen mening heeft. Slechts een enkeling voelt zich door de sociale controle belemmert in zijn of haar doen en laten. Wat betreft burenhulp blijkt dat 93 procent in voorkomende gevallen kunnen rekenen op burenhulp en een bijna even groot deel hulp biedt waar dat nodig is. Wel blijkt bij nadere analyse het systeem van burenhulp meer geënt te zijn op het eigen netwerk van sociale

contacten in het dorp dan op de mate waarin men bij het dorp betrokken is of zich opgenomen voelt in de gemeenschap. Bewoners met een sociaal netwerk weten zich aanmerkelijk vaker van hulp verzekerd dan bewoners zonder een netwerk. Volgens de geïnterviewde bewoners is ook de aard van de hulp veranderd, namelijk minder duurzaam (in de zin van stelselmatig in de tijd terugkerende vormen) en eenvoudig van vorm. Bewoners die bijvoorbeeld de zorg op zich nemen van een oudere dorpsgenoot of hen stelselmatig taken uit handen nemen komen nog steeds voor, maar zijn voornamelijk familie. Bovendien nemen deze vormen van hulp in omvang af. Het laatste is vooral het gevolg van de toenemende arbeidsparticipatie door vrouwen.

Verbondenheid met het dorp bij vestigers

Wanneer we de analyse van het voorgaande beperken tot de vestigers komt er een vrijwel eensluidend beeld naar voren. Wel blijkt dat bewoners die geen betrokkenheid ervaren en zich ook niet opgenomen voelen op één na alle behoren tot de vestigers. Daarnaast is er binnen de groep vestigers sprake van variatie in betrokkenheid naar gelang de tijd dat men in Hooghalen woont. Zo geeft van de nieuwkomers 57 procent aan zich betrokken te voelen, maar dit percentage loopt geleidelijk op naar honderd procent bij de langst gevestigde vestigers. Een zelfde beeld komt op voor de mate van opgenomen zijn in de gemeenschap. Zo voelt bijna driekwart van de nieuwkomers zich er bij horen, evenals alle langst wonende vestigers.

Vestigers ervaren even vaak sociale controle als oorspronkelijke bewoners, maar zijn tevens iets vaker positief in hun oordeel hierover. Voor zover sociale controle door hen ervaren wordt als een belemmering, beperkt zich dit tot de vestigers met een woonduur van minder dan twintig jaar. Hiervan ervaart een kwart de sociale controle als een belemmerend. De geïnterviewde bewoners merken hierover op dat iedereen vrij is om te doen en te laten wat hij of zij wil. Niemand wordt raar aangekeken als deze zich minder aan het sociale leven in het dorp gelegen laat liggen. Als het gaat om het bieden van hulp aan medebewoners is er weinig of geen verschil met de oorspronkelijke bewoners. Evenmin is dat het geval tussen de vestigers onderling naar woonduur of herkomst. Wel geven ten opzichte van de oorspron-

kelijke bewoners verhoudingsgewijs iets meer vestigers aan zelden of nooit een beroep op medebewoners voor hulp te kunnen doen. Dit betreft vestigers die niet beschikken over een sociaal netwerk in het dorp.

Aandachtspunten

De grote mate van tevredenheid onder bewoners met het woon- en leefklimaat van Hooghalen neemt niet weg dat er behoefte is aan aandacht voor een aantal zaken. De zowel door geënquêteerde als geïnterviewde bewoners genoemde aandachtspunten zijn in drie groepen samen te vatten. Het gaat om huisvesting, verkeersveiligheid – inclusief onderhoud van berm en wegen – en overlast.

Op het gebied van huisvesting wordt aandacht gevraagd voor het tekort aan mogelijkheden voor jonge starters vanwege een tekort aan woningen in de goedkopere segmenten van de markt. Daarnaast wijzen bewoners op een tekort aan geschikte huisvesting voor ouderen. Ouderen met verhuisplannen verwachten om die redenen in de nabije toekomst te zullen moeten verhuizen naar een plaats waar die huisvesting wel geboden wordt. Uit het bewonersinterview komt hierover naar voren dat het niet zozeer gaat om woningen die geschikt zijn voor zelfstandige bewoning door ouderen, maar om opname in een verzorgingshuis. Ook maken zij melding van de recente bouw van een aantal woningen voor een- en tweepersoonshuishoudens.

De aandacht voor verkeersveiligheid heeft betrekking op snelheidsovertredingen en het ontstaan van onveilige situaties door slecht onderhoud van berm en wegen. Gepleit wordt onder meer voor inrichting van 30 kilometerzones rond kinderspeelplaatsen. Daarnaast wordt er gewezen op de noodzaak van een betere beveiliging voor fietsers van spoorwegovergangen en het verbeteren van de straatverlichting.

De aandachtspunten die betrekking hebben op overlast betreffen enerzijds geluidsoverlast en anderzijds overlast van rondhangende jongeren. Geluidsoverlast wordt ondervonden door de valk langs het dorp lopende snelweg en door de aan de andere zijde van het dorp gelegen spoorbaan. Overlast van jongeren betreft lawaai en het aanrichten van vernielingen aan goederen in de openbare ruimte. Daarbij zou het vooral gaan om

bezoekers van de discoavonden die niet uit het dorp zelf afkomstig zijn. Meer aandacht voor jongeren en toezicht tijdens de discoavonden in het dorps huis kunnen dit helpen voorkomen, aldus een aantal bewoners.

Naast deze drie groepen wordt door de geënquêteerde bewoners nog een diversiteit aan andere aandachtspunten genoemd. Het gaat om zaken als een goede bestemming vinden voor het voormalig AZC en behoud van het huidige aanbod aan winkel- en sociale voorzieningen, verbetering van de ontsluiting van natuurgebieden vanuit het dorp en het ontbreken van mogelijkheden voor een snelle internetverbinding.

5.4 Verenigingsleven

Hooghaler verenigingen en hun ledentallen

Voor de leefbaarheid van het dorp wordt een sterk verenigingsleven door ruim driekwart van de bewoners belangrijk gevonden. We zagen al dat de mate waarin het verenigingsleven in Hooghalen aan dit belang beantwoordt met een ruime voldoende gewaardeerd wordt. Hooghalen telt verschillende sport-, recreatieve- en belangenverenigingen. Verreweg de grootste in omvang is de sportvereniging SV Hooghalen. Dit ledental wordt mede verklaard doordat binnen deze vereniging verschillende takken van sport te beoefenen zijn: gymnastiek, korfbal, tennis, voetbal en volleybal. Bovendien kunnen de leden voor hetzelfde contributiebedrag meerdere van deze vormen van sport deelnemen. Door deze constructie heeft, volgens de geïnterviewde bewoners, de sportvereniging ook een belangrijke verbindende betekenis voor de sociale kwaliteit van het dorp. Voor veel bewoners is het clubhuis van de vereniging een belangrijke ontmoetingsplek.

In alfabetische volgorde bestaat het verenigingsleven verder uit de zangvereniging Avendo, Begrafenisvereniging Hooghalen en omstreken, Biljartclub Hooghalen, Boerschap Hooghalen, Christelijke Vrouwenbeweging De Passage, EHBO afdeling Hooghalen, Historische vereniging Gemeente Beilen, paardensportvereniging Haoler Rûters, ijsvereniging HoLaLa, speeltuin-

verenigingen Het Middenveld en De Groenkampen, de zangvereniging Resin, Vereniging voor Dorpsbelangen Hooghalen, Laaghalen en Laaghalerveen en de vrouwenvereniging Vrouwen van Nu.

Naast deze verenigingen zijn er nog diverse andere dorpsorganisaties en activiteiten waar bewoners aan deel kunnen nemen en zich voor kunnen inzetten. Die betreffen de onder meer de Bejaardensoos (23), de dorpskrant De Boerhoorn (39), het Haoler dorpsfeest (43), de Promotiegroep (16) en activiteiten van de Werkgroep Welzijn (3)²⁷. Vanuit het kerkelijk leven zijn er de Zondagschool van de Nederlands Hervormde kerk en de jeugdclubs van de Samen Op Weg-kerken. Aan de laatste activiteiten wordt alleen deelgenomen door kinderen en tieners uit de tot deze kerkgenootschappen behorende gezinnen.

Deelname

Aan de bovengenoemde verenigingen zijn in de vorm van lidmaatschappen 328 huishoudens verbonden. Dit aantal staat gelijk aan 87 procent van de huishoudens. Driekwart van de huishoudens is aangesloten bij twee of meer verenigingen, met als uitschieter één huishoudend dat verbonden is aan tien verenigingen. Gemiddeld genomen is elk huishouden aangesloten bij drie verenigingen. Naar het type huishouden gerekend zijn met een aandeel van 91 procent de gezinnen met kinderen het meest verbonden met het verenigingsleven. Relatief het minst vaak lid zijn de alleenstaanden. Daarvan is 80 procent lid van een of meer verenigingen.

Gerelateerd aan de leeftijd zien we dat van de huishoudens van de jongste categorie volwassenen 71 procent verbonden is aan het verenigingsleven. Dit percentage loopt op naar 94 procent van de categorie 65 – 79 jarigen. Opmerkelijk is het hoge percentage huishoudens van hoogbejaarden dat als aangesloten uit de analyse naar voren komt. Van de tachtig plussers is 93 procent aangesloten bij een of meer verenigingen. Van de

²⁷ Tussen haakjes staan de percentages geënquêteerde huishoudens dat te kennen heeft gegeven als consument/gebruiker aan deze activiteiten deel te nemen. Het percentage dat vermeld staat bij de bejaardensoos betreft het percentage ouderen dat van deze voorziening gebruik maakt.

geënquêteerde jongeren is 91 procent lid van één of meer verenigingen. Voornamelijk betreft dit SV Hooghalen, de ijsvereniging HoLaLa en de Haoler Rûters. Daarnaast nemen zij veelvuldig deel aan dorpsactiviteiten als het jaarlijks dorpsfeest.

Gerelateerd aan inkomenscategorie varieert het lidmaatschap tussen de 83 en 92 procent. Van verhoudingsgewijs de minste deelname is sprake bij de huishoudens met een inkomen tussen € 1000 en € 1500. Daarvan heeft zeventien procent geen deel aan het verenigingsleven. Het meest betrokken zijn de huishoudens met een inkomen tussen € 2000 en € 2.500. Maar niettegenstaande dit verschil is er op dit aspect geen significant verband aan te tonen met deelname aan het verenigingsleven.

Naar de herkomst van de huishoudens heeft 93 procent van de oorspronkelijke huishoudens deel aan het verenigingsleven, wat acht procentpunten meer is dan het deelnamepercentage onder de gevestigde huishoudens. Hiervan heeft 85 procent deel aan het verenigingsleven.

Lidmaatschappen van verenigingen buiten Hooghalen

Gezien de hoge participatiegraad aan het verenigingsleven in het eigen dorp doet zich de vraag voor in hoeverre en met welk doel de bewoners van Hooghalen zich oriënteren op verenigingen elders. Hierover kan gezegd worden dat de betrokkenheid bij het verenigingsleven in Hooghalen relatief veel bewoners, namelijk 46 procent, niet verhinderd lid te zijn van een vereniging elders. Eveneens iets minder dan de helft is zowel lid van een vereniging binnen als buiten het dorp, terwijl zes procent alleen lid is van een vereniging elders. Gerelateerd aan het type huishouding blijkt dat met 75 procent de leden van eenoudergezinnen het meest deel te nemen aan verenigingsactiviteiten elders. Alleenstaanden participeren daarentegen het minst in verenigingen buiten het dorp. Een lidmaatschap van een vereniging elders blijft bij hen beperkt tot dertig procent.

Gerelateerd aan de leeftijd zijn het verhoudingsgewijs de 21 – 24 jarigen die het meest deelnemen aan verenigingsactiviteiten elders. Tweederde van deze bewoners geeft aan lid te zijn van een vereniging elders. Het minst is dit het geval bij de jongeren tot 21 jaar, waarvan ruim een kwart lid is van een vereniging elders, en

bij de oudste dorpsbewoners. Van de laatste geeft niemand aan lid te zijn van een vereniging buiten Hooghalen.

Ofschoon er geen verband is tussen de hoogte van het inkomen en deelname aan het verenigingsleven in Hooghalen, is dat verband er wel met de deelname aan verenigingen elders. Van de huishoudens met een inkomen tot € 1000 heeft een derde deel aan verenigingsactiviteiten in andere plaatsen. In de volgende categorieën neemt het deelnamepercentage geleidelijk toe tot zestig procent van de huishoudens met een inkomen van meer dan € 2500.

In verband met de herkomst van bewoners is een eventueel lidmaatschap van verenigingen elders minder voorspelbaar als bij deelname aan dorpseigen verenigingen. Binnen de categorie vestigers zijn verenigingen elders vooral in beeld bij vestigers die afkomstig zijn uit de regio. Dit is bij 58 procent van deze vestigers het geval. Naar het zich laat aanzien heeft dit voornamelijk zijn reden in het betrokken willen blijven bij de vereniging in de plaats van herkomst. Dit leiden we af uit het soort vereniging in kwestie en de plaatsen waar deze verenigingen gevestigd zijn. Dat is opmerkelijk vaak dezelfde als de plaats van herkomst van de betrokken bewoners, terwijl het eveneens vaak gaat om activiteiten die ook in Hooghalen aangeboden worden. Opmerkelijk is voorts dat vestigers van wie de plaats van herkomst niet bekend is met 29 procent het minst participeren in verenigingen elders. Van de overige bewoners, inclusief de oorspronkelijke bewoners, schommelt het aandeel dat lid is van een vereniging elders rond de 44 procent.

Naar de aard van de verenigingen in kwestie gerekend zijn er, buiten de hiervoor genoemde vermoedelijke redenen onder de vestigers uit de regio, in hoofdzaak twee redenen aan te geven voor een lidmaatschap elders. De eerste is dat het gaat om compenserende participatie, ofwel om verenigingsactiviteiten waarin de Hooghaler verenigingen niet in (kunnen) voorzien. Dit betreft vooral verenigingen in de regio. Daarnaast gaat het om belangen- of hobbyverenigingen die werkzaam zijn op landelijk en provinciaal niveau. Genoemd worden vak- en brancheverenigingen, patiëntenverenigingen, politieke verenigingen, milieuorganisaties, sponsororganisaties, interesseverenigingen zoals

verenigingen op het gebied van (huis)dierenhouderij of historische verenigingen.

Vrijwilligerswerk

De grote mate van betrokkenheid bij het dorp en het verenigingsleven in Hooghalen komt ook tot uitdrukking in het vrijwilligerswerk voor de verenigingen en andere dorpsactiviteiten. Binnen de onderzoeksgroep betreft dit 272 bewoners. Dit aantal houdt in dat veertig procent van alle volwassen respondenten als vrijwilliger actief is. Bovendien beperken hun activiteiten zich veelal niet tot één enkele vereniging of activiteit. Meer dan de helft van de vrijwilligers is actief in twee of meer verenigingen. Niet zelden behoren ze tot hetzelfde huishouden; in 72 procent van de twee- en meerpersoonshuishoudens zijn beide partners actief. In één huishouden zijn de beide partners tezamen actief voor niet minder dan tien verenigingen en dorpsactiviteiten. Van de eenoudergezinnen is veertig procent actief, terwijl van de alleenstaanden een kwart actief is.

Naar geslacht bestaat het aantal vrijwilligers uit 146 vrouwen en 126 mannen. Maar vrouwen zijn niet alleen absoluut, maar ook verhoudingsgewijs iets vaker actief dan de mannen. Van de vrouwen is dat 42 procent en van de mannen 38 procent. Zoals onderstaande tabel laat zien, doen zich eveneens verschillen voor naar geslacht in de aard van de verrichte werkzaamheden. Daaruit blijkt dat mannen vaker bestuursfuncties vervullen, terwijl vrouwen vaker betrokken zijn bij de organisatie van activiteiten.

Tabel 5.8 Type vrijwilligerswerk naar geslacht in procenten (N = 272)

soort werkzaamheden	man	vrouw	totaal
bestuurlijk werk	32	23	28
organisatorisch werk	7	16	11
hand- en spandiensten	32	32	32
onbekend	29	29	29
totaal	100	100	100

Verdere analyse laat zien dat vrijwilligerswerk verhoudingsgewijs het meest wordt verricht door bewoners in de leeftijdscategorie 45 – 64 jaar, gevolgd door de bewoners jonger dan 25 jaar. Van deze bewoners is respectievelijk 49 en 45 procent als zodanig actief. Daarentegen is van de oudste bewoners ‘slechts’ twaalf procent als vrijwilligers actief, maar dit ligt ook in de lijn van de verwachting gezien de leeftijd. Het aandeel vrijwilligers in de twee overige categorieën komt uit op 33. Niettegenstaande deze verschillen is er geen verband aan te wijzen tussen leeftijd en vrijwilligerswerk.

Zowel absoluut als verhoudingsgewijs hebben de meeste vrijwilligers een opleiding op lbo/mavo of mbo niveau. In totaal betreft dit tweederde van alle vrijwilligers. Daarnaast beschikt 22 procent over een hbo of wetenschappelijke opleiding. Vijf procent, voornamelijk bestaande uit ouderen, heeft na de basisschool geen opleiding meer gevolgd. Gelet op de positie op de arbeidsmarkt zien we dat bewoners met een baan verhoudingsgewijs iets vaker vrijwilligerswerk verrichten dan de bewoners zonder baan. Het verschil tussen deze twee bewonersgroepen bedraagt drie procentpunten. Acht procent van de vrijwilligers behoort tot de zogeheten niet actieven: bewoners met een WW- WAO- of bijstanduitkering. Van deze bewoners is respectievelijk 50, 47 en 33 procent als vrijwilliger actief.

Tot slot hebben we nog gekeken naar mogelijke verschillen tussen oorspronkelijke bewoners en vestigers. Hieruit blijkt dat oorspronkelijke bewoners en vestigers die afkomstig zijn uit de regio bovengemiddeld actief zijn als vrijwilliger. Het minst actief zijn de vestigers uit ander plaatsen in de provincie, maar het verschil met vestigers die afkomstig zijn van buiten de provincie of van wie de herkomst onbekend is bedraagt slechts iets meer dan één procentpunt. Verschil is er voorts in relatie tot de woonduur. Terwijl van alle vestigers tezamen 37 procent actief is in georganiseerd verband beperkt zich dit onder de nieuwkomers tot 23 procent.

Bij de bewoners die geen vrijwilligerswerk verrichten hebben we gekeken naar het onder hen beschikbare potentieel aan vrijwilligers. Dit betreft 407 geënquêteerde bewoners. Daarvan geeft vijf procent, ofwel 21 in getal, aan te overwegen om vrijwilligerswerk te gaan doen. De voornaamste reden om deze overweging niet in

daden om te zetten is gebrek aan tijd. Daarnaast zijn er die nog niet weten wat ze willen of kunnen gaan doen. Naar kwaliteiten gerekend geeft twintig procent te kennen over bestuurlijke kwaliteiten te beschikken, veertig procent over organisatorische en dertig procent over artistiek-creatieve kwaliteiten. Van tien procent zijn de kwaliteiten niet bekend.

Bezoek aan culturele en recreatieve evenementen elders

Naast de sociale, culturele en sportieve participatie in het eigen dorp hebben we de bewoners ook gevraagd naar hun bezoek of deelname aan culturele en sportieve voorzieningen en evenementen elders. Daarbij hebben we hen een lijst voorgelegd van mogelijke culturele en sportieve evenementen en voorzieningen. Hierover komt naar voren dat 86 procent van de zelfstandig wonende bewoners soms tot regelmatig dergelijke evenementen bezoeken. Maar deze vorm van participatie vertoont een grote spreiding naar soorten voorzieningen en evenementen. Daarvan geeft de volgende tabel een gepercenteerd overzicht op huishoudniveau.

Tabel 5.9 Bezoek aan culturele en sportvoorzieningen elders in procenten

	nooit	soms	regelmatig
theater, Bioscoop De Kolk in Assen	34	56	10
theater De Tamboer in Hoogeveen	65	31	4
theater elders in het land	57	35	7
musea in Drenthe	45	48	8
musea buiten Drenthe	53	40	7
zwembad De Peppel in Beilen	57	27	15
zwembad De Smelthe in Smilde	89	4	7
zwembad De Boskamp in Westerbork	91	6	3
zwembad, Kunstijsbaan De Smelt in Assen	43	40	17
bezoek groot sportevenement	61	35	4

Met uitzondering van theater/bioscoop De Kolk in Assen, musea in Drenthe en kunstijsbaan/zwembad De Smelt in Assen worden bovengenoemde mogelijkheden steeds door meer dan de helft van de huishoudens niet bezocht. Huishoudens die wel gebruik maken van deze voorzieningen doen dat in de meeste gevallen een enkele keer per jaar. Naar inkomen gerekend is er geen verband tussen de hoogte hiervan en het bezoek van deze voorzieningen. Wel is er een verschil naar soort voorziening. Theatervoorstellingen en sportevenementen buiten de provincie worden vaker bezocht door de bewoners in de hogere inkomensgroepen. Opmerkelijk is voorts dat het zwembad De Peppel door alle inkomensgroepen bijna even vaak bezocht wordt met uitzondering van de laagste inkomensgroep. Van de laatste maakt een kwart min of meer regelmatig gebruik van deze voorziening, terwijl het gebruik in de overige inkomensgroepen schommelt rond de 54 procent.

Verschillen doen zich evenmin voor naar herkomst van bewoners en naar leeftijd. Wat het laatste betreft zien we een geleidelijke afname van volledige participatie bij de jongste groep zelfstandig wonenden naar negentig procent bij de 65 – 79 jarigen om vervolgens verder af te nemen naar 64 procent onder de tachtig jarigen.

Aan de jongeren hebben we de vraag voorgelegd of en zo ja, waar zij overwegend uit plegen te gaan. Hieruit komt naar voren dat 82 procent min of meer regelmatig uitgaat. Hierbij gaat het overwegend om de leeftijdsgroep 15 jaar en ouder. Van deze leeftijdsgroep gaat zestien procent soms uit, dertig procent regelmatig en 46 procent wekelijks. Daarentegen geeft 55 procent van de jongere leeftijdsgroep aan soms tot een paar keer per maand uit te gaan. De gelegenheden en plaatsen waar zij uitgaan betreffen, naast Hooghalen zelf (cafébezoek, de discoavonden en All Skin), vooral café- en discotheekbezoek in Assen, Beilen en Groningen. Vrijwel altijd gaan ze uit in het gezelschap van vrienden en vriendinnen. De meeste doen dat per auto (47 procent) of per fiets (42 procent). Een kwart maakt hiervoor gebruik van de (disco)taxi. De percentages overlappen elkaar, wat betekent dat sommigen gebruik maken van verschillende vervoersmiddelen, afhankelijk van waar zij uit gaan.

5.5 Voorzieningen

Sociale voorzieningen

Hooghalen is naar inwonertal aanmerkelijk groter dan de voorgaande drie dorpen. Dit verschil uit zich ook in de sociale infrastructuur van het dorp. Zo telt Hooghalen een dertiental voorzieningen op het gebied van onderwijs en kinderopvang, jongeren, medische, financiële en sociale dienstverlening. Het gaat bijvoorbeeld om een peuterspeelzaal, kinderopvang en een basisschool. Voorts is er het dorps huis 't Haalerhoes, waar ook verschillende verenigingen onderdak hebben. De Bibliobus doet wekelijks het dorp aan. Bewoners kunnen geld pinnen bij een geldautomaat en hun postzaken afhandelen bij een postagentschap. Vanuit de Stichting Welzijn Ouderen beschikt het dorp over een voorziening voor personenalarmering en een maaltijdvoorziening voor senioren. Ook heeft Hooghalen over een eigen website, in stand gehouden door een groep bewoners, welke tevens een functie heeft als dorps gids. Naast allerlei wetenswaardigheden bevat de site alle adressen van verenigingen, voorzieningen en ondernemingen in Hooghalen. In welke mate maken bewoners gebruik van deze voorzieningen en welk belang hechten zij hieraan? Onderstaande tabel geeft het feitelijk gebruik op huishoudniveau weer en het belang dat bewoners hechten aan de voorzieningen zowel voor het eigen gezin, als voor het dorp, weergegeven op een schaal van 1 (zeer onbelangrijk) tot 5 (zeer belangrijk).

Tabel 5.10 Gebruik van voorzieningen en het belang ervan
(N = 376)

voorziening	gebruik	belang gezin	belang dorp
peuterspeelzaal De Stengeltjes	26	2,3	4,8
kinderopvang Villa Vlinderhof	12	1,9	4,1
obs De Bosvlinder	50	3,0	4,9
dorpshuis 't Hoalerhoes	174	3,6	4,8
speeltuinen	58	2,7	4,4
geldautomaat Rabobank	257	4,4	4,9
postagentschap	202	3,7	4,6
jeugdsoos All Skin	49	2,2	4,3
bibliobus	68	2,8	4,3
trombosedienst/bloedprikken	34	2,1	4,4
personenalarmering	6	1,7	4,3
maaltijdvoorziening senioren	11	1,6	4,7
website Hooghalen	38	2,0	3,4

De tabel laat zien dat er sprake is van een grote variatie in het gebruik van deze voorzieningen en van het belang ervan voor het gezin. Sommige voorzieningen worden door betrekkelijk veel huishoudens gebruikt, terwijl van ander weinig gebruik gemaakt wordt. Bijna een kwart van de huishoudens maakt van geen enkele van deze voorzieningen gebruik.

Het gebruik van de voorzieningen hangt voor een belangrijk deel samen met de aard ervan; algemeen of specifiek. Voorbeelden van de laatste zijn de basisschool, de Trombosedienst en de voorzieningen voor ouderen. Voorbeelden van algemene voorzieningen zijn het dorpshuis, het postagentschap en de Bibliobus. Hiermee samenhangend varieert ook het belang dat bewoners voor het eigen gezin hechten aan de aanwezige voorzieningen. Zo zien we bij de gezinnen met kinderen in de basisschoolleeftijd (75 in getal) het gezinsbelang van bijvoorbeeld de basisschool en de speeltuinen toenemen tot respectievelijk 4,3 en 3,7 punten. Van tweederde van deze gezinnen gaan de kinderen naar De Bosvlinder. Kinderen uit de overige gezinnen onderwijs volgen aan een basisschool elders. Bij veertien van de

25 gezinnen die dit betreft lijkt de keus voor een school elders verband te houden met het kerkelijk gezindte van deze gezinnen.

De geldautomaat en het postagentschap zijn belangrijke basisvoorzieningen. Dit blijkt uit het gebruik ervan, maar ook uit het belang dat bewoners er voor het gezin aan hechten. De in omvang van gebruik derde voorziening is het dorpshuis, dat door 46 procent van de huishoudens gebruikt wordt. Voor een belangrijk deel vloeit dit gebruik voort uit het deelnemen aan verenigingsactiviteiten, waar 't Haolerhoes onderdak aan verleent. Het relatief lage gebruik van de personenalarmering en maaltijdvoorziening hangt vanzelfsprekend samen met het aantal in het dorp woonachtige ouden. Het gebruik hiervan beperkt zich tot enkele procenten van de ouderen, zowel alleenstaanden, als gehuwden. De Trombosedienst wordt bezocht door tenminste twintig procent van de ouderen, maar wordt ook bezocht door jongere bewoners, met name in de leeftijd tussen 50 en 65 jaar²⁸.

De aanwezige jongerenvoorziening worden door jongeren verschillend benut. Zo bezoekt een kwart van de jongeren regelmatig tot vaak de discoavonden in het dorpshuis en gaat de helft min of meer regelmatig naar jeugdsoos All Skin. De discoavonden en All Skin zijn vooral in trek bij de jongeren van vijftien jaar en ouder. Daarvan gaat ruim de helft min of meer regelmatig naar de discoavonden en is tweederde een regelmatige bezoeker van All Skin. Bovendien is All Skin voor veel oudere jongeren het startpunt van uitgaan; een avondje stappen begint voor hen veelal bij All Skin om daarna door te gaan naar Beilen of een van de andere plaatsen in de omgeving. Daar staat tegenover dat de discoavonden veel jongeren uit de regio aantrekken. Een aantal geënquêteerde jongeren uit de behoefte aan een plek om te skaten. Dit heeft inmiddels de aandacht van de vereniging voor dorpsbelangen.

²⁸ Precies valt het gebruik van de Trombosedienst niet aan te geven aangezien het gebruik gemeten is op huishoudniveau. Het genoemde percentage wil dus zeggen dat twintig procent van de huishoudens van ouderen gebruik maakt van deze voorziening. Daaronder bevinden zich ook tweepersoonshuishouden waarvan mogelijk beide partners van de Trombosedienst gebruikmaken. Hetzelfde geldt voor personeelsalarmering en maaltijdvoorziening, maar de uitkomsten daarvan zijn wel nauwkeurig te meten aangezien het hier in feite gaat om gezinsvoorzieningen.

Het belang dat aan deze voorziening voor het dorp toegekend wordt is over de hele breedte hoog te noemen. Alleen de website blijft hierin iets achter. Gezien het toegekende belang kan van een aantal voorzieningen gezegd worden dat het naar de opvatting van bewoners gaat om voor de leefbaarheid wezenlijke voorzieningen. Dit zijn de peuterspeelzaal De Stengeltjes, de basisschool De Bosvlinder, 't Hoalerhoes, de geldautomaat en het postagentschap. Een andere indicator hiervoor is de mate waarin bewoners aangeven afhankelijk te zijn van de aanwezige voorzieningen of dat in de toekomst in meerdere of mindere mate denken te worden. Daarover komt uit de enquête het volgende naar voren.

Ruim een kwart van de bewoners geeft aan dat zij met hun huishouden in belangrijke mate tot zeer afhankelijk zijn van de aanwezige voorzieningen. Enigszins afhankelijk daarvan is een derde van de huishoudens. Die afhankelijkheid betreft met name de peuterspeelzaal, de basisschool, het dorps huis en de ouderenvoorzieningen. Verschillende voorzieningen worden door sommige huishoudens momenteel nog niet gebruikt, maar verwachten dat in de toekomst wel te zullen gaan doen. Het gaat dan met name om de peuterspeelzaal, de basisschool en de ouderenvoorzieningen. Daar staat vanzelfsprekend tegenover dat een deel van de huidige gebruikers in de toekomst geen gebruik meer zullen maken van deze voorzieningen, bijvoorbeeld omdat er in het gezin geen kinderen in de basisschoolleeftijd meer zijn.

Evenals in de andere vier dorpen zijn ook de bewoners van Hooghalen voor verschillende voorzieningen, zoals voor het voortgezet onderwijs en medische hulp, aangewezen op andere plaatsen de regio. Gevraagd naar het soort voorziening worden verreweg het meest de huisarts, apotheek en tandarts genoemd. Voor een kwart van de bewoners levert deze opstandigheid problemen op. De mate waarin dit het geval is varieert van soms tot in feite altijd. De problemen die opduiken zijn de afstand in combinatie met het vervoer en de kosten die daarvoor gemaakt moeten worden. Maar het is niet zo dat huishoudens in de lagere inkomenscategorieën vaker problemen hebben met de afstand en de kosten dan de huishoudens met een hoger inkomen. Het merendeel legt de afstand af per auto. Bewoners die niet over een auto beschikken doen in het voorkomende geval meestal een

beroep op anderen (buren of vrienden). Minder dan twee procent maakt voor dit doel gebruik van het openbaar vervoer.

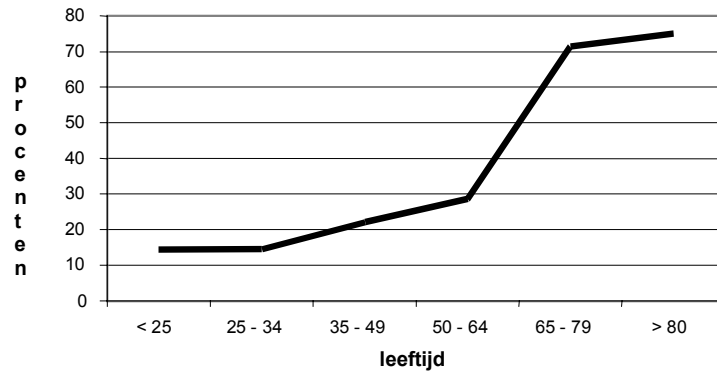
Winkel- en zakelijke voorzieningen

Op het gebied van winkelvoorzieningen en met name als het gaat om levensmiddelen beschikt Hooghalen over een gevarieerd aanbod, bestaande uit gevestigde winkels, rijdende winkels en verkoop aan huis. Zo kunnen bewoners voor hun levensmiddelen terecht bij een supermarkt, annex slagerij en slijterij, een brood- en banketbakker, een groentehandel, een zuivelservice en een vishandel. Verkoop aan huis bestaat uit een kaas- en zuivelboerderij, een verkooppunt van scharreleieren en één voor fruit. Ook kan men terecht bij een dierenspecialzaak voor dier- en tuinbenodigdheden.

Over het algemeen hebben deze zaken veel klanten onder de bewoners van Hooghalen, vooral als het gaat om de gevestigde winkelvoorzieningen, zoals de supermarkt, en de bakker. De gevestigde winkelvoorzieningen hebben een gemiddelde klandizie van tachtig procent van de huishoudens. Dit betreft huishoudens die regelmatig boodschappen doen bij deze zaken. Bij de mobile voorzieningen en de verkoop aan huis is de klandizie vanuit Hooghalen aanmerkelijk minder en varieert tussen negen en vijftig procent. Maar het beschikbare winkelaanbod neemt niet weg dat 67 procent van de huishoudens de wekelijkse boodschappen voor een groot deel elders haalt. Hiervoor gaan zij overwegend naar Beilen. Ruim driekwart van deze huishoudens pleegt zijn boodschappen zowel bij de winkeliers in het dorp zelf als van elders te halen. Een derde van de onderzochte huishoudens doet de boodschappen uitsluitend bij de winkeliers in Hooghalen.

Nadere analyse van de plaats van boodschappen doen laat als eerste een tamelijk sterk verband zien met de leeftijd. Zoals onderstaande figuur laat zien neemt het percentage huishoudens dat uitsluitend boodschappen doet bij de winkeliers in Hooghalen eerst geleidelijk toe van vijftien procent bij de huishoudens van de bewoners tot 35 jaar met een eigen huishouden naar iets meer dan een kwart in de categorie 50 - 64 jarigen om vervolgens te stijgen naar driekwart van de huishoudens van de oudste bewoners.

Figuur 5.1 Boodschappen in het eigen dorp naar leeftijd

Verder is er een verband met de hoogte van het gezinsinkomen. Analyse op dit aspect laat zien dat huishoudens met een laag gezinsinkomen relatief vaker alleen boodschappen doen bij de plaatselijke winkeliers dan de huishoudens in de hogere inkomenscategorieën. Terwijl 37 procent van de huishoudens in de laagste inkomenscategorie de boodschappen uitsluitend in Hooghalen doet, neemt dit af naar zestien procent van de huishoudens met een inkomen van meer dan € 2500.

Analyse van de relatie met de arbeidsmarkt van huishoudens brengt nog een derde verband naar voren. Hieruit blijkt een verschil tussen huishoudens met één inkomensontvanger en huishoudens van tweeverdieners. Van de huishoudens met één inkomensontvanger doet 31 procent zijn boodschappen uitsluitend in Hooghalen. Dat is bijna twee keer zoveel als bij de huishoudens van twee verdieners, waarvan achttien procent zich beperkt tot Hooghalen.

Ten slotte is er nog een verband met het autobezit. Van de huishoudens zonder een eigen auto haalt driekwart de levensbehoeften overwegend bij de plaatselijke winkeliers. Dit aandeel neemt af naar een derde van de huishoudens die over één auto beschikken.

Naast deze zaken zijn er in Hooghalen nog verschillende andere zakelijke ondernemingen gevestigd, waaronder bouw- en loonbedrijven, tuincentra, kap- en schoonheidssalons, meubelza-

ken, café-restaurants, een rijwiel- en een autobedrijf annex tankstation. Ook hiervan is de klandizie uit Hooghalen gevarieerd. Deze ligt tussen drie en 75 procent (tankstation). Het minst trekken speciaalzaken zoals een antiekzaak en een makelaardij. Voor het uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden of verbouwingen heeft ruim de helft een voorkeur voor een bedrijf uit het dorp zelf. Maar of dit ook daadwerkelijk plaatsvindt wanneer het zover is, is voor tien procent ook een kwestie van prijsstelling. Volgens de geïnterviewde bewoners speelt hierbij ook mee de mate waarin deze ondernemers zich betrokken tonen bij het dorp. Ondernemers die zich betrokken tonen kunnen op meer klandizie rekenen dan zij die zich weinig aan het dorp gelegen laten liggen.

5.6 Mobiliteit en vervoer

Hoewel de A28 vlak langs Hooghalen loopt beschikt het dorp niet over een eigen aansluiting op de deze snelweg. Een kwart van de bewoners is daarom ontevredenheid over de aansluiting van Hooghalen op het regionale en landelijke wegennet. Voor een autorit naar bijvoorbeeld Assen moet, zo geven zij aan, daarom ongeveer vijftien kilometer omgereden worden. Maar het grootste deel, namelijk driekwart, is desondanks tevreden over de bereikbaarheid van Hooghalen. De geïnterviewde bewoners wijzen op de centrale ligging van Hooghalen waardoor plaatsen als Assen en Beilen gemakkelijk te bereiken zijn. De door sommige geënquêteerde bewoners bepleite aansluiting op de A28 wordt door hen afgedaan als utopisch en ook niet wenselijk vanwege de ingreep in het landschap. Hoe dit ook zij, het spreekt voor zich dat deze kwestie alleen van belang is bij het gebruik van de auto als vervoermiddel naar plaatsen buiten het dorp. Maar uit de enquête komt de auto ook als belangrijkste vervoermiddel naar voren. Daarvan maakt 91 procent van de volwassen bewoners regelmatig gebruik.

Tezamen bezitten de geënquêteerde huishoudens 519 auto's, met een gemiddelde van 1,4 auto's per huishouden. Van de twee- en meerpersoonshuishoudens is 58 procent in het bezit van twee of meer auto's. Elf procent, ofwel 43 huishoudens, is aangewezen op andere middelen van vervoer. Het gaat hier bijna uitsluitend om oudere bewoners; 21 procent van de huishoudens van

ouderen is niet in het bezit van een auto. De helft van deze ouderen geeft te kennen dat zij zonnodig een beroep kunnen doen op burenen, familie of vrienden.

Als meest gebruikt vervoermiddel wordt de auto op de voet gevolgd door de fiets, waarmee tachtig procent van de volwassen bewoners zich regelmatig verplaatst. Uit dit percentage volgt ook dat de auto en de fiets naast elkaar gebruik worden. Voor een belangrijk deel is dat afhankelijk van waar het doel van de verplaatsing gelegen is: binnen of buiten het dorp. Bijna de helft van de bewoners gebruikt de auto als het gaat om verplaatsing buiten het dorp, maar geeft de voorkeur aan de fiets binnen het dorp. Elf procent gebruikt de auto zowel binnen als buiten het dorp, maar de fiets alleen voor verplaatsingen binnen het dorp.

Gelegen aan de spoorlijn Meppel – Groningen beschikte Hooghalen tot enkele jaren voor de Tweede Wereldoorlog over een station. Wegens vermindering van het aantal stoptreinen werd het station in 1938 gesloten. Gedurende de oorlog werd het station vanwege benzineschaarste weer in gebruik genomen om daarna definitief te sluiten. Sindsdien is de Hooghalen wat betreft het openbaar vervoer alleen bereikbaar per bus. Maar uit het autogebruik blijkt al dat het openbaar vervoer weinig frequent gebruikt wordt. Niet meer dan zeven procent van de volwassenen geeft te kennen regelmatig gebruik te maken van het openbaar vervoer. Vijf procent wisselt tussen het gebruik van de auto en openbaar vervoer.

Bij gezinnen met kinderen is het openbaar vervoer wel meer in beeld. Een kwart van deze gezinnen maakt regelmatig gebruik van de bus. De jongerenenquête leert ons dat dit gebruik vooral betrekking heeft op het reizen naar en van school. Het percentage jongeren dat hiervan gebruik maakt is nagenoeg gelijk aan het voornoemde percentage gezinnen. Maar dit betekent ook dat, evenals hun ouders, de meeste jongeren zich voornamelijk per fiets of, als ze in het bezit zijn van een rijbewijs, auto verplaatsen. Iets minder is dit het geval bij jongeren die studiefinanciering ontvangen en bijgevolg in het bezit zijn van OV-jaarkaart. Tweederde van deze jongeren maakt regelmatig gebruik van het openbaar vervoer. Het resterende deel verplaatst zich overwegend per fiets of auto.

De belangrijkste redenen voor het geringe gebruik van het openbaar vervoer zijn de lage frequentie, het feit dat de bus niet

in de avonduren rijdt en Laaghalen niet aan doet. Verder wijzen de bewoners op de slechte verbindingen en het tijdrovende karakter. Niet meer dan elf procent van de bewoners is tevreden met hetgeen het openbaar vervoer te bieden heeft. Van de regelmatige gebruikers zegt 44 procent tevreden te zijn. Zestig procent heeft geen mening omdat zij geen gebruik maken van het openbaar vervoer.

Het gebruik van bijzondere vormen van vervoer, zoals de Plusbus en WVG- vervoer is beperkt tot enkele bewoners. De Plusbus wordt door vijf bewoners regelmatig gebruikt. Van het WVG-vervoer wordt regelmatig gebruikt gemaakt door zes bewoners, waaronder twee kinderen. Niet bekend is hoe dit aantal zich verhoudt tot het potentiële aantal bewoners dat gebruik zou kunnen maken van WVG-vervoer.

6 Hoogersmilde

6.1 Bewoners in beeld

Geslacht en leeftijd

Gerekend naar het aantal bewoners is Hoogersmilde met 1650 inwoners het grootste van de vijf onderzochte dorpen. Aan de enquête namen 715 bewoners deel, bestaande uit 668 zelfstandig wonende volwassenen en 47 thuiswonende jongeren tussen 12 en 21 jaar. Naar geslacht gaat het om 360 mannen en 365 vrouwen. De oudste deelnemer is 86 jaar.

Tabel 6.2 Leeftijdsklasse

	aantal	percentage
12 – 14 jaar	15	2
15 – 24 jaar	45	6
25 – 44 jaar	271	38
45 – 64 jaar	263	37
65 – 79 jaar	106	15
80 jaar en ouder	15	2
totaal	715	100

Met een aantal van 665 bewoners van 25 jaar en ouder heeft zestig procent van het totale aantal van deze bewoners aan de enquête meegewerkt. De zestig jongeren en jongvolwassenen tot 25 jaar staan gelijk aan 39 procent van het aantal 12 – 24 jarigen dat deel uitmaakt van de geënquêteerde huishoudens en 28 procent van het totale aantal in Hoogersmilde woonachtige jongeren tussen 12 en 24 jaar²⁹. De bewoners tussen de 12 – 24 jaar zijn in de onderzoeksgroep ondervertegenwoordigd, wat veroorzaakt is door de selectieprocedure bij het enquêteren van de thuiswonende jongeren.

Gezinssamenstelling

Met de totale respondentengroep zijn 367 van de in Hoogersmilde gevestigde huishoudens in het onderzoek vertegenwoordigd. Naar type zijn de deelnemende huishoudens als volgt verdeeld:

Tabel 6.1 Type huishouden

type huishouden	aantal	percentage
(echt)paar zonder kinderen	143	37
(echt)paar met kinderen	166	45
eenoudergezin	5	3
alleenstaand	60	16
anders	1	< 1
totaal	367	100

De gezinnen met kinderen tellen tezamen 347 kinderen in de leeftijd van 0 – 21 jaar, wat gelijk staat aan ruim tachtig procent van het totale aantal kinderen in deze leeftijdsgroep. Bijna de helft van deze gezinnen heeft kinderen in de basisschoolleeftijd. In twee eenoudergezinnen is de ouder een man. De respondenten in categorieën ‘alleenstaand’ en ‘anders’ tezamen genomen bestaan uit 25 mannen en 36 vrouwen. Bijna driekwart van de alleenstaanden is ouder dan vijftig jaar.

²⁹ Waaronder 13 personen die al of niet samenwonend een eigen huishouding voeren. De jongste van deze dertien bewoners is 19 jaar.

Herkomst, woonperspectieven en sociale netwerken

Herkomst en woongedrag

Evenals in de voorgaande vier dorpen het geval is bestaat ook de bevolking van Hoogersmilde voor het merendeel uit bewoners die zich vanuit andere plaatsen in Hoogersmilde gevestigd hebben. In Hoogersmilde beslaat hun aandeel 74 procent van het totale aantal geënquêteerde bewoners. Naar huishoudens gerekend bestaat 56 procent uit huishoudens van vestigers. Het aantal oorspronkelijke huishoudens omvat 139 gezinnen, waarvan één eenoudergezin, en achttien alleenstaanden. De huishoudens van de vestigers zijn verdeeld in 164 gezinnen, waaronder vier eenoudergezinnen en 43 alleenstaanden. De gemiddelde woongedrag van de oorspronkelijke volwassen bewoners is 50 jaar, terwijl die van de vestigers uitkomt op achttien jaar. Voorts behoort 44 procent tot de zogeheten nieuwkomers. Hiervan is zestig procent jonger dan 45 jaar en negen procent ouder dan 65 jaar. De volgende tabel geeft de herkomst van deze bewoners weer.

Tabel 6.3 Herkomst van vestigers

herkomst	aantal	percentage
regio	69	34
provincie	34	17
overig Nederland	81	39
onbekend	23	10
totaal	207	100

Naar de feitelijke plaats van herkomst gerekend is een kwart van de 81 vestigers van buiten de provincie afkomstig uit de randstad. De overige van buiten de provincie afkomstige bewoners zijn voor het merendeel afkomstig uit de omringende provincies Groningen, Friesland en Overijssel. Bij deze bewoners is sprake van een opmerkelijke concentratie van bewoners die van oorsprong afkomstig zijn uit het net over de grens met de

provincie Friesland gelegen Appelscha³⁰. Dit betreft vijftien procent van de van buiten de provincie afkomstige vestigers.

Redenen voor vestiging zijn het werk, de beschikbaarheid van geschikte huisvesting en de kwaliteit van de woonomgeving. Verder is een substantieel deel van de vestigers vermoedelijk van oorsprong afkomstig uit Hoogersmilde. Het gaat om bewoners die na een tijdlang ergens anders vertoeft te hebben weer teruggekeerd zijn naar hun geboortedorp. Naar schatting betreft dit rond de 75 huishoudens, afgeleid uit het aantal vestigers dat familie in het dorp heeft.

Woonperspectieven

Naast een tamelijk constante stroom aan nieuwe bewoners zijn er ook met min of meer concrete vertrekplannen, bewoners die verwachten op korte of middellange termijn naar een andere plaats te zullen verhuizen. Binnen de onderzoeksgroep betreft dit 52 huishoudens, ofwel veertien procent. Driekwart van deze huishoudens denkt dat dit niet eerder dan over enkele jaren het geval zal zijn, terwijl tien procent verwacht binnen de termijn van één jaar verhuist te zijn. In iets meer dan de helft van de huishoudens met vertrekplannen gaat het om bewoners die ouder zijn dan vijftig jaar. In bijna de helft van deze huishoudens hebben de verhuisplannen te maken met het tekort aan geschikte huisvesting en voorzieningen voor ouderen. De meeste van hen verwachten daarvoor binnen enkele jaren naar een grotere plaats in de regio te zullen verhuizen. De verhuisplannen van jongere bewoners hebben eveneens regelmatig betrekking op het voorzieningenpeil, maar hebben ook verschillende andere redenen. Voor de een gaat het om dichterbij de familie willen wonen of vanwege het werk, terwijl anderen op zoek naar nieuwbouwmogelijkheden en weer anderen het sociale klimaat als reden noemen voor verhuizing.

Aan de jongeren hebben we de vraag voorgelegd waar hun voorkeur naar uit gaat wanneer ze op zichzelf gaan wonen. Hierop antwoordt ruim een kwart zich in Hoogersmilde te willen vestigen, terwijl zes procent meer perspectief ziet in wonen in een

³⁰ Dit is opmerkelijk te noemen omdat in de tijd van de vervening van de Smilder venen veel veenarbeiders eveneens afkomstig waren uit Appelscha. Dit gegeven staat evenwel los van de achtergronden van de huidige vestigers.

groter dorp en vijftien procent de voorkeur geeft aan een stedelijke omgeving. Het resterende deel heeft geen voorkeur, maar studie en werkgelegenheidsperspectieven zullen bij een aantal van hen de doorslag geven. Daarbij sluiten zij een eventuele terugkeer, wanneer het werk dit toelaat, niet uit.

Sociale netwerken

Van de oorspronkelijk huishoudens heeft 91 procent familie in het dorp. Onder de vestigers is dat bij 51 procent het geval. Achttien procent heeft geen familie in Hoogersmilde maar wel in de regio, terwijl 21 procent uitsluitend familie elders in het land heeft. Daarnaast beschikken vrijwel alle oorspronkelijke huishoudens en driekwart van de vestigers over een kring van vrienden en kennissen. Gerelateerd aan het hebben van familie beschikt daarmee 79 procent van de vestigers over een sociaal netwerk, bestaande uit familie, dan wel uit vrienden en kennissen of uit beide. Bij elf procent van de vestigers bestaat dit netwerk uitsluitend uit familie, terwijl veertig procent alleen vrienden en kennissen in het dorp heeft.

Opleiding

Gemeten naar opleiding blijkt zestig procent van de bewoners over een opleidingsniveau op maximaal lbo/mavo-niveau te beschikken. Daarmee tekent Hoogersmilde zich van de vijf dorpen tevens af als het dorp met het grootste aandeel laagopgeleiden. Tegelijk blijft ook het aandeel hoogopgeleiden achter bij de andere vijf dorpen.

Tabel 6.4 Opleiding (N = 631)

opleidingsniveau	aantal	percentage	cum. perc.
geen opleiding	9	2	2
basisschool	64	10	12
lbo, mavo, mulo	304	48	60
mbo	157	25	85
havo, hbs, wo	34	5	90
hbo, wo	63	10	100
totaal	631	100	

Gerelateerd aan geslacht en leeftijd vertoont Hoogersmilde met name op het laatste een tamelijk sterke overeenkomst met Hooghalen. Van de 65+ers in Hoogersmilde is 71 procent laag opgeleid tegenover iets meer dan een kwart van de bewoners die jonger zijn dan 35 jaar. Vrouwen zijn verhoudingsgewijs even vaak laag opgeleid als mannen, maar mannen beschikken wel iets vaker over een opleiding op hbo of wetenschappelijk niveau. Dit niveau treffen we aan bij twaalf procent van de mannen en acht procent van de vrouwen.

Over alle geënquêteerde jongeren gerekend volgt 87 procent een opleiding in het dagonderwijs, terwijl van de niet-leerplichtige jongeren 82 procent een voltijdopleiding volgt. Vijf niet-leerplichtig jongere hebben een baan en één is werkzoekend. Naar type opleiding volgt 39 procent een vmbo-opleiding; 20 procent havo of vwo en een kwart mbo. De resterende vijftien procent volgt een hbo of universitaire opleiding. Beperkt tot de niet-leerplichtige schoolgaanden komt dit percentage uit op 23 procent, wat met ruime afstand het hoogst is van alle in het onderzoek betrokken dorpen. De betrokken scholen voor het voortgezet onderwijs en mbo staan overwegend in Assen (veertien jongeren) en Diever (twaalf jongeren). Bij hbo- of universitair onderwijs gaat het om Groningen en Leeuwarden. De weg naar school wordt voornamelijk afgelegd per fiets of brommer (57 procent) of met de het openbaar vervoer (36 procent). Van de schoolgaanden met een OV-jaarkaart reist zeventig procent met het openbaar vervoer. De helft van de schoolgaande jongeren heeft een bijbaantje met een gemiddelde omvang van negen uur per week. Voornamelijk gaat het om werkzaamheden in het winkelbedrijf en de horeca in Hoogersmilde of elders in de regio.

6.2 Inkomen en arbeid

Gezinsinkomen

Het aandeel inkomensontvangers met lage en hoge inkomens betreft respectievelijk 48 procent en 13 procent. Het gemiddelde

besteedbaar gezinsinkomen bedraagt ongeveer € 1800 per maand. De volgende tabel geeft de verdeling weer naar besteedbaar inkomen per huishouden per maand.

Tabel 6.5 Gezinsinkomen in euro per maand (N = 285)

inkomen	aantal	percentage	cum. perc.
minder dan 1000	47	17	17
1000-1500	105	37	53
1500-2000	60	21	74
2000-2500	41	14	89
2500-3000	15	5	94
meer dan 3000	17	6	100
totaal	286	100	

Het in vergelijking met de ander vier dorpen hogere percentage inkomensontvangers met een laag inkomen wordt weerspiegelt in een eveneens hoger percentage huishoudens met een laag inkomen. Dit betreft zeventien procent van de huishoudens, wat tevens het hoogste in de vijf dorpen aangetroffen percentage huishoudens met een laag inkomen is. Lage inkomens treffen we vooral bij alleenstaanden (51 procent), eenoudergezinnen (40 procent) en ouderen (34 procent), maar van de alleenstaande ouderen moet 78 procent rondkomen van een inkomen op minimumniveau. In bijna een derde van de twee- en meerpersoonshuishoudens ligt het gezinsinkomen tussen duizend en twee duizend euro per maand, maar in tenminste dertig procent van deze huishoudens is dit het gevolg van het tweeverdienereffect.

Arbeidsparticipatie

De tot de potentiële beroepsbevolking te rekenen respondentgroep bestaat uit 579 personen. Hiervan heeft 64 procent een baan van tenminste twaalf uur per week.

**Tabel 6.6 Potentiële beroepsbevolking en werkenden
naar geslacht**

	man	vrouw	totaal
beroepsbevolking	282	297	579
werkenden	230	140	370

Van het vrouwelijk deel van de potentiële beroepsbevolking heeft 47 procent een baan, tegenover 82 procent van de mannen. Een derde van het totale aantal werkende bewoners, maar zeventig procent van de vrouwen, heeft een baan in deeltijd. Bij de mannen werkt elf procent in deeltijd. Beperkt tot de potentiële beroepsbevolking behoort 48 procent van de twee- en meerpersoonshuishoudens tot de zogeheten tweeverdieners. Van de gezinnen met kinderen hebben beide partners nagenoeg even vaak een baan als van de tweepersoonshuishoudens zonder kinderen.

Van het niet werkende deel van de potentiële beroepsbevolking behoort veertien procent tot de zogeheten niet-actieven. Hiervan heeft driekwart een WAO-uitkering. Over de totale potentiële beroepsbevolking gerekend is drie procent werkloos werkzoekende, wat iets boven het gemeentelijk percentage werklozen ligt. Voorts volgt vijf procent een voltijdopleiding en is eveneens vijf procent met de vut.

Ruim een kwart van de werkende bewoners hoeft voor zijn of haar werk het dorp niet uit; hun werkplek bevindt zich in Hoogersmilde. Van deze bewoners, 97 in getal, is twintig procent werkzaam in de agrarische sector – waarbij het in alle gevallen gaat om een eigen bedrijf – en is eveneens twintig procent in de industriële sector werkzaam. Voort is naar werkplek 21 procent werkzaam in een plaats in de regio en 28 procent elders in de provincie. Voornamelijk betreft dit Beilen en Smilde respectievelijk Assen en Hoogeveen. Dertien procent werkt buiten de provincie, maar het merendeel binnen een straal van vijftig kilometer rond Hoogersmilde.

6.3 Wonen in Hoogersmilde

Leefbaarheid

De kwaliteiten van Hoogersmilde op het gebied van wonen en leven stemt 85 procent van de bewoners tevreden. De overige bewoners zijn voor het merendeel niet tevreden, maar ook niet ontevreden. Slechts een handvol is overwegend ontevreden. De redenen die bewoners aangeven voor hun tevredenheid hebben in vrijwel gelijke mate betrekking op de woonomgeving – de rust, de ruimte en het landschappelijk schoon – en het dorpsleven, de sfeer in de onderlinge omgang tussen de bewoners. Niet zelden worden ze beide in een adem genoemd. Opmerkelijk is dat de ontevreden bewoners dat voornamelijk juist zijn vanwege de sfeer tussen bewoners. Relatief veel bewoners ontlenen hun tevredenheid ook aan het aanwezige voorzieningenpeil – “je hebt hier alles bij de hand” –, terwijl anderen zich daarover juist kritisch uitlaten. Het laatste betreft vooral het verdwijnen van medische voorzieningen, zoals de huisarts en een afhaalpunt voor medicijnen, en het beperkte of te dure winklassortiment. Deze kritiek wordt geuit door zowel tevreden als de enkele ontevreden bewoners. In de volgende tabel geven we de samenhang weer tussen de waardering van deze en andere aspecten van leefbaarheid met de mate van leefbaarheid.

Tabel 6.7 Belang en waardering van kwaliteiten van leefbaarheid

aspect van leefbaarheid	belang	waarde- ring	laagste score	hoogste score	samenhang met tevredenheid (Eta)
wonen en woonomgeving	belangrijk	7,9	3	10	.379
veiligheid	belangrijk	7,1	1	10	.203
contacten met bewoners	belangrijk	7,3	2	10	.485
verenigingsleven	belangrijk	6,9	1	10	.337
voorzieningenpeil	belangrijk	6,1	1	10	.380
gemiddeld		7,1	n.v.t	n.v.t	.357

Met een gemiddeld ruim voldoende lopen de afzonderlijke waarderungen van de kwaliteiten van leefbaarheid uiteen van voldoende tot goed. De samenhang met de mate van tevredenheid wisselt. Het sterkst wordt deze bepaald door de verbondenheid tussen bewoners onderling en het zwakst door sociale veiligheid. Voorts is er een relatief sterke samenhang met het aanwezige voorzieningenpeil.

De jongeren stemmen in hun waarderungen van de verschillende kwaliteiten overeen met die van de volwassen dorpsbewoners. Kwaliteiten als de woonomgeving en de onderlinge contacten worden door hen het meest genoemd als aantrekkelijke kenmerken van Hoogersmilde. Deze worden als zodanig genoemd door 62, respectievelijk 55 procent.

Bijzonder laag scoren de voorzieningen voor jongeren; deze worden door niet meer dan acht procent van de jongeren als aantrekkelijk bevonden. Maar dat is ook niet verwonderlijk aangezien Hoogersmilde niet over jongerenvoorzieningen, zoals een jongerencentrum, beschikt. Wel zijn er twee jeugdclubs vanuit de SOW-kerken. Afgaande op de jongerenenquête heeft een aantal jongeren zelf een soort ontmoeting- en hangplek gecreëerd in en rond een oude caravan, door hen "De Keet" genoemd.

Sociaal klimaat

Uit tabel 6.7 komt een sterk sociaal klimaat naar voren, waarbij het vooral lijkt te gaan om onderlinge verbondenheid die bewoners ervaren. De helft van de bewoners vindt dit een sterk dorpskenmerk, terwijl 39 procent dit wel een kenmerk vindt maar niet in bijzondere mate. Op het persoonlijk vlak is er bij de meeste bewoners eveneens sprake van verbondenheid. Bijna tweederde geeft te kennen zich sterk bij het wel en wee van het dorp en zijn bewoners betrokken te voelen, terwijl een kwart zich enigszins betrokken voelt. Daarnaast voelt 82 procent zich opgenomen in de gemeenschap, hoewel dit voor een klein deel van deze bewoners wel wat meer mag zijn. Maar de meeste bewoners die zich niet opgenomen voelen hebben hier ook geen problemen mee; slechts een zeer klein aantal bewoners omschrijft zich in dit opzicht als een buitenstaander. Naar geslacht en leeftijd doen zich

op deze aspecten geen belangwekkende verschillen voor, evenmin als naar gezinssamenstelling. Wat het laatste betreft ervaren gezinnen met kinderen zich verhoudingsgewijs het meest opgenomen in de gemeenschap. Het minst is dat het geval bij alleenstaanden; daarvan geeft tweederde te kennen zich opgenomen te voelen.

De mate van onderlinge verbondenheid die bewoners ervaren wordt onder meer weerspiegeld in het klaar staan voor elkaar en in de beleving van sociale controle. Het laatste wordt door ruim driekwart van de bewoners ondervonden, maar hiervan ziet een ruime meerderheid, namelijk 61 procent het als een teken van betrokkenheid. Slechts vier procent voelt zich hierdoor in zijn of haar doen en laten belemmert. Het bieden van hulp en steun aan dorpsgenoten is, evenals daarvoor een beroep kunnen doen op medebewoners, eveneens een breed gedeeld verschijnsel. Ruim tachtig procent kan in de meest voorkomende gevallen rekenen op anderen, maar staat ook zelf wanneer nodig klaar. Evenals in dorpen als Nieuw-Balinge en Hooghalen is er in Hoogersmilde geen significant verband met het zich opgenomen voelen in de gemeenschap. Daarentegen zijn bewoners met familie of vrienden in het dorp aanmerkelijk vaker verzekerd van hulp dan bewoners zonder een dergelijk netwerk.

Verbondenheid met het dorp bij vestigers

Bij de vestigers brengt de analyse van verbondenheid met het dorp en zijn bewoners geen opmerkelijke verschillen op de voornoemde aspecten naar voren, met uitzondering van de aspecten 'betrokkenheid' en 'mate van opgenomen zijn in de gemeenschap'. Bewoners die zich niet betrokken voelen bij het dorp behoren zonder uitzondering tot de vestigers, terwijl van de huishoudens die te kennen gaven, al of niet gewild, buiten de gemeenschap te staan 92 procent tot de vestigers behoort. Binnen de groep vestigers is geen samenhang aan te wijzen tussen deze ervaringen en het aantal jaren dat men in Hoogersmilde woonachtig is, maar opmerkelijk is wel dat verhoudingsgewijs bewoners met een woontijd tussen de 20 en 35 jaar het minst opgenomen zijn. Terwijl van de bewoners met een kortere of langere woontijd tenminste driekwart aangeeft zich opgenomen

te voelen is het zelfde het geval bij iets minder dan tweederde van de bewoners met een woonduur tussen de 20 en 35 jaar.

Vergeleken met oorspronkelijke bewoners ervaren vestigers iets minder vaak sociale controle, maar zij die dat wel doen ervaren dit tevens minder vaak als een teken van betrokkenheid. Het percentage vestigers dat dit als belemmerend ervaart is ruim drie keer zo hoog als bij de oorspronkelijke bewoners het geval is.

Het percentage vestigers dat deel heeft aan het systeem van burenhulp is nagenoeg gelijk aan het percentage van de oorspronkelijke bewoners, althans als het gaat om het bieden van hulp. Wel menen met name nieuwkomers zonder familie of vrienden in het dorp minder vaak een beroep te kunnen doen op hulp van dorpsgenoten. Het laatste wordt ook onderschreven door de geïnterviewde bewoners, maar betreft volgens hen vooral een gevoelskwestie. Sommige vestigers voelen zich niet of nauwelijks als echte Hoogesmilders geaccepteerd door de oorspronkelijke bewoners. Daardoor ervaren deze vestigers moeite met hun opname in de gemeenschap, wat hen terughoudend maakt met het doen van een beroep op andere bewoners voor hulp.

Aandachtspunten

Vanuit een groot aantal huishoudens wordt met het oog op de leefbaarheid van het dorp aandacht gevraagd voor een diversiteit aan zaken. Het merendeel hiervan heeft betrekking op de sociale- en verkeersveiligheid in het dorp en de omgeving. Het gaat dan om vangrails langs de Drentse Hoofdvaart, de veiligheid van bij bruggen, kruispunten en speciale plekken zoals de omgeving van de christelijke basisschool.

Beter onderhoud van de openbare ruimte en betere verlichting zijn nodig om zich sociaal veilig te voelen. Volgens verschillende bewoners behoeft dit eveneens verbetering, evenals het toezicht op rondhangende jongeren, waar verschillende bewoners overlast van ondervinden. Het laatste vindt ook een weerklank bij de jongeren. Zij wijzen voornamelijk op het ontbreken van sport- en jeugdvoorzieningen, zowel binnen als buiten, waardoor zij weinig anders kunnen dan rondhangen. In samenhang hiermee wensen verschillende bewoners aandacht voor verbetering van

het verenigingsleven. In het bijzonder betreft dit de (sport)mogelijkheden voor meisjes en vrouwen.

Een niet onbelangrijk deel wijst ook op het voorzieningspeil. Met name stoort het veel bewoners dat de eerste lijnszorg – huisarts en apotheek – volledig ontbreekt en dat men daarom in het weekend aangewezen is op de centrale huisartsenpost in Assen. Anderen vragen om aandacht voor het winkelassortiment. In het bijzonder zaken voor kleding en dergelijk worden door hen als een gemis ervaren.

Huisvesting is eveneens een tamelijk veel genoemd aandachtspunt. Dit betreft vooral geschikte huisvesting voor ouderen.

6.4 Verenigingsleven

Hoogersmilder verenigingen en hun ledentallen

Bijna tweederde van de bewoners vindt een sterk verenigingsleven min of meer belangrijk voor de leefbaarheid van het dorp. Maar de mate waarin het verenigingsleven van Hoogersmilde beantwoordt aan de verwachtingen en wensen van bewoners wordt, zoals blijkt uit tabel 6.8, door hen gewaardeerd met een magere zeven. Daarmee doet zich de vraag voor of er wensen en behoeften leven die niet door het bestaande verenigingsleven beantwoord (kunnen) worden. Hoe ziet het verenigingsleven in Hoogersmilde en de participatie daaraan door bewoners er uit?

In Hoogersmilde zijn vijftien verschillende soorten verenigingen actief. Het gaat om hengelsportvereniging Albino, drie buurtverenigingen, de Christelijke Vrouwenbond, middenstandsvereniging Hoogersmilde, de toneelvereniging Hoogersmilde, verschillende kaart- en biljartclubs, Ijsvereniging 'd Olde Smilde, damclub 'd Olde Smilde, koersbalvereniging De Schakel, Sportvereniging Hoogersmilde, vrouwenvereniging Vrouwen van Nu, de Vereniging voor Dorpsbelangen Hoogersmilde, Woonvereniging voor senioren en dartclub Zenderzicht.

Daarnaast zijn er nog verschillende andere organisaties actief, zoals de stichting Dorpsfeest, stichting De Hertenkamp, de Speeltuincommissie en de werkgroep Verkeer en Veiligheid.

Vanuit de SOW-kerken zijn er de zondagschool en een tweetal jeugdclubs: tienerclub De Schakel voor jongens en meisjes van 12 – 16 jaar en de Jeugdclub 16+ voor de oudere jeugd. De laatste twee worden ook bezocht door kinderen en jeugdigen uit enkele niet-kerkelijke gezinnen. De tienerclub organiseert, naast catechisatielessen, hobbyachtige activiteiten voor de jongere jeugd. Eenmaal per maand organiseert De Schakel een disco-avond.

Deelname

Tachtig procent van de geënuquêteerde huishoudens is met één of meerdere gezinsleden aangesloten bij de voornoemde verenigingen. In aantal betreft dit 293 huishoudens. Hiervan is bijna de helft verbonden aan drie of meer verenigingen, terwijl het gemiddeld aantal verenigingen per huishouden uitkomt op 2,6. Drie huishoudens zijn aangesloten bij zeven verenigingen. Gezinnen met kinderen hebben zowel in absolute aantallen als verhoudingsgewijs het meest deel aan het verenigingsleven. Van de een- en tweoudergezinnen is 88 procent verbonden aan het verenigingsleven. Van de gezinnen zonder kinderen en de alleenstaanden is dat respectievelijk 78 en 57 procent.

Gerelateerd aan leeftijd is er in het algemeen sprake van een stijgende, maar enigszins golvende lijn in deelname met het toenemen van de leeftijd. Deze lijn zet zich bovendien door tot op hoge leeftijd. Van de huishoudens van 80+ers heeft 86 procent in de vorm van lidmaatschappen deel aan het verenigingsleven, waarmee zij naar verhouding tevens het meest verbonden zijn. In de meeste gevallen heeft hun lidmaatschap als doel het financieel ondersteunen van de betrokken verenigingen, wat door hen als een morele plicht wordt beschouwd. Hiertegenover staat een deelname van 65 procent van de huishoudens van bewoners die jonger zijn dan 35 jaar. Van de jongeren is 72 procent lid van één of meer verenigingen. Daarbij gaat het vooral om Sportclub Hoogersmilde (achttien jongeren) en de ijsvereniging 'd Olde Smilde (29 jongeren). Dertien jongeren geven te kennen van beide clubs lid te zijn.

Naar inkomen gerekend zien we vanaf de laagste inkomenscategorie, waarvan 72 procent deel heeft aan het verenigingsleven, een opgaande lijn in het deelnamepercentage naar de

categorie 1500 – 2000 euro per maand. In de daaropvolgende categorieën neemt de deelname weer geleidelijk af tot 65 procent van de huishoudens met een inkomen van meer dan 3000 euro per maand. Het aandeel huishoudens in de categorie 1500 – 2000 euro komt uit op 87 procent.

Verbonden aan de herkomst van de huishoudens zien we een aanmerkelijk verschil in participatie tussen oorspronkelijke gezinnen en gezinnen van vestigers. Terwijl bijna alle oorspronkelijke gezinnen betrokken zijn bij het verenigingsleven is dat onder de gezinnen van vestigers beperkt tot iets minder dan driekwart. Bovendien varieert de participatie van de gezinnen van vestigers naarmate de afstand tussen Hoogersmilde en de plaats van herkomst groter is, namelijk van 78 procent bij de vestigers afkomstig uit de regio naar tweederde bij de vestigers van buiten de provincie. Tussen de beide groepen alleenstaanden is in dit verband geen verschil te constateren.

Lidmaatschappen van verenigingen buiten Hoogersmilde

Naast deelname aan het verenigingsleven in Hoogersmilde is 44 procent van de 293 betrokken huishoudens tevens lid van een of meer verenigingen elders, terwijl van de overige 74 huishoudens een derde deel heeft aan verenigingsactiviteiten elders. Hieruit volgt dat 42 procent van alle huishoudens een of meerdere lidmaatschappen van verenigingen elders telt, maar ook dat twaalf procent van alle huishoudens niet betrokken is bij het verenigingsleven in Hoogersmilde, noch bij een vereniging elders.

Naar samenstelling van het huishouden zijn met 45 procent het ook nu weer de gezinnen met kinderen die het meest deel hebben aan verenigingen elders. Maar dit betreft uitsluitend tweeoudergezinnen. Gezinnen zonder kinderen en alleenstaanden gaan gelijk op in deze, in beide groepen huishoudens blijft het lidmaatschap van verenigingen elders beperkt tot 41 procent. Gerelateerd aan leeftijd zien we dat huishoudens in de jongste en de oudste leeftijdscategorieën, ieder met zeventien procent, het minst participeren in niet-lokale verenigingen. Bij de tussengelegen categorieën is deze vorm van participatie het grootst onder de 25 – 34 jarigen (53 procent) en de 50 – 64 jarigen (45 procent).

Gerekend naar inkomen doet zich een opmerkelijke gelijkenis voor met de participatie aan het lokale verenigingsleven. Ook in het lidmaatschap van verenigingen elders is eerst sprake van een opgaande lijn, namelijk van 29 procent in de laagste inkomenscategorïe naar de 55 procent in de categorie 1500 – 2000 euro per maand om vervolgens weer af te nemen naar 53 procent van de huishoudens met meer dan 3000 euro per maand. Maar deze vorm van niet-lokale participatie treffen we verhoudingsgewijs het minst aan bij de huishoudens met een besteedbaar inkomen tussen 2500 en 3000 euro per maand, namelijk bij 27 procent.

Gerelateerd aan de herkomst van de huishoudens zijn met 39 procent de oorspronkelijke huishoudens het minst aangesloten bij verenigingen elders. Onder de vestigers komt dit percentage uit op 45 procent. Vestigers zijn dus vaker aangesloten bij een vereniging elders dan oorspronkelijke bewoners. Naar herkomst van de vestigers is sprake van variatie. Het meest aangesloten zijn huishoudens die afkomstig zijn van buiten de provincie (51 procent) en huishoudens afkomstig uit de regio (43 procent). Huishoudens in de herkomstcategorieën “provincie” en “onbekend” participeren met respectievelijk 32 en 43 procent in verenigingen elders.

De deelname aan verenigingsactiviteiten elders is voornamelijk van compenserende aard. Het gaat voor het merendeel om activiteiten in de sfeer van sport en hobby waar het verenigingsleven in Hoogersmilde niet in voorziet. De verenigingen in kwestie bevinden zich in de omliggende dorpen zoals Smilde, Bovensmilde en Beilen. Daarnaast gaat het om landelijke of provinciale organisaties op het gebied van belangenbehartiging, politieke organisaties, interesseverenigingen, milieuorganisaties en sponsororganisaties. Sommige vestigers uit de regio zijn lid van een sport- of hobbyvereniging elders, ondanks dat in Hoogersmilde de betrokken vorm van sport of hobby in verenigingsverband beoefend kan worden. In de meeste gevallen gaat het om verenigingen in de plaats van herkomst.

Vrijwilligerswerk

Binnen de onderzoeksgroep zelfstandig wonenden zijn 225 bewoners, ofwel 34 procent, als vrijwilliger actief in het vereni-

gingsleven en andere dorpsactiviteiten in Hoogersmilde. Hiervan is 39 procent actief in twee of meer organisaties. Naar huishouden gerekend behoren bijna alle vrijwilligers tot de gezinnen met of zonder kinderen. Dit betreft 96 procent van alle vrijwilligers. Bovendien zijn in de meeste betrokken gezinnen, namelijk 59 procent, beide partners actief. Wel doet zich een verschil voor tussen de gezinnen met en die zonder kinderen. Van de laatste is van 34 procent een of beide partners actief, terwijl dit in de eerste groep bij 54 procent het geval is. Van de alleenstaanden en eenoudergezinnen is respectievelijk dertien en twintig procent actief als vrijwilliger.

Naar geslacht gaat het om 122 vrouwen en 103 mannen. Deze aantallen houden in dat van de vrouwen 36 procent en van de mannen 31 procent zich als zodanig inzet voor het dorp. Vrouwen zijn dus iets vaker betrokken in het vrijwilligerswerk dan mannen. Het iets grotere aandeel van de vrouwen komt vooral naar voren in de organisatie en uitvoering van activiteiten; dit wordt iets vaker door vrouwen gedaan dan door mannen. In bestuursactiviteiten en het verlenen van hand- en spandiensten gaan beide geslachten gelijk op. De volgende tabel geeft de verdeling in werkzaamheden naar geslacht.

Tabel 6.8 Type vrijwilligerswerk naar geslacht in procenten (N = 225)

soort werkzaamheden	man	vrouw	totaal
bestuurlijk werk	22	22	22
organisatorisch werk	8	10	9
hand- en spandiensten	43	43	43
onbekend	27	25	26
totaal	100	100	100

Gerelateerd aan de leeftijd zijn de meeste vrijwilligers, namelijk 48 procent, jonger dan 45 jaar; 42 procent is tussen 45 en 65 jaar. Met uitzondering van de oudste bewoners, van wie niemand meer als zodanig actief is, zijn de bewoners jonger dan 25 jaar het minst actief. Minder dan één procent van de vrijwilligers is jonger dan 25 jaar, terwijl van deze bewoners vijftien procent actief is in het verenigingsleven. Naar opleidingsniveau zien we dat zestig

procent van de vrijwilligers een opleiding op maximaal lbo/mavo-niveau genoten. Tien procent heeft een opleiding op hbo of wetenschappelijk niveau. Daarmee is het opleidingsniveau van de vrijwilligers een perfecte afspiegeling van dat van de totale volwassen bevolking. Analyse van de relatie met de arbeidsmarkt laat zien dat 61 procent van de vrijwilligers dit werk doet naast een betaalde baan. Van de werkenden verricht 37 procent vrijwilligerswerk, terwijl van alle bewoners zonder betaald werk 29 procent vrijwilligerswerk verricht. Voorts behoort vijf procent van de vrijwilligers tot de zogeheten niet-actieven. Van deze bewoners is zeventien procent als zodanig actief, waarbij het voor het merendeel gaat om mensen met een uitkering in het kader van de Wao.

Tenslotte hebben we de vrijwilligers gerelateerd aan hun herkomst. Hieruit komt naar voren dat de oorspronkelijke bewoners zich op dit gebied het minst onbetuigd laten; van deze bewoners is 38 procent als vrijwilliger actief. Van de vestigers zet 30 procent zich op deze manier in voor het verenigingsleven en dorpsactiviteiten, maar onder de nieuwkomers is dit beperkt tot twintig procent. Er is echter geen significant verschil tussen beide groepen bewoners. Van de vestigers onder de vrijwilligers is 38 procent afkomstig uit de regio, 19 procent uit het overige deel van de provincie en 31 procent uit plaatsen elders in het land. Van twaalf procent is de herkomst niet bekend.

Evenals in de andere dorpen hebben we in Hoogersmilde de niet in georganiseerd verband actieve bewoners gevraagd naar hun mogelijkheden en belemmeringen met betrekking tot vrijwilligerswerk. Het merendeel van de 443 bewoners die dit betreft geeft te kennen geen vrijwilligerswerk te willen of heeft deze vraag niet beantwoord. Negen procent (veertig in getal) staat hier in beginsel voor open, want geeft te kennen vrijwilligerswerk te overwegen. Dat zij nog niet zover zijn gekomen heeft veelal te maken met een gebrek aan tijd. Voor anderen speelt dat zij niet weten waar ze zich concreet voor in zouden willen zetten of wat ze kunnen.

Wat het laatste betreft hebben we de betrokken bewoners ook gevraagd naar hun kwaliteiten. Beperkt tot het potentieel nieuwe vrijwilligers, de veertig bewoners die overwegen vrijwilligerswerk te gaan doen, geeft 30 procent te kennen over bestuurlijke kwaliteiten te beschikken, 45 procent is in vaardig in het

organiseren en beschikt 20 procent over creatieve en artistieke talenten. De resterende vijf procent heeft deze vraag niet beantwoord.

De geïnterviewde bewoners vertellen dat het steeds moeilijker wordt om onder de bewoners van Hoogersmilde nieuwe vrijwilligers te vinden, vooral als het gaat om het vervullen van bestuursfuncties. Niet zelden worden bestuursvacatures opgevuld door leden/vrijwilligers uit andere dorpen. Volgens de geïnterviewden vloeit dit mede voort uit een onderschatting van het eigen kunnen onder bewoners. Men vindt een bestuursfunctie al snel te hoog gegrepen.

Bezoek aan culturele en recreatieve voorzieningen elders

Hiervoor bespraken we de deelname van de bewoners aan sociale, culturele en sportieve activiteiten in Hoogersmilde. Maar hoe staat het met hun deelname aan dergelijke activiteiten elders, zoals het bijwonen van theater- en filmvoorstellingen of sportevenementen. En, als ze daar deel aan hebben, waar doen ze dat dan, zo dicht mogelijk bij huis of zoekt men deze vormen van ontspanning en recreatie ook verder weg in het land?

Onderstaande tabel geeft gepercenteerd op huishoudniveau het bezoek van de Hoogersmilders aan enkele aan hen voorgedragen culturele en sportieve evenementen.

Tabel 6.10 Bezoek aan culturele en sportvoorzieningen elders in procenten

	nooit	soms	regelmatig
theater, Bioscoop De Kolk in Assen	47	46	7
theater De Tamboer in Hoogeveen	74	23	3
theater elders in het land	67	30	3
museum in Drenthe	62	34	4
museum buiten Drenthe	63	32	5
zwembad De Peppel in Beilen	74	20	6
zwembad De Smelthe in Smilde	55	25	20
zwembad De Boskamp in Westerbork	93	6	1
zwembad De Dolfijn Hoogeveen	96	2	2
kunstijsbaan / zwembad De Smelt in Assen	56	35	9
bezoek groot sportevenement	68	27	5

Een grote meerderheid van de zelfstandig wonende bewoners pleegt soms tot regelmatig gebruik te maken van het aanbod van de genoemde voorzieningen. Dit wordt aangegeven door 81 procent van alle zelfstandige bewoners. De tabel laat zien dat dit per voorziening uiteen loopt van 4 tot 53 procent. Op een uitzondering na, theater- en bioscoop De Kolk in Assen, worden deze voorzieningen steeds door minder dan de helft van de bewoners bezocht. Het minst in beeld zijn de zwembaden in Hoogeveen en Westerbork, theatervoorstellingen in Hoogeveen en sportevenementen buiten Drenthe. Voorts zien we dat het bezoek aan de genoemde voorzieningen en evenementen zich meestal beperkt tot hooguit drie keer per jaar.

De mate van participatie brengt ons bij de vraag naar mogelijke verschillen tussen de bewoners onderling naar leeftijd, inkomen of herkomst. Gerelateerd aan leeftijd zien we een geleidelijke afname in deelname met het voortschrijden van de leeftijd. Bewoners in de jongste leeftijdscategorie bezoeken allemaal min of meer regelmatig één of meerdere van de genoemde mogelijkheden. Bij de 65+ers is dit afgenomen tot de precies helft.

Naar inkomen gerekend is er eveneens sprake van verschil in participatie per inkomensgroep. Maar deze verschillen zijn niet zo eenduidig als de verschillen tussen de leeftijdsgroepen, met uitzondering van de huishoudens met een laag inkomen. Van deze huishoudens heeft bijna de helft geen deel aan culturele of sportieve activiteiten elders. Maar de lagere participatie vanuit de betrokken huishoudens betreft vooral theatervoorstellingen in Assen en elders in het land, museumbezoek buiten Drenthe, zwembad /kunstijsbaan De Smelt in Assen en sportevenementen. Gerelateerd aan herkomst is het algemene beeld dat oorspronkelijke huishoudens iets minder vaak deel hebben aan culturele en sportieve evenementen elders dan de huishoudens van vestigers. Zo ligt de participatiegraad van 77 procent bij de oorspronkelijke gezinnen vijf procentpunten onder die van de gezinnen van vestigers.

Hoewel er is dus sprake is van verschillen binnen de onderzochte categorieën wijst de analyse uit dat over het algemeen de verschillen betrekkelijk klein zijn en, met uitzondering van de leeftijd, niet significant.

Jongeren hebben we in verband met culturele participatie bevraagd op hun uitgaanspatronen. Negentig procent geeft aan soms tot wekelijks uit te gaan. Voornamelijk gaat het om jongeren die ouder zijn dan 15 jaar. Van deze leeftijdsgroep gaat 23 procent slechts een enkele keer uit en 45 procent wekelijks. Vrijwel altijd is dat in gezelschap van vrienden of vriendinnen. Meest genoemde gelegenheden en plaatsen van cafés en disco's uitgaan zijn Beilen en Assen, maar opmerkelijk vaak ook Hoogersmilde zelf. Sommigen noemen in verband met het laatste de Schakel. De discotaxi (58 procent), de auto (52 procent) en de fiets (45 procent) zijn de meest gehanteerde vervoersmiddelen bij het uitgaan. Uit de percentages wordt duidelijk dat de genoemde vervoersmiddelen ook door elkaar heen gebruikt worden. Soms gaat men bijvoorbeeld met de fiets en een andere keer met de discotaxi. Maar dat is ook afhankelijk waar ze uitgaan.

6.5 Voorzieningen

Sociale voorzieningen

Het inwonertal van Hoogersmilde is vergelijkbaar met dat van Hooghalen. Die overeenkomst zien we ook in de omvang van de sociale infrastructuur in het dorp. Maar daarbinnen doen zich wel enkele verschillen voor. Zo beschikt Hoogersmilde over twee basisscholen – een openbare en een op christelijke grondslag – en uitgebreide sportvoorzieningen op het sportcomplex De Bosrand. Dit complex bestaat uit een aantal velden voor buitensport, een zwembad en een gymzaal. Voorts is er in het dorp een peuterspeelzaal, een filiaal van de Rabobank en een bibliotheek gevestigd. Aan de plaatselijke supermarkt is een postagentschap verbonden. Ten behoeve van de ouderen is het dorp aangesloten op de personenalarmering en de maaltijdvoorziening voor ouderen van de Stichting Welzijn Ouderen. Tenslotte is de Trombosedienst een keer per maand in het dorp voor bloedprikken. Onderstaande tabel geeft het feitelijk gebruik van deze voorzieningen op huishoudniveau, alsmede het gezinsbelang en het dorpsbelang dat bewoners aan deze voorzieningen toekennen. De scores voor het gezins- en dorpsbelang betreffen de gemiddelde scores op een schaal van 1 (zeer onbelangrijk) tot 5 (zeer belangrijk).

Tabel 5.9 Gebruik van voorzieningen en het belang ervan (N = 367)

voorziening	gebruik	belang gezin	belang dorp
peuterspeelzaal De Boskabouter	31	2,6	4,7
obs Pieter v. Thuylschool	42	3,1	4,9
cbs De Vaart	31	2,6	4,7
kantine De Bosrand	86	3,3	4,4
gymzaal	94	3,6	4,7
zwembad	124	3,8	4,9
Rabobank	228	4,3	4,8
postagentschap	201	4,3	4,8
bibliotheek	105	3,7	4,7
trombosedienst/bloedprikken	69	2,9	4,7
personenalarmering	15	2,0	4,7
maaltijdvoorziening senioren	15	2,0	4,7

Een kwart van de huishoudens maakt van vijf of meer voorzieningen gebruik. Daarentegen maakt een bijna even groot deel van geen enkele van de aanwezige voorzieningen gebruik. De tabel toont een sterk verband tussen het feitelijk gebruik en het belang dat bewoners er voor hun gezin aan hechten. De gemiddelde scores op gezinsbelang voor algemene voorzieningen zijn hoger dan de gemiddelde score voor specifieke voorzieningen. Maar beperkt tot de doelgroepen van de specifieke voorzieningen nemen de gemiddelde scores voor het gezinsbelang van deze voorzieningen toe en komen niet zelden boven die van de algemene voorzieningen uit. Vaak komt deze score op gelijke hoogte met het dorpsbelang, zoals bijvoorbeeld het geval is met de openbare basisschool, waarvan het gezinsbelang bij de betrokken gezinnen uitkomt op 4,8. Opmerkelijk is overigens het relatief grote belang dat de bewoners, zowel gebruikers als niet-gebruikers, aan de voorzieningen voor het dorp toekennen. Daarop scoort geen enkele voorziening lager dan 4,7 wat tevens een verschijnsel is dat in geen enkel ander van de vijf dorpen voor komt.

Hoogersmilde telt tachtig gezinnen met kinderen in de basisschoolleeftijd. Uit de tabel valt af te leiden dat van 73 gezinnen de

kinderen onderwijs volgen aan een van de twee in het dorp gevestigde basisscholen, wat gelijk staat aan 91 procent van de betrokken huishoudens. Het merendeel van de kinderen op de christelijke basisschool is van christelijke huize.

Opmerkelijk is het gebruik van de Trombosedienst en van de voorzieningen voor ouderen. Met uitzondering van de categorie bewoners tot 25 jaar worden deze voorzieningen gebruikt door bewoners in alle leeftijdscategorieën. Daarentegen wordt de maaltijdvoorziening niet benut door de tachtigplussers.

Niettegenstaande de grootte van het dorp naar inwonertal heeft Hoogersmilde geen zelfstandig dorps huis. Er is ook geen duidelijk alternatief, zoals in het aanmerkelijk kleinere Spier min of meer het geval is. Verenigingsactiviteiten vinden plaats in en rond de kantine van De Bosrand of in andere gelegenheden zoals cafés. Maar, gelet op het relatief weinige gebruik van De Bosrand is de functie van deze voorziening als dorps huis beperkt. Het gebruik beperkt zich tot iets minder dan een kwart van alle huishoudens. Bovendien vindt het gebruik van de kantine voor een belangrijk deel mede plaats in samenhang met het gebruik van de sportvoorzieningen van De Bosrand.

Voorts heeft, met uitzondering van enkele jeugdactiviteiten van de SOW-kerken Hoogersmilde jongeren weinig te bieden. Er is geen jongerencentrum op niet-kerkelijke grondslag waar jongeren hun ding kunnen doen. Gezien de omvang van het dorp en niet minder het aandeel jongeren, is dat eveneens opmerkelijk te noemen. In het recente verleden hebben enkele bewoners het initiatief genomen tot de oprichting van de Mysteryclub om daarmee te voorzien in een aantal activiteiten voor jongeren. Inmiddels is dit initiatief alweer ter ziele vanwege de geringe belangstelling. Volgens de geïnterviewde bewoners sloten de activiteiten onvoldoende aan op de belangstellingen van de jongeren zelf.

Bijna driekwart van de huishoudens is min of meer afhankelijk van de voorzieningen in het dorp. Voor een derde van de huishoudens zijn ze onmisbaar. Het gaat hierbij vooral om gezinnen met kinderen en ouderen. In beide categorieën betreft dit meer dan tachtig procent van de betrokken huishoudens. Die afhankelijkheid heeft voor de gezinnen met kinderen met name

betrekking op de peuterspeelzaal en de scholen. Bij de ouderen gaat het primair om de ouderenvoorzieningen.

Voor verschillende voorzieningen, met name medische voorzieningen en het voorgezet onderwijs zijn de bewoners van Hoogersmilde aangewezen op plaatsen als Beilen, Smilde of Assen. Driekwart van de huishoudens ondervindt problemen bij het benutten van de betrokken voorzieningen, waarbij het bijna uitsluitend om de eerstelijns gezondheidsvoorzieningen als huisarts en apotheek gaat. Tot voor enkele jaren terug beschikte Hoogersmilde nog over een huisarts. Na sluiting van de praktijk, volgens de geïnterviewde bewoners vanwege de kosten, zijn de bewoners aangewezen op huisartsen in Smilde, waar gewerkt wordt aan een medisch centrum voor de Smildedorpen, en in het weekend op de centrale huisartsenpost in Assen. Tijd en vervoer zijn in samenhang met de kosten de belangrijkste probleemveroorzakers. Bewoners die niet over adequaat eigen vervoer beschikken doen in de meeste gevallen een beroep op derden, zoals familie of vrienden. Slechts een enkeling gaat met het openbaar vervoer. Nadere analyse laat verder zien dat er geen verband is met leeftijd, noch met type huishouden. Het percentage ouderen voor wie deze omstandigheid problematisch is, is niet groter of kleiner dan het percentage dat geldt voor de jongere dorpsbewoners. Wel geven ouderen die deze omstandigheid problematisch vinden meer te kennen vaak of altijd problemen te ondervinden bij het gebruik van deze voorzieningen. Voor de meeste betrokken jongere bewoners levert dit soms problemen op. Dat is vooral het geval bij meerpersoonshuishoudens met één auto. Gelet op de kosten die veel bewoners als probleem ervaren is het opmerkelijk dat er evenmin een verband is tussen de mate van problemen en de hoogte van het inkomen.

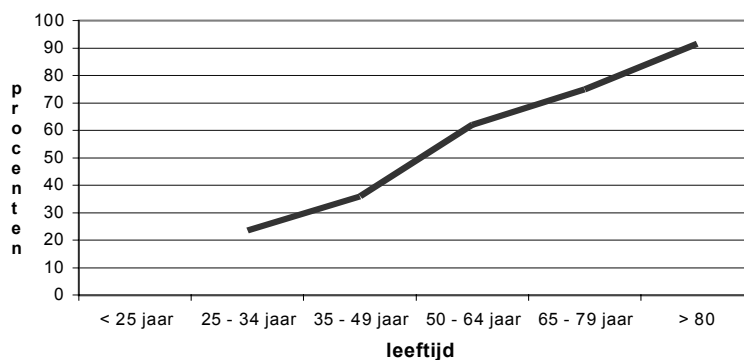
Winkel- en zakelijke voorzieningen

Evenals in Hooghalen komt het grotere inwonertal van Hoogersmilde ook tot uitdrukking in het scala aan winkelvoorzieningen. Daarmee is Hoogersmilde nog iets beter bedeed dan Hooghalen. Naast een supermarkt gaat het onder meer nog om twee slagerijen en een bakker. Gemiddeld doet tweederde van de huishoudens regelmatig boodschappen bij deze winkels. Het

meest is dat het geval bij de supermarkt, waar negentig procent van de huishoudens boodschappen doet. Daarnaast zijn er enkele mobiele winkelvoorzieningen zoals een SRV-wagen, een groenteboer, een vishandel en een eierboer. Maar de klandizie van deze voorzieningen ligt met negen procent van de huishoudens aanmerkelijk lager.

Het winkelaanbod op het gebied van levensmiddelen is naar het zich laat aanzien voor betrekkelijk veel bewoners voldoende. Van alle huishoudens haalt de helft de levensmiddelen overwegend bij deze zaken. De andere helft haalt deze overwegend elders; voornamelijk in Smilde of Beilen, maar 84 procent van deze huishoudens pleegt ook regelmatig in het dorp boodschappen te doen. Evenals in Hooghalen het geval is hangt dit verschijnsel nauw samen met de leeftijd van de bewoners. Zoals onderstaande grafiek laat zien is er sprake van een bijna evenredige toename van het percentage huishoudens dat zich beperkt tot het dorp en het stijgen van de leeftijd.

Figuur 6.1 Boodschappen in het eigen dorp naar leeftijd

Alleen de zelfstandig wonenden die behoren tot de jongste leeftijdscategorie halen zonder uitzondering de levensmiddelen overwegend elders. In de daaropvolgende categorie beperkt bijna een kwart zich tot het eigen dorp, toenemend naar iets meer dan negentig procent van de oudste bewoners.

Een vergelijkbaar, maar omgekeerd verband is er ook met de hoogte van het inkomen. Iets meer dan driekwart van de huishoudens in de laagste inkomenscategorie beperkt zich

voornamelijk tot de levensmiddelenzaken in Hoogersmilde. Dit aandeel neemt geleidelijk af naar elf procent in de hoogste inkomenscategorie. Opmerkelijk is wel dat in de op een na hoogste inkomenscategorie relatief meer huishoudens de boodschappen alleen in het eigen dorp doet dan in de aan weerszijden gelegen categorieën het geval is; eenderde van de huishoudens met een besteedbaar inkomen tussen 2500 en 3000 euro doet uitsluitend boodschappen bij de plaatselijke winkeliers, tegenover iets minder dan een kwart van de huishoudens met een inkomen tussen 2000 en 2500 euro.

Gerelateerd aan de herkomst van het inkomen komt er, evenals dat in Hooghalen te zien is, een verschil naar voren tussen huishoudens met één inkomensontvanger en die met tweeverdieners. Wel is dit verschil in vergelijking met Hooghalen kleiner; van de huishoudens met één inkomen doet 48 procent alle inkopen in het eigen dorp, maar dat doet ook 33 procent van de tweeverdieners.

Eveneens gelijk aan Hooghalen is er sprake van een verschil in samenhang met het autobezit. Van alle huishoudens die hun levensmiddelen overwegend bij de winkeliers in Hoogersmilde halen beschikt driekwart niet of over één auto. Van de autoloze huishoudens haalt tachtig procent de benodigde boodschappen in het dorp.

Behalve voor levensmiddelen kunnen bewoners ook voor verschillende andere zaken terecht bij plaatselijke ondernemers. Dit varieert van een zaak voor huishoudelijke artikelen (warenhuis), twee kapsalons, een rijwielhandel en een zaak voor land- en tuinbouwartikelen tot een zonnestudio, een bloembinderij en een stomerijdepot. Van deze zaken trekt met name het warrenhuis veel klandizie uit het dorp, evenals de zaak voor land- en tuinbouwartikelen, de rijwielhandel en de bloemenzaak. Een derde van de huishoudens eet regelmatig buiten de deur bij een van de restaurants in Hoogersmilde.

Op het gebied van onderhoud-, reparatie- en bouwwerkzaamheden kunnen bewoners eveneens terecht bij een aantal zaken in Hoogersmilde. Zestig procent geeft te kennen wel eens met deze ondernemers zaken gedaan te hebben. Voorts heeft ruim zestig procent een voorkeur voor een ondernemer uit het eigen dorp bij het uitvoeren van dergelijke werkzaamheden.

Maar een kwart van deze bewoners stelt daarbij wel al voorwaarde dat deze in ieder geval niet duurder is dan een ondernemer elders.

6.6 Mobiliteit

Hoogersmilde ligt aan de oude provinciale weg van Meppel naar Assen, wat tot de aanleg van de A28 ook de belangrijkste verbinding was tussen Groningen en het zuiden van ons land. Vanwege deze ligging is Hoogersmilde vrijwel vanaf haar ontstaan een goed bereikbaar dorp geweest. Vandaag de dag heeft Hoogersmilde via de provinciale weg van Emmen naar Drachten een directe aansluiting op de A28. Deze omstandigheid stemt bijna alle bewoners tevreden. Het belang van een goede ontsluiting is nodig gelet op de noodzakelijke verplaatsingen van de bewoners buiten het dorp en de vervoersmiddelen waar zij zich mee verplaatsen. Het overgrote deel van de volwassen bewoners, namelijk 86 procent maakt daarvoor gebruik van de auto. Hoewel minder dan in de andere vier dorpen is het gemiddelde autobezit met 1,3 auto's per huishouden met een totaal van 471 nog steeds hoog te noemen. Terwijl veertien procent van de huishoudens geen auto bezit, beschikt 35 procent over twee of meer auto's. De huishoudens zonder auto betreffen verhoudingsgewijs voornamelijk de huishoudens van ouderen; daarvan heeft een derde geen eigen auto. Maar zij kunnen wanneer nodig meestal wel een beroep doen op anderen.

Na de auto is ook in Hoogersmilde de fiets het meest gebruikte vervoermiddel. Hiermee verplaats tweederde van de volwassen bewoners zich regelmatig. Beide vervoersmiddelen worden veelal naast elkaar gebruikt, waarbij 43 procent de auto voornamelijk voor buiten het dorp gebruikt en de fiets binnen het dorp. Zeven procent gebruikt beide vervoersmiddelen zowel binnen als buiten het dorp, terwijl negentien procent de auto zowel binnen als buiten het dorp en de fiets alleen binnen het dorp gebruikt.

Het gebruik van de auto wekt al de suggestie dat voor de meeste bewoners het openbaar weinig betekenis heeft. Dit blijkt ook uit het feitelijk gebruik van het openbaar vervoer, waarbij het primair gaat om de busverbindingen met Assen en Beilen.

'Slechts' negen procent van de volwassen bewoners reist regelmatig per openbaar vervoer. Vijf procent combineert de auto met het openbaar vervoer. Gezinnen met kinderen maken wat meer gebruik van het openbaar vervoer. Dit is het geval bij een kwart van de betrokken gezinnen en betreft vrijwel allemaal gezinnen met kinderen in het voortgezet en hoger onderwijs. Wat betreft de jongeren in kwestie zagen we al iets meer dan een derde met het openbaar vervoer naar school gaat. Maar de meeste jongeren nemen de fiets.

Uit de vraag naar de ervaringen met het openbaar vervoer komt naar voren dat deze vervoersvorm niet echt een alternatief biedt voor de auto of de fiets. De bus rijdt niet vaak genoeg, kost teveel tijd of de verbindingen laten te wensen over. Slechts acht procent geeft te kennen tevreden zijn met de mogelijkheden van het openbaar vervoer. Het merendeel hiervan behoort echter tot de niet-regelmatige gebruikers.

Voor ouderen en gehandicapten is er de Plusbus en het WVG-vervoer. Van de respondentgroep maken maar enkelen gebruik van deze voorzieningen. Van beide vervoersvormen maken acht bewoners regelmatig gebruik, waaronder één kind. Eveneens één bewoner maakt van beide vormen regelmatig gebruik. Waar het gaat om het WVG-vervoer is niet bekend hoe het aantal gebruikers zich verhoudt tot het potentiële aantal bewoners dat gebruik zou kunnen maken van WVG-vervoer.

Colofon

Opdrachtgever	Provincie Drenthe
Auteur	Rob Lammerts Gülşen Doğan
Omslag	Korteweg, Eindhoven
Lay-out	N. van Koutrik
Drukwerk	Drukkerij Regeer, Tilburg
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut

(c) Verwey-Jonker Instituut

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this book may be reproduced in any form, by print, photo-print, microfilm or by any other means without permission in writing from the publisher.